

รายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์

แผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพลังสำหรับผู้สูงอายุ
ในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์

Promotion of Active Aging and Quality of Life in Old Age and
Preparation for Complete Aged Society in Thailand

ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์ และคณะ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2564

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2564 แก่แผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ ระหว่างวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2564 ถึง 16 มิถุนายน พ.ศ. 2565 แผนงานวิจัยนี้ดำเนินการสำเร็จลุล่วงได้ดีด้วยคำแนะนำและการสนับสนุนข้อมูลจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะผู้ตรวจสอบทางวิชาการ ด้านสังคมสูงวัย ที่กรุณาพิจารณาให้ความเห็นและคำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้แผนงานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบคุณบุคลากรจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติที่ให้การติดต่อประสานงานเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาแผนงานวิจัย

หากแผนงานวิจัยนี้มีข้อบกพร่องประการใดที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดหมาย คณะผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ทุกประการ

คณะผู้วิจัย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

มิถุนายน พ.ศ. 2565

บทสรุปผู้บริหาร

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2566 โดยจะมีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ถึง 14 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด โดยจะมีประชากรสูงอายุถึง 21 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดของประเทศในอีก 15 ปี ข้างหน้า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรลักษณะนี้ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานลดลง และมีผู้สูงอายุซึ่งมีภาวะพึ่งพิงที่สูงขึ้น รวมถึงความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขที่เพิ่มขึ้นตามมา แต่จากการประเมินแผนผู้สูงอายุแห่งชาติใน พ.ศ. 2560 พบว่า งานด้านผู้สูงอายุยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ และระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับประชากรสูงอายุในระยะยาว ทั้งการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพ พฤติกรรมด้านการออม การดำเนินชีวิต การมีที่อยู่อาศัย รวมถึงการตระหนักถึงสวัสดิการและภาระการคลังของภาครัฐในอนาคต เพื่อให้คนในวัยทำงานสามารถดำรงชีวิตในช่วงหลังวัยเกษียณได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ

แผนงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ (2) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ประชากรวัยสูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักยภาพ และ (3) เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเตรียมความพร้อม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชากรวัยสูงอายุการเข้าสู่สังคมสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ

กรอบแนวคิดที่สำคัญของแผนงานวิจัยนำมาจากกรอบแนวปฏิบัติหลักขององค์การสหประชาชาติด้านผู้สูงอายุ หรือแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing: MIPAA) ซึ่งเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นจากการประชุมสมัชชาผู้สูงอายุระดับโลกครั้งที่ 2 จัดขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2545 มี 3 แนวทางหลัก (priority directions) คือ (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (2) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะให้ผู้สูงอายุ และ (3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยทั้ง 3 แนวทางมีประเด็นปฏิบัติสำหรับผู้สูงอายุรวม 18 ประเด็น ซึ่งแผนงานวิจัยนี้ได้นำมาใช้ 5 ประเด็นที่ครอบคลุมทั้ง 3 แนวทางหลัก คือ (1) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะตลอดชีวิต (2) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (3) หลักประกันรายได้และการคุ้มครองทางสังคม (4) การขจัดความยากจน และ (5) งานและแรงงานสูงอายุ

ทั้งนี้ สำหรับประเทศไทยมีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญและทำการศึกษาวิจัย 4 ประเด็น คือ (1) การเตรียมความพร้อมให้ประชากรวัยแรงงานโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบได้รับความคุ้มครองจากระบบสวัสดิการของรัฐ เนื่องจากในปัจจุบันระบบสวัสดิการของรัฐสำหรับแรงงานนอกระบบมีเพียงสองกองทุนคือ กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) (บำนาญตลอดชีพ) และกองทุนประกันสังคม มาตรา 40 (บำเหน็จชราภาพ เงินทดแทนขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย/อุบัติเหตุ/ทุพพลภาพ เงินสงเคราะห์บุตรแรกเกิด และเงินค่าทำศพ ขึ้นอยู่กับการเลือกส่งเงินสมทบ) หากแรงงานนอกระบบไม่สมัครใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนใดกองทุนหนึ่งในสองกองทุน

ข้างต้น รายได้ที่แรงงานนอกระบบจะได้รับเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์มีเพียงเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 600-1,000 บาท ต่อเดือนเท่านั้น ส่งผลให้แรงงานนอกระบบขาดความมั่นคงด้านรายได้และมีความเสี่ยงที่จะเข้าสู่ภาวะยากจนยามชราภาพ ตลอดจนไม่มีเงินเพื่อการรักษาสุขภาพหรือรักษาโรคที่เพิ่มขึ้น (2) การเตรียมความพร้อมด้านการออม เนื่องจากผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 4 เท่านั้นที่มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการสร้างรายได้เพื่อเป็นเงินออมในการดำรงชีวิตช่วงสูงอายุ และประชากรวัยแรงงานกลุ่มคนอายุ 35-44 ปี และ 45-54 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่จะเข้าสู่สังคมสูงอายุในอนาคตยังขาดการวางแผนการออมอย่างเหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้น คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในรุ่น Y (Generation Y: อายุ 23-40 ปี) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เริ่มต้นชีวิตการทำงาน แต่คนกลุ่มนี้มีหนี้สินจำนวนมาก (3) การเตรียมความพร้อมด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากการที่ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์เป็นผลมาจากโครงสร้างประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงและประชากรสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่งผลให้อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มลดลง นำไปสู่สถานการณ์อุปทานของการมีที่อยู่อาศัยล้นเกิน การตัดสินใจถือครองที่อยู่อาศัยอาจจะไม่ใช่สินทรัพย์ที่สะสมมูลค่า และอาจจะทำให้ช่วงเวลาในการตัดสินใจดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อฐานะความเป็นอยู่ของบุคคล ในขณะที่เดียวกัน การกำหนดนโยบายของภาครัฐเกี่ยวกับการจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยยังไม่ได้้นำเรื่องสังคมสูงอายุเข้าร่วมพิจารณามากนัก และ (4) การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ จำเป็นต้องครอบคลุมเรื่องพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร พฤติกรรมการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกาย การหลีกเลี่ยงการดื่มสุราและสูบบุหรี่ รวมถึง การจัดสวัสดิการด้านการดูแลรักษาพยาบาล ซึ่งการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอจะช่วยลดปัญหาด้านสุขภาพเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่งผลให้ความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขลดลง

ดังนั้น ระเบียบวิธีวิจัยของแผนงานวิจัยนี้จึงประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการที่ตอบสนองประเด็นดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์และผลการวิจัยดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการ และวิเคราะห์ภาวะทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ (1) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (2) การพิจารณานโยบายและมาตรการของประเทศไทยและต่างประเทศ (3) การออกแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบให้สามารถดูแลตัวเองได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และ (4) การวิเคราะห์ผลกระทบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์ต่อภาวะการคลังของภาครัฐในอนาคต

การวิจัยมีขั้นตอนที่สำคัญคือ การทบทวนวรรณกรรม การประชุม การสำรวจกลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบ 500 คน และ การออกแบบชุดสวัสดิการและคำนวณแบบจำลองทางเลือก (Choice Experiment)

ผลการวิจัยของโครงการวิจัยย่อยที่ 1 โดยสรุปได้ตอบวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุพบว่า ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาสัดส่วนของแรงงานนอกระบบสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรไทยที่มีเด็กเกิดใหม่ลดลงและผู้คนมีอายุยืนมากขึ้น และพบว่าแรงงานนอกระบบมีความสามารถในการออมต่ำซึ่งอาจทำให้การใช้ชีวิตในวัยสูงอายุประสบปัญหา เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลของแรงงานนอกระบบเกือบทั้งหมดใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพ แต่การรักษาบางครั้งมีค่าใช้จ่าย

ที่ต้องจ่ายเองเพิ่มและค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้ พบว่าเมื่อแรงงานนอกระบบมีอายุมากขึ้น ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพจะเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

วัตถุประสงค์ข้อ 2 การพิจารณานโยบายและมาตรการของประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่าประเทศไทยมีระบบประกันสุขภาพที่ครอบคลุมประกอบด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ และระบบประกันสังคม รวมทั้งมีระบบการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงซึ่งเน้นกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียงหรือติดบ้าน มาตรการให้บริการสาธารณสุขตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับโรงพยาบาลขนาดใหญ่ และมาตรการทางภาษี โดยให้หักลดหย่อนภาษีสำหรับค่าเบี้ยประกันสุขภาพ ขณะที่พบว่าในต่างประเทศมีระบบประกันสุขภาพที่ประกอบด้วยกองทุนหลายกองทุนที่จำแนกตามลักษณะของอาชีพ แต่การบริหารจัดการกองทุนเหล่านั้นในต่างประเทศอยู่ภายใต้กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่กองทุนสุขภาพอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน

วัตถุประสงค์ข้อ 3 การออกแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบให้สามารถดูแลตัวเองได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบชุดสวัสดิการโดยเทคนิค Choice Experiment ที่คำนวณจากตัวอย่าง 500 คนใน 11 จังหวัด และสมมติสถานการณ์ที่เสมือนจริงขึ้นโดยการวัดความพึงพอใจโดยตรง (Stated preference techniques) เพื่อคำนวณหาความเต็มใจจ่ายของแรงงานนอกระบบในรูปแบบตัวเงิน โดยชุดสวัสดิการรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย เงินบำนาญ การดูแลระยะยาว และสิทธิด้านการรักษายาบาล ซึ่งนำมาสร้างชุดทางเลือกให้ตัวอย่างผู้ถูกสัมภาษณ์เลือกทางเลือกที่พึงพอใจมากที่สุด

ชุดสวัสดิการจำลองที่พัฒนาขึ้นมี 2 ชุด ชุดที่ 1 สิทธิประโยชน์ที่ได้รับได้แก่ (1) เงินบำนาญ 3,000 บาทต่อเดือน (2) เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล 500 บาทต่อวัน (30 วันต่อครั้ง) และ (3) เงินปันผล 1,000 บาทต่อปี โดยสมาชิกต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน 1,000 บาทต่อเดือน และชุดที่ 2 สิทธิประโยชน์ที่ได้รับได้แก่ (1) เงินบำนาญ 5,000 บาทต่อเดือน (2) เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล 700 บาทต่อวัน (30 วันต่อครั้ง) (3) ค่าอุปกรณ์และวัสดุสิ้นเปลือง 10,000 บาท และค่าผู้ดูแลผู้สูงอายุ 2,800 บาทต่อเดือน (กรณีภาวะติดบ้าน) หรือ 3,900 บาทต่อเดือน (กรณีภาวะติดเตียง) (4) การเข้าถึงวัคซีนและยารักษาโรคจากโรคอุบัติใหม่ และ (5) เงินปันผล 1,000 บาทต่อปี โดยสมาชิกต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน 2,000 บาทต่อเดือน การวิจัยพบว่า ความเต็มใจจ่ายเงินสมทบของแรงงานนอกระบบต่อชุดสวัสดิการจำลองโดยเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 2,658 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการส่งเงินสมทบ 20 ปี เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ครอบคลุมการดูแลในระยะยาว และ

วัตถุประสงค์ข้อ 4 การวิเคราะห์ผลกระทบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์ต่อภาระการคลังของภาครัฐ ในอนาคตทั้งสองชุด พบว่าในระยะปานกลางช่วง พ.ศ. 2565-2574 รายจ่ายต่อปียังไม่สูงมาก เนื่องจากประชากรกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ยังไม่เข้าเงื่อนไขได้รับสิทธิเงินบำนาญ และสิทธิการดูแลระยะยาว แต่ในระยะยาวจาก พ.ศ. 2575 เป็นต้นไป กลุ่มเป้าหมายเริ่มได้รับสิทธิประโยชน์บำนาญ และการดูแลระยะยาว ส่งผลให้รายจ่ายต่อปีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะชุดสวัสดิการรูปแบบที่ 2 เพิ่มไปสูงสุดประมาณ 8 แสนล้านบาท ใน พ.ศ. 2585 โดยจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงยังคงเป็นปัจจัยที่สร้างแรงกดดันให้กับภาระทางการคลังของภาครัฐเป็นอย่างมาก โดยสรุปพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนทางการคลัง ได้แก่ หนี้สาธารณะ รายจ่ายของภาครัฐ และรายได้ของภาครัฐ ซึ่งถ้ารัฐมีหนี้สาธารณะเพิ่มสูงขึ้นแต่มีรายได้คงที่และรัฐยังคงสนับสนุนเงินค่าใช้จ่ายในการรักษายาบาลและการดูแลผู้สูงอายุทั้งหมดตามรูปแบบเดิม การผลักดันให้เกิดชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ตามการศึกษานี้จะเกิดขึ้นได้ยากเพราะรัฐมีเงินงบประมาณไม่มาก เพื่อลดภาระการคลังภาครัฐอาจใช้มาตรการ

ปรับเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้วยกระบวนการทางการเมืองหรือ Political Earmarked Tax โดยควรระบุวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่ชัดเจน เพื่อลดการต่อต้านจากภาคประชาชน

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ (1) การวิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทยโดยจำแนกคนไทยออกเป็นกลุ่มย่อยตามรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน (2) การนำเสนอแบบแผนการออมที่เหมาะสม โดยเทียบเคียงกับแบบแผนการออมที่เหมาะสมตามหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่มีสมมติฐานว่าวัยทำงานเป็นช่วงที่ปัจเจกจะต้องสะสมเงินออมเพื่อนำมาใช้ในช่วงสูงอายุ (3) การจัดทำบทเรียนให้ความรู้ทางการเงินเพื่อปลูกฝังให้มีความรู้ถึงความสำคัญของการออม และ (4) การให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่าการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุของประชากรแต่ละกลุ่มอายุควรเป็นภาระการออมของประชาชนมากน้อยเพียงใด และเป็นภาระการจัดสรรสวัสดิการของภาครัฐเพียงใด

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์การออมของประชาชนด้วยแบบจำลอง (Model Simulation) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมรายจ่ายเฉพาะครัวเรือน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และทำการศึกษาเชิงลึกถึงความเพียงพอของเงินออมสุทธิหลังจากหักรายจ่ายฟุ่มเฟือย เพื่อให้ทราบถึงช่องว่างที่ภาครัฐจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือ และถอดบทเรียนมาจัดทำคู่มือการออมภาคประชาชนสำหรับการตัดสินใจเลือกการออมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ของตนเอง

ผลการวิจัยของโครงการวิจัยย่อยที่ 2 โดยสรุปได้ต่อบุคคลดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การวิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทย ในระดับครัวเรือนสามารถจำแนกครัวเรือนไทยเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มครัวเรือนที่มีสมาชิกได้รับบำนาญ เป็นกลุ่มที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย รัฐไม่จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงเพิ่มเติม (2) กลุ่มครัวเรือนที่มีสมาชิกได้รับมรดก/ลาภลอยและมีการบริหารเงินเพื่อดอกผล ครัวเรือนกลุ่มนี้สามารถมีเงินออมได้หากมีการควบคุมรายจ่าย (3) กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายอยู่แล้ว (เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด) รัฐไม่ต้องเข้าไปแทรกแซงเพิ่มเติม (4) กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายที่ควรจะเป็น พบว่าปัญหาของครัวเรือนกลุ่มนี้คือการควบคุมรายจ่ายเป็นหลัก ซึ่งถ้าเป็นครัวเรือนที่ไม่สามารถควบคุมรายจ่ายได้ อาทิ รายจ่ายเพื่อการศึกษา หรือเพื่อรักษาสุขภาพ ภาครัฐอาจจะช่วยสนับสนุนโดยการเพิ่มรายได้หรือให้เงินอุดหนุน และ (5) กลุ่มครัวเรือนที่รายได้ต่ำกว่ารายจ่ายที่ควรจะเป็น พบว่าปัญหาสำคัญคือ แม้ว่าครัวเรือนเหล่านี้สามารถควบคุมการออมได้แต่จะไม่สามารถเอาตัวรอดได้ รัฐจึงควรให้เงินอุดหนุนช่วยเหลือและสนับสนุนการสร้างรายได้เป็นมาตรการเสริม

ในระดับปัจเจกพบว่า (1) คนที่ทำงานและได้รับค่าแรงขั้นต่ำตลอดชีวิต หากไม่มีภาระที่ดูแลผู้สูงอายุและเด็กจะมีความสามารถออมได้เองโดยภาครัฐไม่ต้องจ่ายเงินอุดหนุน (2) กรณีที่ผู้ออมมีภาระดูแลผู้สูงอายุและเด็กและไม่สามารถดำเนินการตามแผนการออมได้ ภาครัฐ อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง ฯลฯ ควรช่วยให้การอุดหนุนหรือสนับสนุนการขยายอายุเกษียณ โดยอ้างอิงลดทอนจากฐานที่ผู้ออมมีความสามารถในการออม (คือ ร้อยละ 20 ของรายได้) และควรให้เงินอุดหนุนต่อเดือนตามภาระที่เกิดขึ้นจริง (3) เงินออมที่ไม่เพียงพอในวัยเกษียณของผู้ออมที่ได้รายได้ขั้นต่ำเกิดจาก (ก) ผลตอบแทนจากการออมที่ทำได้ต่ำกว่าตลาด สามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ (ก.1) ส่วนที่เกิดจากภาครัฐ ได้แก่ การสร้างเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ออมได้รับผลตอบแทนเทียบเคียงกับดอกเบี้ยที่ภาครัฐบริหารจัดการหนี้ภาครัฐ และ (ก.2) ส่วนที่เกิดจากผู้ออม คือ ส่วนต่างระหว่างผลตอบแทนตลาดกับผลตอบแทนที่ปราศความเสี่ยง (ข) ความสามารถในการออมที่ไม่เพียงพอเพื่อดูแลตนเองและครอบครัว แม้ผู้ออมสามารถออมได้ในระดับร้อยละ

20 ของรายได้ แต่เงินออมที่ต้องการจะอยู่สูงกว่าเงินออมที่สามารถทำได้ จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องให้เงินอุดหนุน

ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมให้ประชาชนใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุได้อย่างมีความสุขและมีศักยภาพ เป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะให้ความรู้และออกแบบระบบการเตรียมความพร้อมตั้งแต่ต้น และให้การสนับสนุนให้ผู้ออมสามารถทำงานเพื่อสร้างรายได้ได้ยาวนานมากที่สุดเท่าที่ต้องการ

วัตถุประสงค์ข้อ 2 และข้อ 3 การนำเสนอแบบแผนการออมที่เหมาะสม และการจัดทำบทเรียนให้ความรู้ทางการเงิน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแบบแผนการออมที่เหมาะสมและจัดทำบทเรียนให้ความรู้ทางการเงินเป็นคู่มือการออม และคู่มือการออมภาคประชาชน

สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 4 คณะผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่าในการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุของประชากรแต่ละกลุ่มอายุนั้น เป็นหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องให้ความรู้และออกแบบระบบการเตรียมความพร้อมตั้งแต่ต้น และให้การสนับสนุนให้ผู้ออมสามารถทำงานเพื่อสร้างรายได้ได้ยาวนานมากที่สุดเท่าที่ต้องการ

อนึ่ง โครงการวิจัยย่อยที่ 2 มีความเชื่อมโยงกับและความแตกต่างจากโครงการวิจัยย่อยที่ 1 คือ ประการแรกโครงการวิจัยย่อยที่ 1 เป็นการศึกษาชุดสวัสดิการที่แรงงานนอกระบบต้องการ การจ่ายเงินสมทบและภาระทางการคลัง (สำหรับสวัสดิการแรงงานนอกระบบ) ในขณะที่โครงการวิจัยย่อยที่ 2 พิจารณาลักษณะหรือเป้าหมายการออมของประชาชนโดยทั่วไปกับภาระของภาครัฐในการจัดสรรสวัสดิการ ประการที่สองโครงการวิจัยย่อยที่ 1 เน้นแรงงานนอกระบบที่จะเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุ ขณะที่โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เน้นประชากรทั่วไปจำแนกตามรูปแบบวิถีชีวิตจำแนกตามลักษณะทางประชากรและเศรษฐกิจ แต่ผลการวิจัยของทั้งสองโครงการสามารถเสริมกันได้ เช่น ถ้าประชาชนบรรลุเป้าหมายการออมได้ก็สามารถเข้าถึงชุดสวัสดิการที่ต้องการได้มากขึ้น เป็นต้น กล่าวคือ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุของประชากรแต่ละกลุ่มอายุนั้นควรเสริมด้วยข้อมูลภาระการออมของประชาชนและภาระการคลังของภาครัฐในการจัดสรรสวัสดิการมากขึ้นเพียงใด และประการที่สาม โครงการวิจัยย่อยที่ 2 วิเคราะห์หาจุดเหมาะสมของการเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมไทยคือการเตรียมความพร้อมของทั้งผู้ออมและมาตรการอุดหนุนของภาครัฐ โดยบทบาทของผู้ออมที่เหมาะสมคือ การลดรายจ่ายที่สูงเกินความเหมาะสม และงดกิจกรรมที่มีรายจ่ายที่ไม่เหมาะสม ในขณะที่รายจ่ายที่เหมาะสมคือ การดูแลผู้สูงอายุและเด็กควรได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐ และการช่วยเหลือเรื่องการเตรียมความพร้อมสำหรับประชาชนไม่ควรให้เงินอุดหนุนเพียงอย่างเดียว แต่สามารถช่วยเหลือในรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ การสนับสนุนการสร้างรายได้ และการสนับสนุนการสร้างเครื่องมือทางการเงินที่ให้ผลตอบแทนสูง นอกจากนี้ การอุดหนุนของภาครัฐไม่ควรเป็นการช่วยเหลือแบบถ่วงหน้า แต่ควรเป็นการให้แบบพุ่งเป้าไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นแรงงานนอกระบบตามโครงการวิจัยย่อยที่ 1

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ (1) เพื่อศึกษาแนวโน้มอุปสงค์ของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในรอบ พ.ศ. 2564-2613 โดยวิเคราะห์ผลกระทบของสังคมสูงวัยต่อแนวโน้มอุปสงค์ดังกล่าว (2) เพื่อศึกษาต้นทุนของการมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ (เช่า/ซื้อ) ประกอบไปด้วย แบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการกักยืมธนาคารในสถานการณ์สังคมสูงวัย ระดับราคาที่อยู่อาศัยในระยะยาว ค่าเสียโอกาสของการมีที่อยู่อาศัย ตลอดจนการวิเคราะห์ว่าที่อยู่อาศัยยังคงรักษาความเป็น “สินทรัพย์สะสมมูลค่า” ในสังคม

สูงวัยอยู่หรือไม่ และ (3) เพื่อวิเคราะห์นโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่สำคัญในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ภายใต้สถานการณ์สังคมสูงวัย

วิธีการวิเคราะห์อุปสงค์ของที่อยู่อาศัยและการเช่าที่อยู่อาศัยในระยะยาวใช้แบบจำลองทางด้าน เศรษฐศาสตร์ โดยใช้ฐานข้อมูลเชิงเศรษฐศาสตร์ในช่วง พ.ศ. 2552-2564 ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลรายได้ รายจ่าย และโครงสร้างสมาชิกของครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เพื่อศึกษาตัวกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจ มีที่อยู่อาศัยเพื่อส่งเคราะห์ออกมาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยของโครงการวิจัยย่อยที่ 3 โดยสรุปได้ต่อบัณฑิตอุปสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 การศึกษาแนวโน้มอุปสงค์ของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในระยะยาวกรอบ พ.ศ. 2564-2613 จากผลกระทบของสังคมสูงวัย พบว่า (ก) อุปสงค์ของที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยมีมูลค่าที่ 1.01 ล้าน ล้านบาทใน พ.ศ. 2565 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 9.94 ล้านล้านบาทใน พ.ศ. 2613 ด้วยอัตราเจริญเติบโตของความ ต้องการที่อยู่อาศัยประมาณร้อยละ 6.6 ใน 10 ปีข้างหน้า และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจนถึงร้อยละ 4.1 ใน พ.ศ. 2613 (ข) อุปสงค์ของการเช่าที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยมีมูลค่าที่ 10.7 พันล้านบาทต่อเดือน ใน พ.ศ. 2565 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 13.4 พันล้านบาทต่อเดือนใน พ.ศ. 2613 โดยแนวโน้มการเติบโตของ อุปสงค์ของการเช่าที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงในระยะยาวใน พ.ศ. 2613 (ค) ทิศทางการพัฒนาตลาดอสังหาริมทรัพย์ไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มเติบโตแบบไม่เท่าเทียมกัน (imbalanced development) ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาบ้านว่างที่เกิดขึ้นในต่างประเทศที่มักเกิดขึ้นกับกลุ่มอสังหาริมทรัพย์ที่มี ทำเลไม่ดีและถือครองโดยคนไม่มีฐานะ

ผลกระทบของสังคมสูงวัยต่ออุปสงค์ของที่อยู่อาศัยทำให้อุปสงค์ลดลงประมาณร้อยละ 0.6-1.3 ต่อปี โดย อุปสงค์ของที่อยู่อาศัยในอนาคตเป็นการแข่งขันกันระหว่างผู้ที่มีศักยภาพสร้างรายได้สูงและซื้อขายในระดับราคาที่สูง กับผู้ที่ไม่สามารถสร้างรายได้ให้เติบโตได้เพียงพอต่อราคาบ้านที่เพิ่มขึ้น โดยพบว่าระดับรายได้ของกลุ่มผู้ที่มี ศักยภาพในการมีที่อยู่อาศัยต้องเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4.48-6.02 ต่อปี (เฉลี่ยที่ร้อยละ 4.68) จึงจะสอดคล้องกับ พฤติกรรมการซื้อขายที่อยู่อาศัยในอดีต และผู้ซื้อจะรับกับตลาดที่มีราคาอสังหาริมทรัพย์สูงกว่าระดับราคาสินค้า ทั่วไปประมาณร้อยละ 1-2 ในปัจจุบันจนถึง พ.ศ. 2584

วัตถุประสงค์ข้อ 2 การศึกษาต้นทุนของการมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ (เช่า/ซื้อ) ประกอบไปด้วย (ก) แบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย (ข) ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืมธนาคารในสถานการณ์สังคม สูงวัย ระดับราคาที่อยู่อาศัยในระยะยาว ค่าเสียโอกาสของการมีที่อยู่อาศัย ตลอดจนการวิเคราะห์ว่าที่อยู่อาศัย ยังคงรักษาความเป็น “สินทรัพย์สะสมมูลค่า” ในสังคมสูงวัยอยู่หรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า (ก) กรณีแบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย คณะผู้วิจัยสามารถแบ่งครัวเรือนไทยได้ 58 กลุ่มซึ่งมีความแตกต่างกันใน โครงสร้างอายุ สัดส่วนวัยพึ่งพิงในครัวเรือน แหล่งรายได้ และโครงสร้างค่าใช้จ่าย โดยพบว่าครัวเรือนบางกลุ่ม สามารถมีเงินออม ในขณะที่บางครัวเรือนไม่สามารถมีเงินออม นอกจากนี้ การวิเคราะห์ในเชิงลึกทำให้พบว่า กลุ่ม ครัวเรือนที่ไม่สามารถออมเงินสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มที่มีปัญหาการใช้จ่ายที่สูงเกินความ เหมาะสม และกลุ่มที่สองคือ กลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีปัญหาการใช้จ่ายที่สูงเกินความเหมาะสมแต่เป็นเพราะปัญหา มีรายได้ต่ำเกินไป

การศึกษาต้นทุนการมีที่อยู่อาศัยในที่นี้เป็นการศึกษาต้นทุนเชิงเปรียบเทียบระหว่างการเช่ากับการซื้อ ซึ่งพบว่า มีครัวเรือนจำนวน 13.75 ล้านครัวเรือนได้รับประโยชน์หากเปลี่ยนจากการซื้อเป็นการเช่า โดยในกรณีถ้าซื้อด้วย

เงินออมของตัวเอง ในระยะเวลา 30 ปี จะประหยัดค่าใช้จ่ายได้ 4-6 แสนบาทโดยเฉลี่ย ในขณะที่ถ้าซื้อด้วยการ กู้ยืมธนาคาร จะประหยัดค่าใช้จ่ายได้ 5-7 แสนบาทโดยเฉลี่ย

ทั้งนี้การคำนวณต้นทุนทั้งหมดได้คำนึงถึงระดับราคาที่อยู่อาศัยในระยะยาวไว้ด้วยแล้ว โดยราคาที่อยู่อาศัยสำหรับทำเลใน พ.ศ. 2613 คาดว่าจะเพิ่มขึ้น 2.875 เท่าจาก พ.ศ. 2565 หรือเพิ่มขึ้นจากราคาเฉลี่ย 2.45 ล้านบาท เป็นประมาณ 7.03 ล้านบาท ในขณะที่ที่อยู่อาศัยในทำเลไม่ดีไม่มีคุณสมบัติเป็นสินทรัพย์สะสมมูลค่า และมีแนวโน้มลดลงเข้าสู่ศูนย์ในระยะยาว

วัตถุประสงค์ข้อ 3 การวิเคราะห์นโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่สำคัญในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ภายใต้สถานการณ์สังคมสูงวัย พบว่านโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่สำคัญ คือ (ก) ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงแนวคิดและนโยบายที่สำคัญในระดับประเทศและระดับสากลเข้ากับสถานการณ์ที่อยู่อาศัยของไทย (ข) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งบัญญัติให้บุคคลมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ โดยเน้นที่การพัฒนาในทุกระดับ ทุกมิติ เพื่อให้ประชาชนมีครอบครัวที่อบอุ่น มีรายได้ มีที่อยู่อาศัย (ค) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เน้นผู้มีรายได้น้อย (ง) มติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2599 เห็นชอบมาตรการสินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ หรือ Reverse Mortgage เพื่อช่วยเหลือการวางแผนทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุที่มีบ้านเป็นของตนเองสามารถจำนองกับธนาคารและยังใช้ที่อยู่อาศัยและมีรายได้รายเดือนเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้กู้เสียชีวิตหรือตัดสินใจขายบ้านก่อนครบสัญญา บ้านจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคาร

ในระดับสากลมีนโยบายและมาตรการที่สำคัญคือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายที่ 11 ที่กำหนดให้เมืองเป็นที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะทั่วถึง (inclusive) มีความปลอดภัย (safe) มีความคงทน (resilient) และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable) ซึ่งรวมถึง การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานที่รองรับที่อยู่อาศัย มีความยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุ และกลุ่มที่มีสถานะเปราะบาง อาทิ เด็ก ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย และมีการวางแผนการตั้งถิ่นฐานของประชากรอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเรื่องเมืองสุขภาพ หรือ Healthy City ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผลักดันโดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ที่กำหนดกรอบประเด็นที่เกี่ยวข้อง 8 ประเด็น ได้แก่ (1) ความเป็นชุมชนและระบบสุขภาพ (2) การคมนาคมขนส่ง (3) ที่อยู่อาศัย (4) การเข้าร่วมกับสังคม (5) พื้นที่ภายนอกและตัวอาคาร (6) การให้ความเคารพและการมีส่วนร่วมในสังคม (7) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการจ้างงาน และ (8) การสื่อสารและข้อมูล

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกาย เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ (1) เพื่อหามาตรการ (intervention) ที่จะช่วยกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น (2) เพื่อดำเนินการทดลองภาคสนามเพื่อหามาตรการที่มีประสิทธิผลในการกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายเพิ่มขึ้นและมีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และ (3) เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางในการเตรียมความพร้อมของคนในวัยรุ่นและวัยทำงานที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพโดยเน้นการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น

วิธีการวิจัยประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรม การประชุมกลุ่มย่อยกับตัวแทนกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน เพื่อหาปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้ออกกำลังกาย และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการออกกำลังกายและมีกิจกรรมทาง

กาย การประชุมหารือกับผู้ทรงคุณวุฒิ และเลือกมาตรการที่ต้องการทดสอบ 2 มาตรการ คือ (1) การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม (social norm) ซึ่งหมายถึงข้อมูลการออกกำลังกายหรือกิจกรรมทางกายเฉลี่ยของคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และ (2) การกำหนดเป้าหมาย (goal setting) ในการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกาย การวิจัยนี้มีอาสาสมัครเข้าร่วมการทดลองและอยู่ร่วมการทดลองจนครบระยะเวลาที่กำหนด 12 สัปดาห์รวมทั้งสิ้น 168 คน การทดลองภาคสนามนี้แบ่งผู้เข้าร่วมการทดลองออกเป็น 2 กลุ่มโดยใช้วิธีการสุ่ม (randomization) ได้รับมาตรการที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่ 1 ได้รับข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งหมายถึงข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายเฉลี่ยของผู้เข้าร่วมการทดลองคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และกลุ่มที่ 2 ได้รับการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย การวิจัยนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมการทดลองด้วยแบบสอบถาม 2 ครั้งคือ การสำรวจก่อนเริ่มการทดลองและหลังจบการทดลอง

การทดลองภายใต้การวิจัยนี้มีระยะเวลา 12 สัปดาห์ โดยระหว่างสัปดาห์ที่ 1-2 ผู้เข้าร่วมการทดลองยังไม่ได้รับมาตรการใด ๆ แต่ต้องบันทึกข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายของตนเองทุกวันในแต่ละสัปดาห์ โดยใช้แอปพลิเคชันที่เชื่อมต่อกับ Smart Watch ในการบันทึกข้อมูลการออกกำลังกายของตนเอง และจับภาพหน้าจอส่งให้แก่แอดมินของโครงการวิจัยทางไลน์ (LINE) หลังจากได้รับข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการทดลอง คณะผู้วิจัยทำการประมวลผลข้อมูลโดยการคำนวณค่าเฉลี่ยของจำนวนก้าวของทั้งสัปดาห์ พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลในรูปแบบแผนภูมิแท่ง (Bar Chart) จากนั้น แอดมินของโครงการวิจัยส่ง Dashboard ที่จัดทำขึ้นสำหรับผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนให้แก่ผู้เข้าร่วมการทดลองในวันจันทร์ สำหรับสัปดาห์ที่ 3-12 ผู้เข้าร่วมการทดลองได้รับมาตรการ โดยกลุ่มที่ 1 ได้รับข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม และกลุ่มที่ 2 ได้รับการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย

ผลการวิจัยของโครงการวิจัยย่อยที่ 4 โดยสรุปได้ตอบวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ได้มาตรการที่จะช่วยกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น โดยพบว่าการให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม หรือการให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกายของคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย เป็นมาตรการที่จะกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองภาคสนามเพื่อหามาตรการที่มีประสิทธิผลในการกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายเพิ่มขึ้นและมีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย โดยผลการทดลองภาคสนามพบว่า ทั้งการให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย ต่างมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมการทดลองออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่าการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถชี้ชัดในทางสถิติได้ว่าระหว่างสองมาตรการนี้ มาตรการใดมีประสิทธิผลที่ดีกว่ากัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 คณะผู้วิจัยได้พัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางในการเตรียมความพร้อมของคนวัยรุ่นและวัยทำงานที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพโดยเน้นการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น โดยข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำมาตรการการให้ข้อมูลการออกกำลังกายของผู้อื่น และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกายที่เหมาะสมไปใช้ออกแบบเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารแก่ประชาชน และสร้างมาตรการแทรกแซงให้ประชาชนหันมาออกกำลังกายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การจัดทำนโยบายและมาตรการ และภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการ

1.1 ออกแบบและพัฒนาต่อยอดผ่านกองทุนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานนอกระบบและผู้สูงอายุ และมีมาตรการเพิ่มทางเลือกรับสิทธิประโยชน์ของชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ตามความสามารถในการส่งเงินสมทบ เช่น ชุดสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบรุ่นใหม่ที่มีรายได้สูง และมีการศึกษาสูง เป็นต้น โดยสำนักงานประกันสังคม กระทรวงการคลัง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ บูรณาการการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแนวทางปฏิบัติ และ/หรือ พิจารณาให้ภาคเอกชนเป็นผู้บริหารจัดการกองทุนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2 เพิ่มรายได้ภาครัฐ โดยอาจพิจารณาปรับเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) ในรูปแบบการนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้วยกระบวนการทางการเมืองหรือ Political Earmarked Tax ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสม และใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่นาน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนมาตรการนี้ประกอบด้วย (1) กลุ่มการเมืองทำหน้าที่เสนอนโยบายในการนำงบประมาณที่ได้จากการเพิ่ม VAT ไปใช้ในโครงการชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่เพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐสภา และ (2) หน่วยงานที่ดำเนินการตามนโยบาย อาทิ กระทรวงการคลัง สำนักงานงบประมาณ และกรมสรรพากร ควรชี้แจงเหตุผลการเพิ่มภาษีให้ชัดเจน กำหนดเขตแดนการใช้งบประมาณ และรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีหน่วยงานตรวจสอบการใช้งบประมาณ

1.3 สร้างแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบเปลี่ยนพฤติกรรมมาดูแลสุขภาพมากขึ้น โดยให้ส่วนลดการส่งเงินสมทบ และ/หรือ จ่ายเงินปันผลจากกองทุน เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐ โดยการคำนวณส่วนลดและเงินปันผลวิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขภาพซึ่งเชื่อมโยงข้อมูลจากประวัติการเข้ารับรักษาในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable Diseases: NCDs)

1.4 ส่งเสริมการสร้างอุปทานของผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนให้แรงงานเข้าถึงการฝึกอบรมอาชีพ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะแรงงานทักษะต่ำถึงปานกลางที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 หน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน และ กรมอนามัย

2. แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่

2.1 เตรียมความพร้อมด้านการออมให้แก่ประชาชน โดยให้ความรู้เรื่องการออม ช่องทางการออม แนวทางการออม ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มประชากร และสนับสนุนให้ผู้ออมสามารถทำงานเพื่อสร้างรายได้ให้ยาวนานมากที่สุดเท่าที่ต้องการ เพื่อการใช้ชีวิตยามเกษียณผ่านคู่มือการออม โดยหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วย ธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงแรงงาน กรมกิจการผู้สูงอายุ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) รวมทั้งรัฐบาลและพรรคการเมือง

2.2 สร้างหลักประกันรายได้ และการคุ้มครองทางสังคม ให้แก่ประชาชนกลุ่มที่ไม่สามารถออมเงินได้ เนื่องจากข้อจำกัดในการเลี้ยงดูเด็กหรือผู้สูงอายุ โดยกระทรวงการคลัง หรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีเกณฑ์ดังนี้

- 1) คริวเรือนที่มีเด็กและผู้สูงอายุควรได้รับเงินอุดหนุนเดือนละ 1,000 บาทต่อคน

2) คริวเรือที่มีรายได้น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำโดยเฉลี่ย ควรได้รับการช่วยเหลือแบบเฉพาะจากภาครัฐ อาทิ การได้รับเงินผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อให้มีรายได้ไม่น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำ

2.3 สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพในการออม โดยพัฒนาเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ออมได้รับผลตอบแทนเทียบเคียงกับตลาด และพัฒนาผู้จัดการกองทุนระดับโลกเพื่อตอบโจทย์การออมสำหรับคนรุ่นใหม่ในอนาคต หน่วยงานสำคัญที่ดำเนินการได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. อุปสงค์การมีที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัย

3.1 ดำเนินการสร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบใหม่หรือร่วมมือกับภาคเอกชนดำเนินการสำหรับตลาดที่อยู่อาศัยของกลุ่มทำเลไม่ดี โดยเน้นการให้เช่าเพื่ออยู่อาศัยระยะยาวพร้อมกับครอบครัวแบบไม่ถือกรรมสิทธิ์ และคืนพื้นที่เมื่อผู้เช่าต้องย้ายถิ่นฐานหรือเสียชีวิต หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ การเคหะแห่งชาติ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

3.2 สนับสนุนนโยบายการเช่าที่อยู่อาศัยระยะยาวหรือการถือกรรมสิทธิ์ในสัดส่วนที่เหมาะสมโดยชาวต่างชาติ สำหรับตลาดที่อยู่อาศัยกลุ่มทำเลดีเพื่อให้เกิดการแข่งขันเพิ่มขึ้น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ การเคหะแห่งชาติ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์สามารถนำแนวทางและทิศทางของตลาดที่อยู่อาศัยไปปรับกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ รวมถึงประชาชนโดยทั่วไปก็สามารถนำแนวทางการมีที่อยู่อาศัยไปประยุกต์ใช้เพื่อการตัดสินใจมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม

4. การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมสูงวัย

4.1 กำหนดนโยบายและขับเคลื่อนให้ประชาชนออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ โดยให้ความรู้ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ ที่มีเนื้อหาประกอบด้วยข้อมูลการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกายของผู้อื่น และข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกาย เช่น สื่อสารให้กลุ่มเป้าหมายทราบว่า คนอื่นที่อยู่ในวัยเดียวกันมีจำนวนก้าวต่อวันมากน้อยเพียงใด บรรทัดฐานทางสังคมสำหรับจำนวนก้าวอยู่ที่เท่าใด เป็นต้น

4.2 ใช้มาตรการสร้างแรงจูงใจในรูปแบบของตัวเงินในการส่งเสริมให้คนออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น เช่น การให้รางวัลหรือการสะสมแต้มเพื่อใช้เป็นส่วนลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หรือส่วนลดค่าบริการสาธารณูปโภค เท่ากับจำนวนแคลอรีที่ประชาชนลดได้จากการออกกำลังกาย ควบคู่กับมาตรการสร้างแรงจูงใจที่ไม่เป็นตัวเงินคือ การให้ข้อมูลการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกายของผู้อื่น และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกายที่เหมาะสม เช่น การดำเนินกิจกรรม “National Steps Challenge” ที่ส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ก้าวเดินในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น โดยอาจให้ข้อมูลว่าคนอื่นในองค์กร กลุ่มอายุ ฯลฯ มีการออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายวันละมากน้อยเพียงใด และการประชาสัมพันธ์หรือสื่อสารผ่านแนวคิด “เดินวันละ 10,000 ก้าวเพื่อสุขภาพ” “การออกกำลังกาย 30 นาที ต่อวัน” เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการ

พัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย และเพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในระดับประเทศ รัฐควรแต่งตั้ง คณะกรรมการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการสนับสนุนและส่งเสริมการมีกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกาย ให้สอดคล้องกับมาตรการหรือแนวทางที่กำหนดในแผนแม่บทการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย พ.ศ. 2561-2573

โดยสรุปแผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพลุพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ ได้ทำการวิจัยบรรลุตฤประสงค์ที่กำหนดและกรอบแนวคิดของแผนงานวิจัยที่สำคัญที่นำมาจากกรอบแนวปฏิบัติหลักขององค์การสหประชาชาติด้านผู้สูงอายุ หรือแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริทว่าด้วยผู้สูงอายุใน 3 แนวทาง คือ (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (2) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะให้ผู้สูงอายุ และ (3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ใน 5 ประเด็นที่ครอบคลุมทั้ง 3 แนวทาง คือ (1) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะตลอดชีวิต (2) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (3) หลักประกันรายได้และการคุ้มครองทางสังคม (4) การขจัดความยากจน และ (5) งานและแรงงานสูงอายุ โดยได้ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้เริ่มผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเรื่องแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยรุ่นใหม่ และอุปสงค์การมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย ต่อคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงเผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านสื่อสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ บทความในหนังสือพิมพ์ มติชน และฐานเศรษฐกิจ การให้สัมภาษณ์ทางสถานีวิทยุจุฬา (CU Radio FM 101.5) การเผยแพร่ข้อมูลผลงานวิจัยบนเว็บไซต์ dotproperty.co.th และ <http://today.line.me/th/v2/article/vXkg3zj>

การเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุของประเทศไทยมีผลกระทบต่อประชาชนทุกเพศวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุซึ่งมีภาวะพึ่งพิงที่สูงขึ้นทำให้มีความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขที่เพิ่มขึ้นตามมา แผนงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ (2) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ประชากรวัยสูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ และ (3) เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเตรียมความพร้อม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชากรวัยสูงอายุการเข้าสู่สังคมสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ

วิธีการวิจัยของแผนงานประกอบด้วย 4 โครงการวิจัยย่อยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้แก่ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย และ โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งวิธีการวิจัยหลัก ๆ ของโครงการวิจัยย่อยประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรม การเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการทดลอง และการใช้ข้อมูลทุติยภูมิของทางราชการ เพื่อทำการวิเคราะห์โดยการสร้างโมเดลและการคำนวณแล้วแต่กรณี

ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า (1) ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาสัดส่วนของแรงงานนอกระบบสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นและแรงงานนอกระบบมีความสามารถในการออมต่ำซึ่งอาจทำให้การใช้ชีวิตในวัยเกษียณประสบปัญหาเนื่องจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเมื่อแรงงานนอกระบบมีอายุมากขึ้น (2) คณะผู้วิจัยออกแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบให้สามารถดูแลตัวเองได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ 2 ชุดซึ่งให้สิทธิประโยชน์ในระดับต่างกัน โดยชุดที่ได้สิทธิประโยชน์น้อยกว่าจะจ่ายเงินสมทบเดือนละ 1,000 บาท เทียบกับชุดสิทธิประโยชน์มากกว่าที่จ่ายเดือนละ 2,000 บาท การวิจัยพบว่าความเต็มใจจ่ายเงินสมทบของแรงงานนอกระบบโดยเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 2,658 บาทต่อเดือนระยะเวลาการส่งเงินสมทบ 20 ปี ชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์ทั้งสองชุดมีผลกระทบต่อภาระการคลังของภาครัฐในอนาคต ดังนั้น รัฐบาลจึงต้องหาวิธีเพิ่มรายได้เพื่อการนี้และระมัดระวังการใช้จ่ายเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาทางงบประมาณไม่เพียงพอ (3) การออมของคนไทยในระดับครัวเรือนจำแนกได้เป็น 5 กลุ่ม ตามลักษณะรายได้ รายจ่ายและการออม ซึ่งการแทรกแซงโดยภาครัฐแตกต่างกันไปตามลักษณะของครัวเรือน และในระดับปัจเจกพบว่า 1) คนที่ทำงานและได้รับค่าแรงขั้นต่ำตลอดชีวิตจะมีความสามารถออมเงินได้เองโดยภาครัฐไม่ต้องจ่ายเงินอุดหนุน 2) กรณีผู้ออมมีภาระดูแลผู้สูงอายุและเด็กและไม่สามารถดำเนินการตามแผนการออมได้ภาครัฐควรให้เงินอุดหนุนหรือสนับสนุนการขยายอายุเกษียณ 3) เงินออมที่ไม่เพียงพอในวัยเกษียณของผู้ออมที่ได้รายได้ขั้นต่ำเกิดจาก (ก) ผลตอบแทนจากการออมที่ได้ต่ำกว่าตลาด และ (ข) ความสามารถในการออมไม่เพียงพอที่จะดูแลตนเองและครอบครัว จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องให้เงินอุดหนุน (4) คณะผู้วิจัยได้พัฒนาแบบแผนการออมที่เหมาะสมจัดทำเป็นคู่มือการออม และคู่มือการออมภาคประชาชนเพื่อเป็นแนวทางสำหรับประชาชน

(5) การศึกษาอุปสงค์ต่อการซื้อขายที่อยู่อาศัยและการเช่าที่อยู่อาศัยในอนาคตในระยะปานกลางถึงระยะยาว พบว่าผลกระทบของปัญหาสังคมสูงวัยทำให้ตลาดที่อยู่อาศัยพัฒนาแบบไม่สมดุล และประเทศไทยมีโอกาสที่จะเกิดปัญหาบ้านว่างในอนาคตโดยเฉพาะในตลาดที่ทำเลไม่ดีมากนัก ทางออกที่สำคัญคือ การให้ครัวเรือนบางส่วนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการซื้อที่อยู่อาศัยเป็นการเช่าที่อยู่อาศัยแทน และ (6) การศึกษามาตรการกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น พบว่าการให้ข้อมูลบรรทัดฐานทางสังคมและการกำหนดเป้าหมายต่างมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมการทดลองออกกำลังกายเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่า การเตรียมความพร้อมของคนวัยรุ่นและวัยทำงานที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพควรเน้นการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น

จากผลการวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญคือ (1) การเพิ่มทางเลือกของชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่สำหรับแรงงานนอกระบบ สำนักงานประกันสังคม กระทรวงการคลัง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติควรออกแบบและพัฒนาต่อยอดผ่านกองทุนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานนอกระบบและผู้สูงอายุโดยกำหนดนโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการด้านเงินบำนาญสำหรับแรงงานนอกระบบที่ชัดเจนและมีมาตรการรองรับ (2) พฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยของแรงงานนอกระบบมีผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐ และภาระทางการคลัง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติควรใช้วิธีสร้างแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบเปลี่ยนพฤติกรรมมาดูแลสุขภาพ (3) การเพิ่มรายได้ภาครัฐเพื่อจัดชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่อาจใช้การปรับเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้วยกระบวนการทางการเมืองหรือ Political Earmarked Tax (4) การจัดทำแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ หน่วยงานภาครัฐควรให้ความรู้ด้านการออม หนุนเสริมรายได้ในกลุ่มประชากรที่มีข้อจำกัดในการออม และพัฒนาช่องทางการออม (5) ในกรณีประชาชนไม่สามารถออมเงินได้ตามแบบแผน เนื่องจากภาระการเลี้ยงดูเด็กหรือผู้สูงอายุ กระทรวงการคลังหรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีมาตรการช่วยเหลือ (6) การจัดให้มีที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัย การเคหะแห่งชาติและธนาคารอาคารสงเคราะห์ควรร่วมมือกับภาคเอกชนสร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบใหม่ในทำเลไม่ดี โดยเน้นการให้เช่าเพื่ออยู่อาศัยระยะยาวแบบไม่ถือกรรมสิทธิ์ และคืนพื้นที่เมื่อผู้เช่าต้องย้ายถิ่นฐานหรือเสียชีวิต (7) การเคหะแห่งชาติหรือธนาคารอาคารสงเคราะห์ควรสนับสนุนการเปิดรับชาวต่างชาติให้สามารถร่วมใช้ที่อยู่อาศัยในตลาดที่อยู่อาศัยทำเลดีเพื่อให้เกิดการแข่งขันเพิ่มขึ้น โดยใช้รูปแบบการเช่าระยะยาวหรือการถือกรรมสิทธิ์ในสัดส่วนที่เหมาะสม และ (8) การประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลการออกกำลังกายของผู้อื่น (social norm) และข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกาย (goal setting) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ, สังคมสูงอายุ, เงินบำนาญ, การดูแลระยะยาว, นโยบายการคลัง, แบบแผนการออม, วิถีชีวิตคนรุ่นใหม่, ความต้องการที่อยู่อาศัย, ออกกำลังกาย, กิจกรรมทางกาย, เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม, การสะกิดพฤติกรรม, วัยรุ่น, วัยทำงาน

Abstract

The situation of aged society and super aged society in Thailand affects everyone particularly older persons in dependency state. As a result, the demand for social welfare and health care will increase. In response to the felt needs, this research program is conducted with the financial support and technical guidance of the National Research Council of Thailand. The objectives of the program are (1) to prepare people aged 15 years and above toward happy aging and quality of life in old age, (2) to develop and promote older persons to live with potentiality and, (3) to provide policy recommendations on the preparedness, promotion and development of active ageing and quality of life in old age and in a complete aged society with potentiality.

This research program's methodology is based on 4 interrelated study projects: (1) Policy and Measure: Analysis of Fiscal Burden for Aging Informal Labor's Welfare Package, (2) Saving Schemes for Thailand's New Generation, (3) The Medium- and Long- term Housing Demand Projection for Thailand's Aged Society, and (4) Using Behavioral Economics to Nudge Teenage and Working Adults to Increase Exercise to Prepare for Aged Society. The methodology employed by the 4 study projects includes review of literature, collection of primary data through focus group discussions, interviews of samples, interviews of eminent persons, experiments, and secondary data from official sources and analyses by developing and applying economic modeling techniques such as Mixed Logit Model, an analytical modeling technique for studying people's saving behavior based on data from a household expenditure survey, and experiments with 168 samples of youth and working age people.

Major findings include: (1) During the past 15 years the proportion of informal workers increases and their ability to save is low. As a result, their life after retirement will be in trouble because expenditures on health care increases with old age. (2) Two packages of desired welfare benefits have been developed for informal workers to be able to take care of themselves in old age, one with less welfare benefits coverage than the other. The insurers pay less contribution for the package with less benefits, 1,000 baht/month against 2,000 baht/month for the package with more benefits. It is found that the highest average willingness to pay contribution is 2,658 baht/month. The proposed welfare packages can lead to higher government expenditure, therefore the government needs to wisely find a way to increase its revenue, while being mindful of spending, to cope with their fiscal constraints. (3) Regarding saving schemes for Thailand's new generation, at the household level, the study classifies them into 5 groups according to their nature of income, expenditure and saving. Government's interventions are different by type of households. At the

individual level, it was found that 1) people who work and receive minimum wage all their working life will be able to save without government's support, 2) people with children and/or the elderly to support may not be able to save. The government may need to provide income support, 3) insufficient saving for retirement may result from (a) receiving less return from saving than the market level or (b) their inability to save enough for themselves and their family. Thus, the government needs to provide support. (4) Two saving handbooks have been developed by the research team to provide guidelines for people's saving. (5) The study on demand for housing in the medium term and long-term future found that aging society problems cause the housing sector will be developed unevenly, in which certain segments will likely deteriorate in their value (empty house problem). An important solution is to some households to change from buying houses to renting ones which can help reduce their household spending considerably. (6) To nudge Thai teenagers and working-aged population to increase their physical activities and exercise, provision of social norm information or setting goals help increase their exercise significantly. In addition, more constant physical exercises are needed for teenagers and working population to have quality of life in the old age.

Based on the above findings, selected policy recommendations for the preparation, promotion and development of older persons in aging society in Thailand include: (1) To add more choices of welfare packages, the relevant agencies such as the Office of Social Security, the Ministry of Finance, and, the National Health Security Office, should design and modify, through relevant funds, clear policies on old age pension for informal workers by their background and ability to pay. (2) Improving risky health behavior of informal workers is an important factor in reducing pressure on the government's fiscal space and spending on health. Therefore, relevant agencies such as the Office of Social Security and the National Health Security should provide incentives for informal workers to improve their health behavior. (3) To provide additional income for the new welfare packages, the government may increase VAT through Political Earmarked Tax. (4) With respect to saving schemes for Thailand's new generation, government agencies such as the Bank of Thailand, the Ministry of Labour, the Office of Social Security, the Department of Older Persons, the Securities and Exchange Commission (SEC), and the Securities Exchange of Thailand (SET), should play a role in providing knowledge and information on savings, promoting income of people having saving limitation, and develop saving options to promote saving efficiency of people. (5) In case of people who cannot save sufficiently because of looking after children and/or older persons, the Ministry of Finance and the Ministry of Social Development and Human Security should provide social assistance with appropriate criteria. (6) Regarding housing to cope with aging society, government agencies such as the National Housing Authority and the Government Housing Bank should build new pattern of housing for the market in poor location for leasing with no ownership. The lease is only for living purpose, the lessees have the right to stay for a long time with their family and return the unit when they move out or die. (7) Relevant government agencies such as the National Housing Authority and the Government Housing Bank should support the foreigners'

ownership of housing in good location to increase competition in housing market. The ownership could be leasing or buying in appropriate proportion. (8) To nudge teenagers and working adults to increase exercise to prepare for aging society, information provision plays a crucial role. Therefore, in designing the messages or campaigns to communicate with the target audience to encourage them to exercise or increase their physical activities, relevant can consider providing social norm information or setting goals for the exercise or physical activity for the target audience.

Key words: Preparation for aging society, Aged Society, Pension, Long-term Care, Fiscal Policy, Saving Schemes, Thailand's New Generation, Housing demand, Exercise, Physical activity, Behavioral economics, Nudge, Teenager, Working adult

สารบัญเนื้อหา

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทสรุปผู้บริหาร.....	ก
บทคัดย่อ.....	ฐ
Abstract.....	ฅ
สารบัญเนื้อหา.....	ถ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	บ
1. บทนำ.....	1
1.1 หลักการและเหตุผล.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงาน.....	4
1.3 กรอบแนวคิดของแผนงาน.....	4
1.4 ขอบเขตการดำเนินงาน.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 ความเสี่ยงและแผนบริหารความเสี่ยง.....	6
2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 นโยบายสำหรับผู้สูงอายุ.....	7
2.2 สวัสดิการทางสังคมและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย.....	8
2.3 แบบแผนการออมเพื่อสังคมสูงอายุ.....	9
2.4 ที่อยู่อาศัยกับสถานการณ์สังคมสูงอายุ.....	10
2.5 การส่งเสริมกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายโดยใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม.....	10
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	13
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	13
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	15
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	16
3.4 แผนการดำเนินงานแผนงานวิจัย.....	16
4. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	21
4.1 สรุปผลการวิจัย.....	21
4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	29
4.3 การผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบายโดยคณะผู้วิจัย.....	32
บรรณานุกรม.....	35

หน้า

ภาคผนวก	37
ก แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ.....	37
ข คู่มือการออม.....	39
ค การเผยแพร่ผลงาน.....	45
ง สรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 1 หน้ากระดาษ A4 (สำหรับประชาสัมพันธ์).....	49
จ สรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 5 บรรทัด (สำหรับเผยแพร่ในระบบ EXPLORE ผ่านทางเว็บไซต์ www.thai-explore.net).....	51
ฉ สรุปงานวิจัยในรูปแบบ info graphic.....	53
ช ประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ.....	55
รายนามคณะผู้วิจัย	59

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	แผนการดำเนินงานแผนงานวิจัยและผลผลิตที่ส่งมอบ.....	16
--------------	---	----

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1.1 ความเชื่อมโยงแผนงาน โครงการวิจัยย่อย และแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริด์ ว่าด้วยผู้สูงอายุ.....	5
แผนภาพที่ 2.1 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564).....	8

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) ใน พ.ศ. 2566 โดยจะมีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ถึง 14 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด หากแนวโน้มจำนวนประชากรสูงอายุที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้ยังไม่มีแนวทางแก้ไข ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด (super-aged society) โดยจะมีประชากรสูงอายุถึง 21 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 30 หรือ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรลักษณะนี้ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานลดลง และมีภาวะพึ่งพิงที่สูงขึ้น รวมถึงความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขที่จำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้นตามมาด้วย

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุ (aged society) และได้มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525-2544) ขึ้น ในระหว่างแผนนี้ประเทศไทยได้ประกาศ “ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย” แสดงเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ตระหนักและให้ความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน จนมาถึงแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์คือ (1) ยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ (2) ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ (3) ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (4) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และ (5) ยุทธศาสตร์ด้านการประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ รวมทั้งรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ การนิยามผู้สูงอายุ การตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ และการกำหนดสิทธิผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม นอกจากแผนผู้สูงอายุและกฎหมายผู้สูงอายุซึ่งเป็นเรื่องในระดับชาติแล้ว การดำเนินนโยบายและมาตรการด้านผู้สูงอายุในประเทศไทยยังมีกรอบแนวคิดและข้อตกลงในระดับสากลอีก อาทิ ปฏิญญาอาเซียน ได้แก่ ปฏิญญาบรูไนดารุสซาลามว่าด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว: การดูแลผู้สูงอายุ พ.ศ. 2553 (Brunei Darussalam Declaration on Strengthening Family Institution: Caring for the Elderly) และปฏิญญาควาลาลัมเปอร์ว่าด้วยผู้สูงอายุ: การเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุในอาเซียน พ.ศ. 2558 (Kuala Lumpur Declaration on Ageing Empowering Older Persons in ASEAN) แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing: MIPAA) รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และแนวคิด active ageing ขององค์การอนามัยโลก

การประเมินแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2560 โดยวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า แม้ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงอายุมาเป็นระยะเวลาหนึ่งและมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติเป็นกรอบในการดำเนินงาน แต่งานด้านผู้สูงอายุยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพเป็นยุทธศาสตร์ที่ผ่านการประเมินน้อยที่สุด (ร้อยละ 29) ในขณะที่ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและ

พัฒนาผู้สูงอายุ ผ่านการประเมินร้อยละ 47 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ผ่านการประเมินร้อยละ 36 ผลการประเมินบ่งชี้ให้เห็นช่องว่างขององค์ความรู้และการดำเนินการใน 3 ด้านดังกล่าวว่ายังมีประเด็นปัญหาของการเข้าสู่สังคมสูงอายุอยู่อีกจำนวนมาก โดยเฉพาะเรื่องการเตรียมความพร้อม และระบบความคุ้มครองทางสังคม

การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพนั้นเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อให้ประชากรเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้รับความคุ้มครองทางสังคมจากระบบสวัสดิการของรัฐ มีสถานะทางการเงินที่เหมาะสมและเพียงพอ มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ดี ตลอดจนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สามารถดำรงชีวิตในช่วงหลังวัยเกษียณได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมดังกล่าวยังขาดการศึกษาและแผนการดำเนินงานเพื่อรองรับ กล่าวคือ

1) การเตรียมความพร้อมให้ประชากรวัยแรงงานโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบได้รับความคุ้มครองจากระบบสวัสดิการของรัฐ ซึ่งในปัจจุบันระบบสวัสดิการของรัฐมีเพียงสองกองทุนคือ กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) (บำนาญตลอดชีพ) และกองทุนประกันสังคม มาตรา 40 (บำเหน็จชราภาพ เงินทดแทนขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย/อุบัติเหตุ/ทุพพลภาพ เงินสงเคราะห์บุตรแรกเกิด และเงินค่าทำศพ ขึ้นอยู่กับการเลือกส่งเงินสมทบ) ซึ่งทั้งสองกองทุนเป็นกองทุนภาคสมัครใจที่แรงงานนอกระบบเลือกเป็นสมาชิกได้เพียง 1 กองทุนเท่านั้น หากแรงงานนอกระบบไม่สมัครใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนใดกองทุนหนึ่งในสองกองทุนข้างต้น รายได้ที่แรงงานนอกระบบจะได้รับเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์มีเพียงเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 600 บาทต่อเดือนเท่านั้น (old-age allowance) ส่งผลให้แรงงานนอกระบบขาดความมั่นคงด้านรายได้และมีความเสี่ยงที่จะเข้าสู่ภาวะยากจนยามชราภาพ ตลอดจนไม่มีเงินเพื่อการรักษาสุขภาพหรือรักษาโรคที่เพิ่มขึ้น เมื่อผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความต้องการสวัสดิการต่าง ๆ สำหรับการดูแลผู้สูงอายุหลังเกษียณมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เป็นผลให้ภาครัฐมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามไปด้วย โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ แม้ปัจจุบันภาครัฐมีการจัดระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งเป็นการให้บริการด้านสุขภาพกับประชาชนทุกคนในสังคม แต่ยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถให้บริการที่ครอบคลุมการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน และมีภาวะเจ็บป่วยจากการเป็นโรคเรื้อรังในระยะยาว (Long-Term Care: LTC) ส่งผลให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายการดูแลรักษาผู้สูงอายุที่บ้านในระยะยาวเพิ่มสูงขึ้น ถ้าภาครัฐจะให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนนี้ของครัวเรือนก็ต้องใช้เงินจำนวนมาก และไม่สามารถสนับสนุนค่าใช้จ่ายได้ทั้งหมด เนื่องจากเงินงบประมาณของภาครัฐเองก็มีจำนวนจำกัดและต้องจัดสรรเพื่อการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ด้วยการออกแบบชุดสวัสดิการที่เหมาะสม ภายใต้เงื่อนไขการร่วมจ่ายเงินสมทบระหว่างภาครัฐและแรงงานนอกระบบเพื่อสิทธิประโยชน์ที่แรงงานนอกระบบจะได้รับเพิ่มขึ้นเมื่อสูงอายุ จึงน่าจะตอบโจทย์ความหลากหลายของแรงงานนอกระบบ รวมถึงลดภาระทางการคลังของภาครัฐในอนาคตได้

2) การเตรียมความพร้อมด้านการออม จากผลการสำรวจประชากรสูงวัย พ.ศ. 2557 พบว่า ผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 4 เท่านั้นที่มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการสร้างรายได้เพื่อเป็นเงินออมในการดำรงชีวิตช่วงสูงวัย และจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พบว่า ประชากรวัยแรงงานกลุ่มคนอายุ 35-44 ปี และ 45-54 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่กำลังจะเข้าสู่สังคมสูงอายุในอนาคต ยังขาดการวางแผนการออมที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลจากเครดิตบูโร พ.ศ. 2563 ยังพบว่าคนรุ่นใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในวัยเจน Y (generation Y: อายุ 23-40 ปี) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เริ่มต้นชีวิตการทำงาน แต่กลับพบว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีหนี้สินจำนวนมาก ซึ่งขัดกับหลักการออมตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่แต่ละปัจเจกควรต้องสะสมเงินออมในช่วงเริ่มต้นของชีวิตการทำงานเพื่อนำมาใช้ในยามสูงอายุ ผลกระทบของพฤติกรรมออมที่ไม่

เหมาะสมดังกล่าวทำให้สังคมไทยเสี่ยงต่อการเผชิญปัญหาวิกฤติทางการเงินส่วนบุคคล และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้อยู่ที่ไม่เตรียมความพร้อมด้านการออมไว้ใช้จ่ายเมื่อสูงอายุ

ในส่วนการดำเนินงานของภาครัฐก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เข้มข้นที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนออมเงิน ข้อมูลทางวิชาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีเพียงการบ่งชี้ให้เห็นว่าหากบุคคลหนึ่งต้องการมีเงินไว้ใช้จ่ายเมื่อสูงอายุประมาณ 15,000 หรือ 30,000 หรือ 50,000 บาทต่อเดือน บุคคลนั้นต้องออมเงินในช่วงที่มีรายได้ไว้จำนวน 4 ล้านบาท หรือ 8 ล้านบาท หรือ 13 ล้านบาท ตามลำดับ ซึ่งแผนการออมเงินลักษณะนี้ตอบสนองเฉพาะประชากรไทยที่มีฐานะปานกลางจนถึงระดับสูงเท่านั้น แต่ยังไม่ตอบสนองแนวทางในการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีการใช้ชีวิตของคนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนรุ่นใหม่ หากรัฐบาลมียุทธศาสตร์สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชากรไทยมีการวางแผนการออมตั้งแต่วัยทำงาน และให้ข้อมูลแบบแผนด้านการออมสำหรับคนรุ่นใหม่ที่ต้อง สอดคล้องกับกลุ่มเศรษฐกิจสถานะของแต่ละบุคคล เป็นการกระตุ้นเตือนให้เกิดการปรับพฤติกรรมตามทฤษฎีการสะกด (Nudge theory) ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ในการกำหนดนโยบายตามหลักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม เพื่อให้แบบแผนการออมมีความใกล้เคียงกับสถานการณ์ของแต่ละบุคคลได้มากที่สุด

3) การเตรียมความพร้อมด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การตัดสินใจเรื่องการมีที่อยู่อาศัยเป็นการตัดสินใจสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเงิน และสุขภาพของประชากรไทยในระยะยาว เนื่องจากการซื้อที่อยู่อาศัยผู้ซื้อส่วนใหญ่เลือกซื้อโดยวิธีการผ่อนชำระเป็นรายเดือนระยะยาวซึ่งบางรายอาจใช้เวลาผ่อนชำระสูงถึง 30 ปี หรือมากกว่า อีกทั้ง ตลอดระยะเวลาที่ผ่อนชำระ ผู้ซื้ออาจต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่คาดการณ์ไม่ได้ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ อาทิ การถูกเลิกจ้าง การประสบอุบัติเหตุที่ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ หรือแม้แต่อุบัติภัยที่ไม่อาจคาดการณ์ได้อย่างเช่นการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในวงกว้าง ทำให้ผู้ซื้อบางรายไม่มีเงินรายได้ผ่อนชำระหนี้ เกิดเป็นความเสี่ยงทั้งต่อตัวผู้ซื้อเอง และเสถียรภาพของตลาดอสังหาริมทรัพย์

การที่ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป โดยประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงและประชากรสูงวัยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระยะยาว ส่งผลให้อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มลดลง นำไปสู่สถานการณ์อุปทานของการมีที่อยู่อาศัยล้นเกิน การตัดสินใจถือครองที่อยู่อาศัยอาจจะไม่ใช่สินทรัพย์ที่สะสมมูลค่า และอาจจะทำให้ช่วงเวลาในการตัดสินใจ (timing decision) มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อฐานะความเป็นอยู่ของบุคคล ในขณะที่เดียวกัน การกำหนดนโยบายของภาครัฐเกี่ยวกับการจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัย ภาครัฐยังไม่ได้นำเรื่องสังคมสูงอายุเข้าร่วมพิจารณามากนัก โดยนโยบายในภาพรวม ภาครัฐยังคงเน้นการสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจำนวนมาก และการให้สินเชื่อที่มีระยะเวลาผ่อนชำระนานถึง 60-70 ปี ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยในอนาคต ดังนั้น ในการกำหนดมาตรการและนโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่เหมาะสมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชากรที่เข้าสู่วัยสูงอายุในการตัดสินใจมีที่อยู่อาศัย (housing decision) จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวโน้มอุปสงค์ของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในระยะยาว และต้นทุนของการมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อความต้องการที่อยู่อาศัยในอนาคต และแบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย

4) การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ จำเป็นต้องครอบคลุมเรื่องพฤติกรรมกรบริโภคอาหาร พฤติกรรม การออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกาย พฤติกรรมกรหลีกเลี่ยงการดื่มสุราและสูบบุหรี่ รวมถึง การจัดสวัสดิการด้านการดูแลสุขภาพพยาบาล ซึ่งผลการศึกษาและงานวิจัยหลายชิ้นที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย มักเน้นศึกษาพฤติกรรมกรออกกำลังกายและการเข้าถึงของประชากรกลุ่มเฉพาะ และปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมและ

การเข้าถึงการออกกำลังกาย แต่ยังคงขาดการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (behavioral economics) มาใช้เพื่อส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะประชากรในวัยทำงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกาย รวมทั้งขาดมาตรการที่จะกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายมากขึ้น ซึ่งการออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอจะช่วยลดปัญหาด้านสุขภาพเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่งผลให้ความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขลดลง

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงจัดทำแผนงานวิจัยที่เน้นศึกษาความจำเป็นในการพัฒนาส่งเสริม และเตรียมความพร้อมให้ประชากรไทยเข้าสู่สภาวะสูงวัยอย่างเหมาะสมตามบริบทสังคมของกลุ่มคนแต่ละช่วงวัย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี มีความสุขในอนาคต และสร้างประโยชน์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะที่เป็นองค์ความรู้และรูปแบบแนวทางสำหรับหน่วยงานด้านนโยบายต่าง ๆ และประชาชนที่กำลังจะเข้าสู่สังคมสูงอายุ สามารถนำไปกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงาน

1.2.1 เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ

1.2.2 เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ประชากรวัยสูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ

1.2.3 เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเตรียมความพร้อม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชากรวัยสูงอายุ การเข้าสู่สังคมสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ

1.3 กรอบแนวคิดของแผนงาน

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดหลักขององค์การสหประชาชาติด้านผู้สูงอายุ หรือแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing: MIPAA) ซึ่งเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นจากการประชุมสมัชชาผู้สูงอายุระดับโลกครั้งที่ 2 (The 2nd World Assembly on Ageing: WAA II) จัดขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ระหว่างวันที่ 8-12 เมษายน พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) ณ กรุงมาดริด ประเทศสเปน มีผู้แทนระดับสูงจากหน่วยงานภาครัฐของประเทศต่าง ๆ เกือบ 200 ประเทศ ที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ รวมทั้งมีผู้แทนจากประเทศไทยเข้าร่วมการประชุมในครั้งนั้นด้วยเช่นกัน (ศิริวรรณ, 2560) มาประยุกต์ใช้ในการเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุข มีคุณภาพ และดำเนินชีวิตในช่วงสูงวัยได้อย่างมีศักยภาพ

1.4 ขอบเขตการดำเนินงาน

เนื่องจากแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ ประกอบด้วยแนวปฏิบัติหลัก (priority directions) ที่สำคัญ 3 แนวทาง คือ (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (2) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะให้ผู้สูงอายุ และ (3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยทั้ง 3 แนวทางต่างมีประเด็นปฏิบัติสำหรับผู้สูงอายุ เมื่อรวมกันแล้วมีทั้งหมด 18 ประเด็น ซึ่งการทำวิจัยให้ครอบคลุมประเด็นปฏิบัติทั้งหมดนั้นเป็นไปได้ยากด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลา คณะผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาประเด็นสำคัญที่มีเนื้อหาครอบคลุมแนวปฏิบัติหลักทั้ง 3 แนวทาง และสะท้อนภาพการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ ด้านที่อยู่อาศัย และด้านการออม

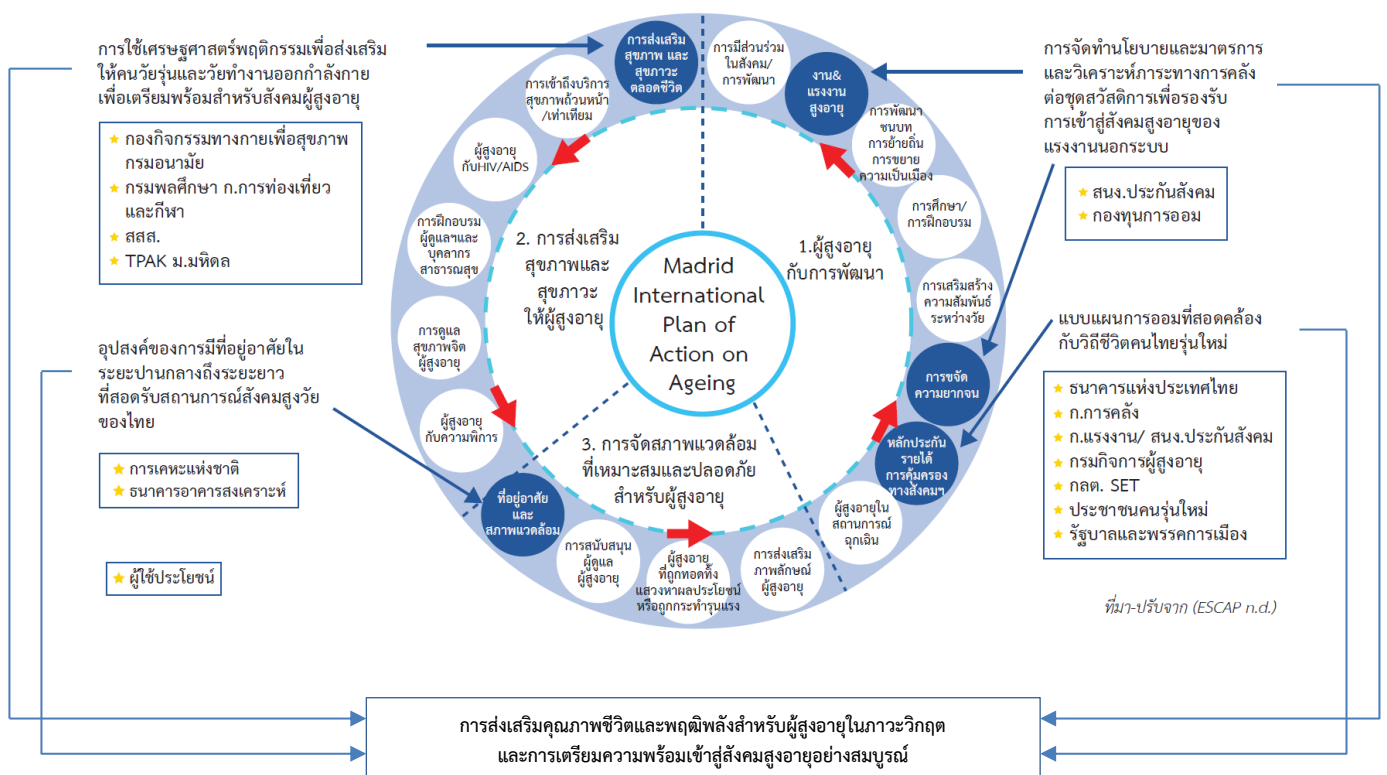
เพื่อจัดทำแผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ซึ่งประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ (ที่มีความเชื่อมโยงกันตามแผนภาพที่ 1.1) คือ

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการ และวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย และ

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ

แผนภาพที่ 1.1 ความเชื่อมโยงแผนงาน โครงการวิจัยย่อย และแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ

ที่มา: คณะผู้วิจัยดัดแปลงจาก Madrid International Plan of Action on Ageing 2002

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการกำหนดนโยบาย อาทิ กระทรวงการคลัง กระทรวงแรงงาน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) การเคหะแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (TPAK) รัฐบาลและพรรคการเมือง มีข้อมูลและมาตรการส่งเสริมและพัฒนา รูปแบบสวัสดิการทางสังคม การออม การลงทุน และสุขภาพที่สามารถพิจารณาปรับใช้ในเชิงนโยบายและปฏิบัติ

นอกจากหน่วยงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว ประชาชนคนรุ่นใหม่ก็สามารถนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยนี้ ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเองได้เช่นกัน

1.6 ความเสี่ยงและแผนบริหารความเสี่ยง

ความเสี่ยงที่สำคัญสำหรับการศึกษาแผนงานวิจัยนี้คือ ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งแม้ในช่วงระยะเวลาดำเนินการวิจัย ประเทศไทยมีความคืบหน้าในการฉีดวัคซีนแล้วก็ตาม แต่การติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูลทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ การจัดประชุมกลุ่มย่อย ตลอดจนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินการได้ในกรณีที่พื้นที่สำรวจข้อมูลมีมาตรการปิดพื้นที่ หรือสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้แต่ก็เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ทำให้คณะผู้วิจัยไม่สามารถดำเนินการตามที่วางแผนการดำเนินงานไว้ตั้งแต่ต้น การบริหารความเสี่ยงของแผนงานวิจัยเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จึงดำเนินการดังนี้

- อาศัยความร่วมมือจากพันธมิตรในพื้นที่ ช่วยสำรวจข้อมูล และ/หรือ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย
- สำรวจข้อมูล และ/หรือ ดำเนินการทดลอง ด้วยวิธีออนไลน์ (on-line) เพื่อให้ได้ผลการศึกษาตามแผนงาน
- สัมภาษณ์ และ/หรือ จัดประชุมในรูปแบบออนไลน์กับหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนงานวิจัย
- จัดประชุมกลุ่มย่อยภายในหน่วยงานที่มีการวางมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดอย่างเข้มงวด

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

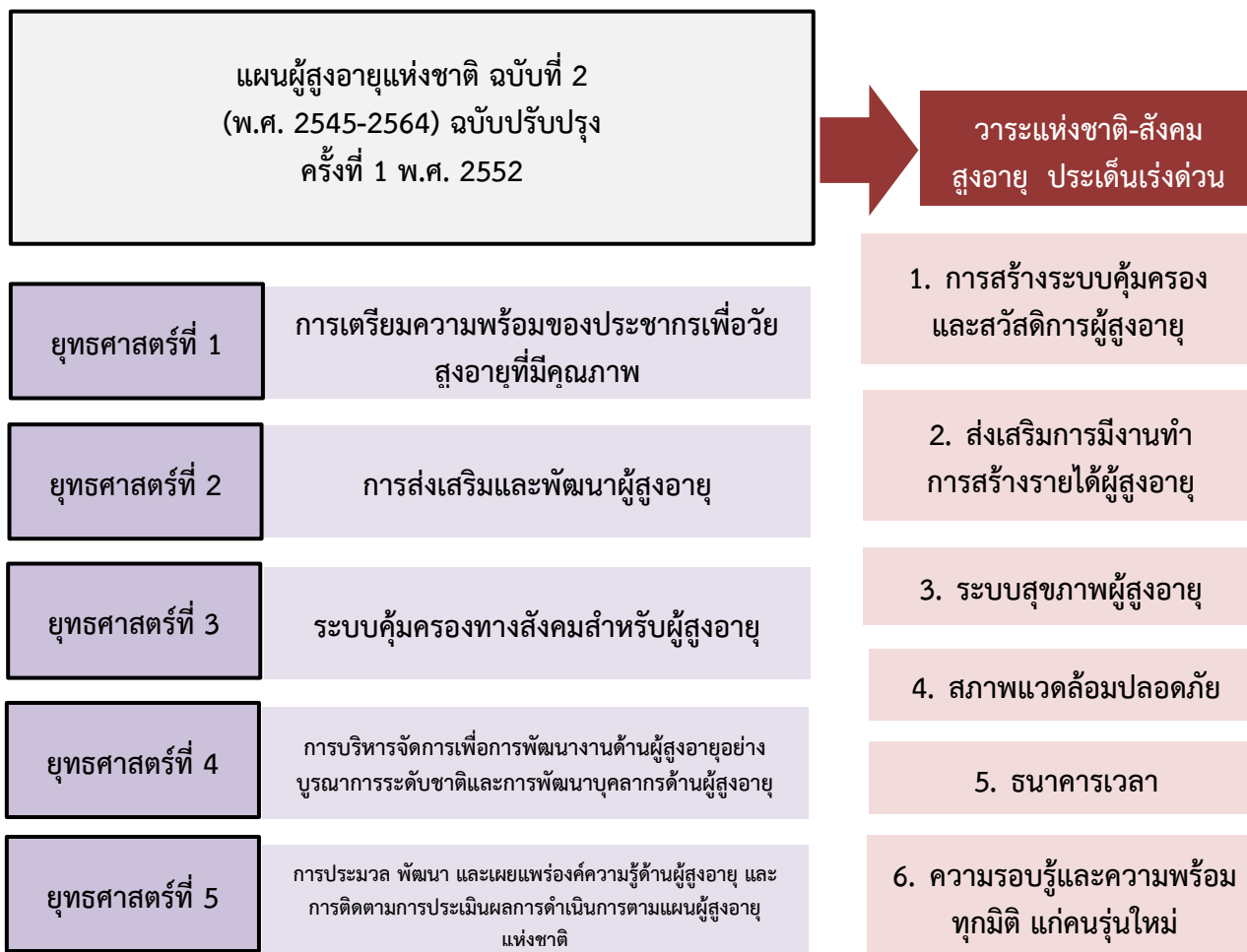
การทบทวนวรรณกรรมของแผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปประเด็นเนื้อหาที่สะท้อนนโยบายของภาครัฐด้านการจัดสวัสดิการทางสังคม การออมเงิน การมีที่อยู่อาศัย และการดูแลสุขภาพ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรวัยรุ่นและวัยทำงานก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ รวมถึงนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐที่จัดทำและดำเนินการเพื่อดูแลประชากรสูงอายุ สรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 นโยบายสำหรับผู้สูงอายุ

จากความกังวลเรื่องผลกระทบของสถานการณ์การเข้าสู่สังคมสูงวัย ต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่งผลให้ทุกภาคส่วนเร่งขับเคลื่อนนโยบายและการดำเนินงานผู้สูงอายุ จึงได้มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุขึ้นมา ปัจจุบันมาตรการช่วยเหลือผู้สูงอายุต่าง ๆ อยู่ในภายใต้แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ซึ่งถูกจัดทำขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีพึ่งตนเองได้ และมีหลักประกันที่มั่นคง ภายใต้กรอบและแนวทางปฏิบัติ โดยมีการบูรณาการและการร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ได้แก่ ประชากรช่วยตนเอง ครอบครัวดูแล ชุมชนเกื้อกูล สังคมและรัฐสนับสนุน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้แผนผู้สูงอายุแบ่งยุทธศาสตร์แผนงานออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (แผนภาพที่ 2.1)

- 1) ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ
- 2) ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ
- 3) ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
- 5) ยุทธศาสตร์ด้านการประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และการติดตามการประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

การดำเนินมาตรการและนโยบายต่าง ๆ ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น พบว่า หลายหน่วยงานยังไม่สามารถนำแผนงานไปใช้ในเชิงปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากนัก เนื่องจากแผนงานดังกล่าวไม่ทันกับสถานการณ์ โครงสร้าง และผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างรวดเร็ว

แผนภาพที่ 2.1 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)

ที่มา: กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.2 สวัสดิการทางสังคมและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

สวัสดิการทางสังคม ถูกนิยามไว้หลากหลายขึ้นกับสถานการณ์และบริบทในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ในประเทศไทย ได้ให้ความหมายว่า ระบบการจัดการบริการทางสังคม ที่ครอบคลุมคนทุกคนในสังคมอย่างทั่วถึง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคม และสร้างระบบความคุ้มครองทางสังคม ภายใต้หลักการสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการมีส่วนร่วมกันของทุกภาคส่วนต่อการจัดการสวัสดิการทางสังคม (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) ระบบสวัสดิการทางสังคม ควรประกอบไปด้วย (1) การให้บริการทางสังคม (social service) (2) การประกันสังคม (social insurance) (3) การช่วยเหลือทางสังคม (social support partnership) และ (4) การสนับสนุนทางสังคม (social support partnership promotion) (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2554)

สวัสดิการทางสังคม ไม่เพียงแต่เป็นระบบที่ออกแบบมาเพื่อช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรเท่านั้น แต่ควรเป็นระบบที่ครอบคลุมทุกคนและทุกช่วงวัยในสังคม ตลอดจนวงจรชีวิตของคนในสังคม ตั้งแต่เกิดจากครรภ์มารดาจนสู่วาระสุดท้ายของชีวิต มนุษย์ทุกคนและทุกช่วงวัยต่างต้องการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต (ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2559) จากสถานการณ์ในประเทศไทย ทั้งอัตราการเจริญพันธุ์รวมที่ลดลง อายุคาด

เฉลี่ยที่เพิ่มสูงขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) เร่งรัดให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยเร็วขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวทำให้สวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่ท้าทายของประเทศไทย

การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย อาทิ เงินกู้ยืมผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การออมเงินผ่านสหกรณ์เครดิตยูเนียน และการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ แต่ยังมีผู้สูงอายุที่ยากจนจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการดังกล่าว อีกทั้งการดำเนินนโยบายผู้สูงอายุในประเทศไทยยังพบปัญหาหลายประการ เช่น กลไกการขับเคลื่อนนโยบายและการปฏิบัติขาดความต่อเนื่อง หน่วยงานดำเนินงานตามบทบาทภารกิจของหน่วยงานตนเอง การบูรณาการการทำงานยังไม่เพียงพอและต่อเนื่อง แนวคิดการให้บริการเชิงสงเคราะห์ระดับรายบุคคลยังไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้สูงอายุ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน การสื่อสารให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจในสิทธิผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2546 รวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของรัฐยังไม่ทั่วถึง และตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริง (นาริรัตน์ และคณะ, 2552)

นอกจากนี้ การจัดสรรสวัสดิการที่เหมาะสมควรคำนึงถึงแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เปราะบางและมีจำนวนมากที่สุดของตลาดแรงงานประเทศไทย ที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัยในอนาคต (ระพีพรรณ และคณะ, 2560) และการจัดสรรสวัสดิการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการบริหารจัดการกลไกสวัสดิการต่าง ๆ ผ่านหน่วยงานพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน (สัมฤทธิ์ และคณะ, 2561) ทั้งนี้ ภายใต้การดำเนินงานผ่านหน่วยงานในพื้นที่ยังเป็นส่วนสำคัญ เป็นผลให้ผู้ป่วยระยะกลางและระยะเฉียบพลัน ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุเข้าถึงการบริการทางการแพทย์รวดเร็วขึ้น (ขวัญประชา และคณะ, 2562)

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากการจัดสวัสดิการการรักษาพยาบาลแล้ว ภาครัฐควรจัดสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ ความมั่นคง หลักประกันทางอาชีพ รวมไปถึงการพัฒนาศักยภาพร่างกาย จิตใจ และสังคม ควบคู่ไปด้วย (อาชัญญา และคณะ, 2561)

2.3 แบบแผนการออมเพื่อสังคมสูงอายุ

ผลการสำรวจประชากรสูงวัย พ.ศ. 2557 พบว่า ผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 4 ของประชากรสูงวัยทั้งหมดที่สามารถสร้างรายได้จากทรัพย์สินและเงินออมเพื่อใช้จ่ายในช่วงสูงอายุ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนทางการเงิน และสะสมเงินออมในช่วงวัยทำงานเพื่อนำมาใช้ภายหลังวัยเกษียณ ส่งผลให้สังคมสูงอายุต้องเผชิญปัญหาวิกฤตทางการเงินส่วนบุคคล และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ที่ไม่เตรียมความพร้อมทางการเงิน นอกจากนี้ ข้อมูลของเครดิตบูโร (2563) ชี้ให้เห็นภาวะการก่อหนี้ของคนในวัยเจน Y อายุ 23-40 ปี ซึ่งตอกย้ำให้เห็นการไม่เตรียมพร้อมทางการเงินของคนรุ่นใหม่เพื่อวัยสูงอายุ

การวิจัยพฤติกรรมการออมของแต่ละบุคคลที่ผ่านมาในอดีตหลายชิ้นงาน ระบุตรงกันว่า การออมของคนส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในรูปแบบบัญชีเงินฝากในธนาคารพาณิชย์ อสังหาริมทรัพย์ และการลงทุนในภาคธุรกิจ เหตุที่ทำให้คนมีการออมลดลงเนื่องจาก (1) การเป็นผู้ประกันตนในกองทุนประกันสังคม เนื่องจากความคิดที่ว่า การส่งเงินเข้ากองทุนคือการออมรูปแบบหนึ่งไม่จำเป็นต้องออมเพิ่ม (2) การได้รับสิทธิรักษาพยาบาลตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เนื่องจากเป็นนโยบายที่รัฐให้เงินอุดหนุนด้านสุขภาพแก่ประชาชน โดยประชาชนไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือจ่ายเพิ่มในจำนวนเงินที่ไม่สูงมาก จึงไม่จำเป็นต้องออมเงินไว้เพื่อใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาล (3) การบริโภคสูงขึ้น โดยเฉพาะการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตในสภาวะดอกเบี้ยต่ำ ส่งผลให้คนก่อหนี้เพิ่มสูงขึ้น รายได้จากการทำงานถูกนำมาผ่อนชำระการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิต รวมถึงรายจ่ายต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ไม่มีเงินรายได้เหลือเก็บออม

นอกจากนี้ การทบทวนวรรณกรรมยังพบว่า ปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดในการออมได้แก่ (1) การไม่รู้และไม่เข้าใจเรื่องปริมาณเงินที่ต้องออม แนวทางการบริหารจัดการเงินออมให้มีมูลค่าสูงขึ้น (2) ความไม่เชื่อมั่น/กลัวความเสี่ยงที่จะลงทุนในกองทุนต่าง ๆ เพื่อสะสมทรัพย์ (3) ทศนคติเรื่องการใช้ชีวิตปัจจุบันให้มีความสุขโดยไม่จำเป็นต้องวางแผนรองรับเพื่ออนาคตที่ไม่แน่นอนว่าจะมีชีวิตอยู่จนถึงวัยสูงอายุหรือไม่ (4) ความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมเกี่ยวกับการใช้จ่ายและการออมที่เหมาะสมตามวิถีการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคล โดยความรู้ด้านแบบแผนการออมเพื่อวัยสูงอายุที่พบในปัจจุบัน เป็นองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อคนไทยที่มีฐานะปานกลางจนถึงระดับสูง เช่น ถ้าบุคคลหนึ่งต้องการมีเงินใช้จ่ายในวัยสูงอายุ 15,000 บาทต่อเดือน 30,000 บาทต่อเดือน และ 50,000 บาทต่อเดือน บุคคลนั้นต้องเก็บออมเงินให้ได้ 4 ล้านบาท 8 ล้านบาท และ 13 ล้านบาท ตามลำดับ (ข้อเสนอของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย)

ดังนั้น การเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อวัยสูงอายุจึงควรมีผลการวิจัยที่ให้รูปแบบการออมและแนวทางการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตาม อาชีพ (ภาคเกษตร/นอกภาคเกษตร) ระดับรายได้/รายจ่าย ลักษณะของครัวเรือน (ครัวเรือน 1 รุ่น/ ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว/ครัวเรือนที่ไม่มีบุตร/ ครัวเรือนที่ต้องดูแลผู้สูงอายุ)

2.4 ที่อยู่อาศัยกับสถานการณ์สังคมสูงอายุ

ที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การตัดสินใจซื้อที่อยู่อาศัยขึ้นอยู่กับ รายได้ของครัวเรือน ราคาที่อยู่อาศัย และรสนิยมความชื่นชอบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเงิน เพราะคนส่วนใหญ่ซื้อที่อยู่อาศัยโดยวิธีการผ่อนชำระเป็นรายเดือนระยะยาว (ไม่ต่ำกว่า 30 ปี) การที่ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป โดยประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงและประชากรสูงวัยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระยะยาว ส่งผลให้อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มลดลง นำไปสู่สถานการณ์อุปทานของการมีที่อยู่อาศัยล้นเกินในแต่ละพื้นที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นในประเทศญี่ปุ่นและอิตาลีที่เกิปัญหาบ้านว่าง เนื่องจากประชากรวัยทำงานลดลง สัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้น การเคลื่อนย้ายของแรงงานไปทำงานในเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศ หรือไปทำงานในต่างประเทศ ต้นทุนการบูรณะซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และค่าภาษีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย เช่น ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง เป็นต้น

ทิศทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยของไทย ยังคงเน้นการจัดเตรียมที่อยู่อาศัยสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยทั่วไป ดำเนินการโดยการเคหะแห่งชาติ และแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย (เมืองและชนบท) ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) แต่ในภาพรวมภาครัฐยังนำเรื่องสังคมสูงอายุเข้าร่วมพิจารณากำหนดนโยบายการจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยไม่มากเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวโน้มอุปสงค์ของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในระยะยาว และต้นทุนของการมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อความต้องการที่อยู่อาศัยในอนาคต และแบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย

2.5 การส่งเสริมกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายโดยใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม

งานวิจัยหลายชิ้นของไทยที่เกี่ยวกับการมีกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกาย ส่วนใหญ่เน้นวิจัยความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมการออกกำลังกาย โดยผลงานวิจัยเหล่านี้ได้ผลการวิจัยตรงกันว่า การมีกิจกรรมทางกายหรือออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย ป้องกันการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ช่วยลดอัตราการเสียชีวิต และช่วยลดปัญหาด้านสุขภาพเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่งผลให้ความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขลดลง แต่ยังคงขาดการนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (behavioral economics) ซึ่งเป็นเป็นศาสตร์ที่ผสมผสานระหว่างความรู้ด้านจิตวิทยากับหลักการทางเศรษฐศาสตร์บนพื้นฐานความเชื่อว่ามีมนุษย์ไม่ได้ตัดสินใจกระทำทุกสิ่งด้วยเหตุผลและความถูกต้อง แต่มีปัจจัยอื่นที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย อาทิ ความเชื่อส่วนบุคคล อิทธิพลของสังคม มาใช้เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกาย

จากการทบทวนงานวิจัยของไทยและต่างประเทศ พบว่า มาตรการกระตุ้นให้คนมีมีกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกายมากขึ้นโดยอาศัยแนวคิดเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม มีทั้งมาตรการที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน โดยมาตรการในรูปแบบตัวเงินได้แก่ การให้รางวัล (rewards) การให้แรงจูงใจในรูปแบบตัวเงิน (financial incentive) และมาตรการที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การกำหนดเป้าหมาย (goal setting) การสร้างบรรทัดฐานทางสังคม (social norm) การให้ข้อมูลพฤติกรรมออกกำลังกาย (physical activity behavior feedback) การทำให้กิจกรรมหรือมาตรการเป็นเกม (gamification) การเตือนให้ออกกำลังกายในเวลาที่เหมาะสม (reminder) การยึดโยงการออกกำลังกายกับกิจกรรมที่ชอบทำ (temptation bundling) เป็นต้น

ทิศทางการส่งเสริมกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายของไทย มีเป้าหมายให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยมีกิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวันมากขึ้นอย่างเหมาะสมและเพียงพอกับวัยของตนเอง โดยการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่าง กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ (กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข) กับ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ ภายใต้แผนการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย พ.ศ. 2561-2573 นอกจากนี้ยังมีอีก 2 หน่วยงานหลักที่สำคัญคือ (1) กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ดำเนินงานส่งเสริมให้ประชาชนออกกำลังกายและเล่นกีฬา โดยการให้ความรู้และทัศนคติการออกกำลังกายและเล่นกีฬาที่ถูกต้อง การจัดหาและพัฒนาสถานที่และอุปกรณ์ที่เพียงพอและเหมาะสมเพื่อการออกกำลังกาย (2) ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (TPAK) มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นศูนย์วิชาการที่สนับสนุนองค์ความรู้ และสร้างพื้นที่ทางวิชาการสำหรับการทำวิจัยด้านกิจกรรมทางกาย

จากการทบทวนวรรณกรรมโดยสรุปข้างต้น คณะผู้วิจัยนำผลที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดเครื่องมือการวิจัย รูปแบบการสำรวจข้อมูล และรูปแบบการทดลอง นำเสนอในบทถัดไป

ในการศึกษาวิจัยแผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ในการเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ในอนาคตต่ออย่างมีความสุข มีคุณภาพ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ คณะผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (research and development) ทั้งเชิงคุณภาพ (qualitative research) และเชิงปริมาณ (quantitative research) เพื่อศึกษาวิจัยในประเด็นที่สำคัญที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติหลักของแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ (ตามที่อธิบายแล้วในบทที่ 1 และแผนภาพที่ 1.1)

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยที่ครอบคลุม 3 แนวทางหลัก อันได้แก่ (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (2) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะให้ผู้สูงอายุ และ (3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีประเด็นปฏิบัติสำหรับผู้สูงอายุ 5 ประเด็นที่ครอบคลุมทั้ง 3 แนวทางหลัก ดังกล่าว คือ (1) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะตลอดชีวิต (2) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (3) หลักประกันรายได้และการคุ้มครองทางสังคม (4) การขจัดความยากจน และ (5) งานและแรงงานสูงอายุ โดยแผนงานวิจัยได้แบ่งทีมวิจัยเป็น 4 ทีม เพื่อทำการวิจัยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ คือ *โครงการวิจัยย่อยที่ 1* การจัดทำนโยบายและมาตรการ และวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ *โครงการวิจัยย่อยที่ 2* แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ *โครงการวิจัยย่อยที่ 3* อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย และ *โครงการวิจัยย่อยที่ 4* การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมสูงอายุ โดยมีแผนงานวิจัยเป็นฝ่ายอำนวยการและประสานงานทั้ง 4 ทีม และแบ่งหน้าที่การดำเนินการวิจัยดังนี้

แผนงานวิจัย เป็นฝ่ายอำนวยการบริหารจัดการแผนงาน มีหน้าที่บริหารแผนงานวิจัยและอำนวยการให้โครงการวิจัยย่อยทั้ง 4 โครงการ ดำเนินกิจกรรมได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด รวมถึงประสานงานระหว่างคณะผู้วิจัยกับสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (ผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย) ในกรณีที่มีเหตุอันจำเป็น โดยกิจกรรมหลัก ๆ ของแผนงานวิจัยคือ ประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อยอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ (แบบไม่เป็นทางการ) และจัดให้มีการชี้แจง รายงานความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานวิจัยในรูปแบบการประชุมหรือแบบเป็นทางการทุก ๆ 3 เดือน ตลอดระยะเวลาโครงการ ตลอดจนบริหารแผนงานวิจัยให้เป็นไปตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด เพื่อให้ผลงานวิจัยเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชากรทุกช่วงวัยเพื่อให้มีความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้สูงอายุ

การจัดทำนโยบายและมาตรการ และวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการ เพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ (โครงการวิจัยย่อยที่ 1) เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรวัยทำงานที่

เป็นแรงงานนอกระบบเพื่อเข้าสู่สังคมสูงอายุ คณะผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิค choice experiment มาประยุกต์ใช้ในการคำนวณหาความเต็มใจจ่าย (Willingness to pay: WTP) ของแรงงานนอกระบบออกมาในรูปแบบ “ตัวเงิน” ชุดสวัสดิการผ่านการปรับปรุงคุณลักษณะและระดับ ซึ่งถูกรวบรวมไว้ในชุดทางเลือก (choice set) ที่ได้รับอรรถประโยชน์สูงสุด ในการประมาณค่าฟังก์ชันอรรถประโยชน์ทางอ้อมใช้แบบจำลอง Mixed logit model เนื่องจากเป็นแบบจำลองที่มีความยืดหยุ่นสูง และคำนึงถึงความแตกต่างในพฤติกรรมการตัดสินใจของบุคคล การหาความเต็มใจจ่ายได้จากอัตราส่วนระหว่างสัมประสิทธิ์ของคุณลักษณะ (β) กับค่าสัมประสิทธิ์ของอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มของเงิน (δ) ซึ่งค่าที่ได้เป็นความเต็มใจจ่ายส่วนเพิ่ม (Marginal Willingness To Pay: MWTP) ของคุณลักษณะนั้น ทั้งนี้ เพื่อต้องการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเป็นพลวัต แล้วนำมาออกแบบชุดสวัสดิการให้มีความเป็นไปได้ต่อภาระทางการคลังของประเทศ

แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ (โครงการวิจัยย่อยที่ 2) เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรแต่ละกลุ่มอายุเพื่อรองรับการเกษียณอายุ คณะผู้วิจัยอาศัยแนวคิดของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการออม ซึ่งเชื่อว่าประชาชนหรือผู้บริโภคโดยทั่วไปจะพิจารณารายได้ที่คาดว่าจะได้รับทั้งจากการทำงานและผลตอบแทนจากสินทรัพย์ตลอดทั้งชีวิต แล้วนำมาวางแผนการบริโภคของตนเองตั้งแต่ในวัยทำงานจนถึงวัยเกษียณอายุให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของพวกเขาเอง และ Nudge theory ที่อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ว่าโดยทั่วไปขาดความมีเหตุผล นำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด เนื่องจากมีพฤติกรรมเอนเอียงไปกับสิ่งแวดล้อม สถานการณ์ และมีข้อมูลที่น้อยเกินไป เพื่อให้ออกแบบทางเลือกหรือสถานการณ์ที่ผลักดันให้คนกระทำการใดสิ่งหนึ่งที่เขาคาดหวังโดยอัตโนมัติ โดยปราศจากการบังคับใด ๆ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาการออมได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์พฤติกรรมออมของประชาชนด้วยแบบจำลอง (model simulation) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมรายจ่ายเฉพาะครัวเรือนในรายการที่ไม่มี ความเหมาะสม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (socio-economic survey) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของครัวเรือน และทำการศึกษาเชิงลึกถึงความเพียงพอของเงินออมสุทธิหลังจากหักรายจ่ายฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นออกไป เพื่อให้ทราบถึงช่องว่างที่ภาครัฐจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือ และการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกรูปแบบการออมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ของตนเอง

อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย (โครงการวิจัยย่อยที่ 3) เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรสำหรับการตัดสินใจที่มีที่อยู่อาศัยเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงสูงอายุ คณะผู้วิจัยประมาณการความต้องการที่อยู่อาศัยในระยะยาวด้วยการสร้างแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์โดยใช้ฐานข้อมูลในช่วง พ.ศ. 2552-2564 ของกระทรวงมหาดไทย UN Population projection ธนาคารแห่งประเทศไทย IMF World Bank ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ และงานวิจัยอื่น ๆ รวมทั้งข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งข้อมูลในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจมีที่อยู่อาศัยประกอบด้วย 5 มิติ คือ มิติประชากร มิติรายได้ มิติการเงิน มิตินโยบาย และมิติผู้บริโภค นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ต้นทุนในการเลือกซื้อหรือเช่าที่อยู่อาศัยในระยะยาวของผู้บริโภค โดยพิจารณาต้นทุนที่เกิดขึ้นจริง เช่น การใช้เงินออม (มีต้นทุนค่าเสียโอกาส) การใช้เงินกู้ (มีต้นทุนภาระดอกเบี้ย) การผ่อนจนสิ้นสุด เป็นต้น เทียบกับการผ่อนแล้วเกิดสถานการณ์วิกฤตจะส่งผลกระทบต่อแตกต่างกันอย่างไร

การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ (โครงการวิจัยย่อยที่ 4) เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรวัยรุ่น (อายุ 18-24 ปี) และวัยทำงาน (อายุ 25-59 ปี) ที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ โดยเน้นการมีสุขภาพแข็งแรงด้วยการออกกำลังกาย

หรือทำกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมโดยเฉพาะแนวคิดการสะกิดพฤติกรรม (Nudge) มากระตุ้นให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น โดยวัดผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการออกกำลังกายหรือการทำกิจกรรมทางกายจากจำนวนก้าว (step counts) ด้วยวิธีการทดลองแบบ Within-subject Design ที่ผู้เข้าร่วมการทดลองในกลุ่มเดียวกันเป็นทั้งกลุ่มควบคุม (control group) และกลุ่มที่ได้รับมาตรการแทรกแซง (treatment group) คณะผู้วิจัยจัดผู้เข้าร่วมการทดลองเป็น 2 กลุ่มด้วยวิธีการสุ่ม (randomization) และให้มาตรการแทรกแซง (intervention) ที่แตกต่างกัน โดยดำเนินการในกรณีกลุ่มควบคุม 2 สัปดาห์แรกนับจากเริ่มทำการทดลอง เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) และดำเนินการในกรณีกลุ่มที่ได้รับมาตรการแทรกแซง 10 สัปดาห์หลังจากดำเนินการกรณีกลุ่มควบคุมแล้ว ซึ่งการดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยนี้ช่วยให้คณะผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบผลการทดลองเมื่อมีมาตรการแทรกแซง (with treatment) และเมื่อไม่มีมาตรการแทรกแซง (without treatment) จากผู้เข้าร่วมทดลองคนเดียวกันได้

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยรวบรวมเพื่อประกอบการศึกษาตามแผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผลิตพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ประกอบด้วย

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่สำรวจ บันทึก และประมวลผลโดยหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการเงิน และองค์กรต่าง ๆ โดยข้อมูลทุติยภูมิที่คณะผู้วิจัยรวบรวมเพื่อประกอบการศึกษาและวิเคราะห์แตกต่างตามโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัย ดังนี้

- 1.1 การจัดทำนโยบายและมาตรการ และวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการ เพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ (โครงการวิจัยย่อยที่ 1) คณะผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2541 – 2562 และข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2548 พ.ศ. 2558 และ พ.ศ. 2564 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อประกอบการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพและค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของครัวเรือนไทย และข้อมูลจากผลประมาณการของคณะกรรมการนโยบายการเงินการคลังของรัฐตามแผนการคลัง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566-2569 และปีงบประมาณ พ.ศ. 2570-2585 เพื่อประกอบการวิเคราะห์ความยั่งยืนทางการคลังของภาครัฐในระยะปานกลางและระยะยาว

- 1.2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ (โครงการวิจัยย่อยที่ 2) คณะผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2562 ข้อมูลการสำรวจการออมของครัวเรือนไทย พ.ศ. 2563 การสำรวจพฤติกรรมด้านสุขภาพของประชากร พ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2564 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการประเมินรูปแบบวิถีชีวิตของคนไทยที่แตกต่างกันตามลักษณะของครัวเรือน อาชีพ อายุ และระดับรายได้/รายจ่าย เพื่อประกอบการวิเคราะห์หาแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและเหมาะสมตามหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์

- 1.3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย (โครงการวิจัยย่อยที่ 3) คณะผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2562 เพื่อศึกษาพฤติกรรมค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลประชากรและครัวเรือนจากฐานข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย และ UN Population projection ร่วมกับข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ได้แก่ สินเชื่อภาคธุรกิจ สินเชื่อบุคคลธรรมดา อัตราดอกเบี้ยนโยบาย อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ระดับราคาสินค้า จากฐานข้อมูลของ ธนาคารแห่งประเทศไทย, IMF, World Bank และข้อมูลการซื้อขายที่อยู่อาศัย ระดับราคา กลุ่มลูกค้าที่มีศักยภาพในการซื้อที่อยู่อาศัย จากฐานข้อมูลของธนาคารอาคารสงเคราะห์ และศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ เพื่อประมาณการความต้องการที่อยู่อาศัยในระยะยาวของประชากรไทย

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องกับแผนงานวิจัย ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐผู้กำหนดนโยบายและขับเคลื่อนนโยบาย หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงข้อมูลการสำรวจข้อมูลภาคสนาม (survey) และข้อมูลจากการทดลอง¹ โดยข้อมูลปฐมภูมิเหล่านี้ถูกนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลด้วยแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ที่แตกต่างกันในแต่ละโครงการวิจัยย่อยตามที่ระบุในหัวข้อ 3.2

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผลิตผลสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ทั้งเชิงพรรณนาและเชิงปริมาณ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการคุ้มครองทางสังคม ด้านการออม การมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ดี รวมถึงการส่งเสริมการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง พร้อมระบุหน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย และหน่วยงานที่มีบทบาทขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ตลอดจนประชาสัมพันธ์ข้อค้นพบจากการวิจัยและข้อเสนอแนะผ่านสื่อสาธารณะช่องทางต่าง ๆ ให้ทราบในวงกว้าง

3.4 แผนการดำเนินงานแผนงานวิจัย

แผนงานวิจัยใช้ระยะเวลาดำเนินการ 12 เดือน ซึ่งครอบคลุมการดำเนินงานโครงการวิจัยย่อยทั้ง 4 โครงการภายใต้แผนงานวิจัย (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานแผนงานวิจัยและผลผลิตที่ส่งมอบ

แผนการดำเนินงาน	เดือน												ผลผลิตที่ส่งมอบ	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมสูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ระบบสวัสดิการ พฤติกรรมการออม มาตรการอสังหาริมทรัพย์ที่มีผลต่อการตัดสินใจที่อยู่อาศัย และมาตรการที่มีผลต่อการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้คนออกกำลังกายมากขึ้น														นโยบาย มาตรการ และข้อมูลสำคัญของไทยและต่างประเทศที่สามารถประยุกต์ใช้ในการกำหนดการจัดสวัสดิการของประเทศ การสนับสนุนและส่งเสริมการออม การเลือกซื้อหรือเช่าที่อยู่อาศัย และการกระตุ้นให้คนออกกำลังกายมากขึ้น (โครงการวิจัยย่อยที่ 1-4)

¹ ข้อมูลจากการทดลอง หมายถึง ข้อมูลการออกกำลังกายที่อาสาสมัครผู้เข้าร่วมการทดลองส่งให้เจ้าหน้าที่แอดมินของโครงการ การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ (โครงการวิจัยย่อยที่ 4) ตลอดระยะเวลาทำการทดลอง 12 สัปดาห์

แผนการดำเนินงาน	เดือน												ผลผลิตที่ส่งมอบ	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
การรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูล โครงสร้างประชากร ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ข้อมูลพฤติกรรมการอมของครัวเรือน ข้อมูลเชิงเศรษฐศาสตร์ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม การตัดสินใจที่มี 'อายุอาศัย' ข้อมูลพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายของประชาชนไทย ที่ส่งผลกระทบต่อ การเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์														- ข้อมูลการวิเคราะห์ระดับมหภาค - ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นในการประมาณการแบบจำลอง - ข้อมูลประกอบการออกแบบสำรวจ แบบทดลอง และประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (โครงการวิจัยย่อยที่ 1-4)
การประชุมกลุ่มย่อยระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย														ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและปัจจัยเอื้อต่อการกำหนดมาตรการสำหรับการจัดทำแบบทดลอง (โครงการวิจัยย่อยที่ 4)
การจัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1		★												รายงานความก้าวหน้าผลการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่สะท้อนนโยบาย มาตรการ และการดำเนินการเพื่อผู้สูงอายุที่มีการดำเนินการแล้วของไทยและต่างประเทศ การสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่หน่วยงานรัฐและเอกชนของไทยเก็บรวบรวมไว้ เพื่อจัดทำแบบจำลอง แบบสำรวจ และแบบทดลองของโครงการวิจัยย่อยในแผนงานวิจัย
การสำรวจกลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบ 500 ราย และการวิเคราะห์ความเต็มใจจ่ายของรูปแบบชุดสวัสดิการด้วยแบบจำลอง CM														ผลการวิเคราะห์ความเต็มใจจ่ายเงินสมทบในชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทของแรงงานนอกระบบของไทย (โครงการวิจัยย่อยที่ 1)
การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ และการสร้างฐานข้อมูลในระดับครัวเรือน														ฐานข้อมูลรายรับ-รายจ่ายเชิงลึกของครัวเรือน (โครงการวิจัยย่อยที่ 2)
การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ และการสร้างแบบจำลอง														ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย (โครงการวิจัยย่อยที่ 3)
การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นตามแบบจำลอง														ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นตามแบบจำลอง (โครงการวิจัยย่อยที่ 2 และ 3)
การรับสมัครกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมการทดลอง และแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมการทดลองการออกกำลังกาย														จำนวนผู้เข้าร่วมการทดลองจำแนกตามกลุ่มอายุ (โครงการวิจัยย่อยที่ 4)
การพัฒนาแบบสำรวจ และดำเนินการสำรวจข้อมูล baseline														ผลการวิเคราะห์ข้อมูล baseline (โครงการวิจัยย่อยที่ 4)
การจัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 2						★								รายงานความก้าวหน้าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของ

แผนการดำเนินงาน	เดือน												ผลผลิตที่ส่งมอบ	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
														<ul style="list-style-type: none"> - ความเต็มใจจ่ายเงินสมทบในชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ของแรงงานนอกระบบ - การวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิตามแบบจำลองแบบแผนการออม - การวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิตามแบบจำลองการตัดสินใจมีที่อยู่อาศัย - การวิเคราะห์ข้อมูล baseline
การวิเคราะห์ผลกระทบของชุดสวัสดิการต่อภาระทางการคลัง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์จากข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ (empirical evidence approach)														ผลการวิเคราะห์ผลกระทบของชุดสวัสดิการต่อภาระทางการคลัง (โครงการวิจัยย่อยที่ 1)
การออกแบบการทดลองภาคสนามและดำเนินการทดลองภาคสนาม														รูปแบบ และมาตรการที่ใช้ดำเนินการทดลอง (โครงการวิจัยย่อยที่ 4)
การพัฒนาแบบสำรวจข้อมูล endline และดำเนินการสำรวจข้อมูล endline จากกลุ่มตัวอย่าง														ผลการสำรวจข้อมูล endline (โครงการวิจัยย่อยที่ 4)
การวิเคราะห์ผลการศึกษา และจัดทำข้อเสนอแนะ														ผลการวิเคราะห์ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และแนวทางปฏิบัติ ต่อหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาชน
การจัดประชุมนำเสนอผลงานวิจัย และรับฟังข้อคิดเห็น														ข้อคิดเห็นจากที่ประชุมการนำเสนอผลงานวิจัย
การเผยแพร่ข้อมูลผลการวิจัยผ่านช่องทางต่าง ๆ						★	★				★	★		การสื่อสารองค์ความรู้และผลการศึกษารายงานสื่อสาธารณะ
การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์													★	<p>รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - นโยบายและมาตรการ และภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบสูงอายุ - แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลเพื่อใช้จ่ายยามสูงอายุ - การพัฒนาตลาดอสังหาริมทรัพย์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงอายุ เพื่อการตัดสินใจมีที่อยู่อาศัยของประชากรวัยทำงาน - นโยบาย แผนงาน และมาตรการที่ส่งเสริมให้ประชากรวัยรุ่นและวัยทำงานมีกิจกรรมทางกายและออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องเพื่อเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างมีคุณภาพ

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ผลการวิจัยตามแผนการดำเนินงานข้างต้นที่มีเนื้อหาเต็มรูปแบบ คณะผู้วิจัยได้จัดทำไว้ในรายงานการวิจัย และนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์แยกเป็นรายโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ ๆ ละ 1 เล่ม สำหรับเนื้อหาในรายงานฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนำเสนอในบทถัดไป

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย²

เนื้อหาในบทนี้เป็นการสรุปผลการวิจัยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ ภายใต้แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพหุพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายซึ่งได้จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย สรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1 สรุปผลการวิจัย

การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ

การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 1 ภายใต้แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพหุพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ที่ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในการเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ และดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักยภาพ เมื่อประชากรสูงอายุ โดยการวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่ 1 นี้เน้นกลุ่มเป้าหมายประชากรวัยทำงานที่เป็นแรงงานนอกระบบ เนื่องจากเป็นประชากรกลุ่มเปราะบางในตลาดแรงงานไทย ที่มีจำนวนถึง 20.43 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 55 ของแรงงานทั้งหมดในประเทศ และเป็นกลุ่มอาชีพที่ไม่ได้รับเงินชดเชยจาก การว่างงาน การเกิดอุบัติเหตุเนื่องจากการทำงาน และการเกษียณอายุ เพื่อดูแลตนเองทั้งในช่วงเวลาที่ประกอบอาชีพและช่วงเวลาที่เลิกประกอบอาชีพและเป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากระบบสวัสดิการของรัฐสำหรับแรงงานนอกระบบในปัจจุบันมีเพียงสองกองทุนคือ กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) (บำนาญตลอดชีพ) และกองทุนประกันสังคม มาตรา 40 (บำเหน็จชราภาพ เงินทดแทนขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย/อุบัติเหตุ/ทุพพลภาพ เงินสงเคราะห์บุตรแรกเกิด และเงินค่าทำศพ ขึ้นอยู่กับการเลือกส่งเงินสมทบ) หากแรงงานนอกระบบไม่สมัครใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนใดกองทุนหนึ่งในสองกองทุนข้างต้น รายได้ที่แรงงานนอกระบบจะได้รับเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์มีเพียงเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 600-1,000 บาทต่อเดือนเท่านั้น ส่งผลให้แรงงานนอกระบบขาดความมั่นคงด้านรายได้และมีความเสี่ยงที่จะเข้าสู่ภาวะยากจนยามชราภาพตลอดจนไม่มีเงินเพื่อการรักษาสุขภาพหรือรักษาโรคที่เพิ่มขึ้น มีที่พึ่งเดียวคือ การประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นเงินสนับสนุนด้านสุขภาพจากภาครัฐ ซึ่งในอนาคตเมื่อจำนวนแรงงานนอกระบบสูงวัยเพิ่มขึ้น ภาระการคลังของภาครัฐที่ต้องสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพให้แก่ประชากรไร้ที่พึ่งพิงก็จะมากขึ้นตามไปด้วย

² ผลการวิจัยเต็มรูปแบบอธิบายไว้ใน (1) รายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาการจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ (2) รายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ (3) รายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย และ (4) รายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ

ด้วยเหตุนี้ การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ จึงดำเนินการวิจัยโดยการทบทวนวรรณกรรม การประชุม การสำรวจกลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบ 500 คน และการออกแบบชุดสวัสดิการและคำนวณแบบจำลองทางเลือก (choice experiment) เพื่อ (1) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (2) พิจารณานโยบายและมาตรการของประเทศไทยและต่างประเทศ (3) ออกแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบให้สามารถดูแลตัวเองได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และ (4) วิเคราะห์ผลกระทบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์ต่อภาระการคลังของภาครัฐในอนาคต

ผลการวิจัยการจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ สรุปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ พบว่าในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาสัดส่วนแรงงานนอกระบบสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรไทยที่มีเด็กเกิดใหม่ลดลงและผู้คนมีอายุยืนมากขึ้น และพบว่าแรงงานนอกระบบมีความสามารถในการออมต่ำ ซึ่งอาจทำให้การใช้ชีวิตในวัยสูงอายุประสบปัญหาเนื่องจาก ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในการรักษาพยาบาลแรงงานนอกระบบเกือบทั้งหมดเป็นการใช้สิทธิจากประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่การรักษาบางครั้งยังมีค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายเองและค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้ พบว่าเมื่อแรงงานนอกระบบมีอายุมากขึ้นค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพจะเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

2. การพิจารณานโยบายและมาตรการของประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่าประเทศไทยมีระบบประกันสุขภาพที่ครอบคลุมประกอบด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ และระบบประกันสังคม รวมทั้งมีระบบการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงซึ่งเน้นกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียงหรือติดบ้าน และยังมีมาตรการให้บริการสาธารณสุขตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับโรงพยาบาลขนาดใหญ่ และมาตรการทางภาษี โดยให้หักลดหย่อนภาษีสำหรับค่าเบี้ยประกันสุขภาพ ขณะที่พบว่าในต่างประเทศมีระบบประกันสุขภาพที่ประกอบด้วยกองทุนหลายกองทุนที่จำแนกตามลักษณะของอาชีพ แต่การบริหารจัดการกองทุนเหล่านั้นในต่างประเทศจะอยู่ภายใต้กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่กองทุนสุขภาพอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน

3. การออกแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบให้สามารถดูแลตัวเองได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ คณะผู้วิจัยออกแบบชุดสวัสดิการโดยเทคนิค Choice Experiment ที่คำนวณจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรไทยที่มีอายุ 20-50 ปี จำนวน 500 คน ใน 11 จังหวัดคือ เชียงใหม่ ขอนแก่น ชัยภูมิ อุบลราชธานี เพชรบูรณ์ สงขลา ลพบุรี สุพรรณบุรี จันทบุรี ชลบุรี และกรุงเทพมหานคร ครอบคลุมพื้นที่เจนนับ 34 พื้นที่ และสมมติสถานการณ์ที่เสมือนจริงขึ้นโดยการวัดความพึงพอใจโดยตรง (stated preference techniques) เพื่อคำนวณหาความเต็มใจจ่ายของแรงงานนอกระบบในรูปแบบเงิน ชุดสวัสดิการรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย เงินบำนาญ การดูแลระยะยาว และสิทธิด้านการรักษาพยาบาล โดยคณะผู้วิจัยสร้างชุดสวัสดิการจำลองที่มีทางเลือกรับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวตามการจ่ายเงินสมทบ เพื่อให้ประชากรกลุ่มตัวอย่างเลือกทางเลือกที่พึงพอใจมากที่สุด

ชุดสวัสดิการจำลองที่พัฒนาขึ้นมี 2 ชุด ชุดที่หนึ่ง สิทธิประโยชน์ที่ได้รับได้แก่ (1) เงินบำนาญ 3,000 บาทต่อเดือน (2) เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล 500 บาทต่อวัน (30 วันต่อครั้ง) และ (3) เงินปันผล 1,000 บาทต่อปี โดยสมาชิกต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน 1,000 บาทต่อเดือน และชุดที่สอง สิทธิประโยชน์ที่ได้รับได้แก่ (1) เงินบำนาญ 5,000 บาทต่อเดือน (2) เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล 500 บาทต่อวัน (30 วันต่อครั้ง) และ (3) เงินปันผล 1,000 บาทต่อปี โดยสมาชิกต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน 1,000 บาทต่อเดือน

รักษาตัวในโรงพยาบาล 700 บาทต่อวัน (30 วันต่อครั้ง) (3) ค่าอุปกรณ์และวัสดุสิ้นเปลือง 10,000 บาท และค่าผู้ดูแลผู้สูงอายุ 2,800 บาทต่อเดือน (กรณีภาวะติดบ้าน) หรือ 3,900 บาทต่อเดือน (กรณีภาวะติดเตียง) (4) การเข้าถึงวัคซีนและยารักษาโรคจากโรคอุบัติใหม่ และ (5) เงินปันผล 1,000 บาทต่อปี โดยสมาชิกต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน 2,000 บาทต่อเดือน การวิจัยพบว่าความเต็มใจจ่ายเงินสมทบของแรงงานนอกระบบในชุดสวัสดิการจำลองโดยเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 2,658 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการส่งเงินสมทบ 20 ปี เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ครอบคลุมการดูแลในระยะยาว

4. การวิเคราะห์ผลกระทบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์ต่อภาระการคลังของภาครัฐในอนาคตทั้งสองชุดพบว่าในระยะปานกลางช่วง พ.ศ. 2565-2574 รายจ่ายต่อปียังไม่สูงมาก เนื่องจากประชากรกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ยังไม่เข้าเงื่อนไขได้รับสิทธิประโยชน์เงินบำนาญ และการดูแลระยะยาว แต่ในระยะยาวจาก พ.ศ. 2575 เป็นต้นไป กลุ่มเป้าหมายเริ่มได้รับสิทธิประโยชน์เงินบำนาญ และการดูแลระยะยาว จะส่งผลให้รายจ่ายต่อปีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะชุดสวัสดิการรูปแบบที่สอง เพิ่มขึ้นสูงสุดประมาณ 8 แสนล้านบาท ใน พ.ศ. 2585 โดยจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงยังคงเป็นปัจจัยที่สร้างแรงกดดันให้กับภาระทางการคลังของภาครัฐเป็นอย่างมาก โดยสรุปพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนทางการคลัง ได้แก่ หนี้สาธารณะ รายจ่ายของภาครัฐ และรายได้ของภาครัฐ ซึ่งถ้ารัฐมีหนี้สาธารณะเพิ่มสูงขึ้นแต่มีรายได้คงที่และรัฐยังคงสนับสนุนเงินค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและการดูแลผู้สูงอายุทั้งหมดตามรูปแบบเดิม การผลักดันให้เกิดชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ตามการศึกษานี้จะเกิดขึ้นได้ยากเพราะรัฐไม่มีเงินงบประมาณเพียงพอ เพื่อลดภาระการคลังภาครัฐอาจใช้การปรับเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้วยกระบวนการทางการเมืองหรือ Political Earmarked Tax โดยควรระบุดำเนินการนำไปใช้ที่ชัดเจน เพื่อลดการต่อต้านจากภาคประชาชน

แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่

แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 2 ภายใต้แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพหุผลสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ที่ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในการเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ และดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพเมื่อประชากรสูงอายุ โดยการวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่ 2 นี้ เน้นกลุ่มประชากรรุ่นใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในวัยเจน Y (Generation Y: อายุ 23-40 ปี) ซึ่งมีเวลาออมเงินที่อาจจะมากถึง 20-40 ปี ส่งผลให้กลุ่มคนรุ่นใหม่สามารถเตรียมความพร้อมด้านการออมได้ด้วยตนเองบางส่วน และช่วยลดวิกฤตด้านการเงินของตนเองและของประเทศได้ในระยะยาว

การวิจัยแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ ประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรมและการรวบรวมข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้อง การศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการการเงินครัวเรือน การวิเคราะห์พฤติกรรมออมด้วยแบบจำลอง การศึกษารายจ่ายและค่าเสียโอกาส การศึกษาสวัสดิการผู้สูงอายุที่เหมาะสม เพื่อ (1) วิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทยโดยจำแนกคนไทยออกเป็นกลุ่มย่อยตามรูปแบบวิถีชีวิตที่ต่างกันไป (2) นำเสนอแบบแผนการออมที่เหมาะสม โดยเทียบเคียงกับแบบแผนการออมที่เหมาะสมตามหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่มีสมมติฐานว่าวัยทำงานเป็นช่วงที่ปัจเจกจะต้องสะสมเงินออมเพื่อนำมาใช้ในช่วงสูงวัย และ (3) จัดทำบทเรียนให้ความรู้ทางการเงินเพื่อปลูกฝังให้มีความรู้ถึงความสำคัญของการออม โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์พฤติกรรมออมของประชาชนด้วยแบบจำลอง (Model Simulation) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมรายจ่ายเฉพาะครัวเรือน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและ

สังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และทำการศึกษาเชิงลึกถึงความเพียงพอของเงินออมสุทธิหลังจากหักรายจ่ายฟุ่มเฟือย เพื่อให้ทราบถึงช่องว่างที่ภาครัฐจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือ และถอดบทเรียนมาจัดทำคู่มือการออมภาคประชาชนสำหรับการตัดสินใจเลือกการออมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ของตนเอง

ผลการวิจัยแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ สรุปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทยโดยจำแนกคนไทยออกเป็นกลุ่มย่อยตามรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทยในระดับครัวเรือน โดยจำแนกครัวเรือนไทยเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มครัวเรือนที่มีสมาชิกได้รับบำนาญ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย ภาครัฐจึงไม่จำเป็นต้องมีมาตรการสนับสนุนเพิ่มเติมนอกจากมาตรการช่วยเหลือแบบทั่วไป (universal) ที่มีอยู่ในปัจจุบัน (2) กลุ่มครัวเรือนที่มีสมาชิกได้รับมรดก/ลาภลอยและมีการบริหารเงินเพื่อดอกผล ครัวเรือนกลุ่มนี้สามารถมีเงินออมได้หากมีการควบคุมรายจ่าย (3) กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายอยู่แล้ว (เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด) ภาครัฐจึงไม่ควรมีมาตรการสนับสนุนเพิ่มเติม (4) กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายที่ควรจะเป็น พบว่าปัญหาของครัวเรือนกลุ่มนี้คือ การควบคุมรายจ่ายเป็นหลัก ซึ่งถ้าเป็นครัวเรือนที่ไม่สามารถควบคุมรายจ่ายได้ เช่น มีรายจ่ายเพื่อการศึกษา หรือเพื่อรักษาสุขภาพ เป็นต้น ภาครัฐอาจมีมาตรการสนับสนุนโดยการเพิ่มรายได้หรือให้เงินอุดหนุน และ (5) กลุ่มครัวเรือนที่รายได้ต่ำกว่ารายจ่ายที่ควรจะเป็น พบว่าปัญหาสำคัญคือ แม้ว่าครัวเรือนเหล่านี้สามารถควบคุมการออมได้แต่ไม่สามารถเอาตัวรอดได้ ภาครัฐจึงควรมีมาตรการสนับสนุนเพิ่มเติมโดยการให้เงินอุดหนุนช่วยเหลือและสนับสนุนการสร้างรายได้

ในระดับปัจเจกพบว่า (1) คนที่ทำงานและได้รับค่าแรงขั้นต่ำตลอดชีวิต หากไม่มีภาระในการดูแลผู้สูงอายุและเด็กจะมีความสามารถออมเงินได้เองโดยภาครัฐไม่ต้องจ่ายเงินอุดหนุน (2) กรณีที่ผู้ออมมีภาระในการดูแลผู้สูงอายุและเด็กและไม่สามารถดำเนินการตามแผนการออมได้ หน่วยงานภาครัฐ อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง ฯลฯ ควรมีมาตรการช่วยเหลือด้านการออมโดยให้เงินอุดหนุนหรือสนับสนุนการขยายอายุเกษียณ โดยควรอ้างอิงลดทอนจากฐานที่ผู้ออมมีความสามารถในการออมเงินจากรายได้ (คือ ร้อยละ 20 ของรายได้) และควรให้เงินอุดหนุนต่อเดือนตามภาระที่เกิดขึ้นจริง (3) เงินออมที่ไม่เพียงพอใช้จ่ายในวัยเกษียณของผู้ออมที่ได้รับรายได้ขั้นต่ำ เกิดจาก (ก) ผลตอบแทนของเงินออมที่ทำได้น้อยกว่าผลตอบแทนจากการลงทุนในตลาดการเงิน สามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ (ก.1) ส่วนที่เป็นส่วนต่างที่เกิดจากภาครัฐ ได้แก่ การสร้างเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ออมได้รับผลตอบแทนเทียบเคียงกับดอกเบี้ยที่ภาครัฐบริหารจัดการหนี้ภาครัฐ และ (ก.2) ส่วนที่เกิดจากผู้ออม คือ ส่วนต่างระหว่างผลตอบแทนตลาดกับผลตอบแทนที่ปราศจากความเสี่ยง (ข) ความสามารถในการออมที่ไม่เพียงพอสำหรับการดูแลตนเองและครอบครัว แม้ผู้ออมสามารถออมได้ในระดับร้อยละ 20 ของรายได้ แต่เงินออมที่ต้องการจะอยู่สูงกว่าเงินออมที่สามารถทำได้ จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องให้เงินอุดหนุน

ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรเพื่อใช้ชีวิตหลังเกษียณยังคงเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ที่ต้องให้ความรู้และออกแบบระบบการเตรียมความพร้อมตั้งแต่ต้น (วัยทำงาน 15-60 ปี) รวมถึงออกมาตรการสนับสนุนให้ผู้ออมสามารถทำงานเพื่อสร้างรายได้ได้ยาวนานมากที่สุดเท่าที่ต้องการ

2. การนำเสนอแบบแผนการออมที่เหมาะสม และ การจัดทำบทเรียนให้ความรู้ด้านการเงิน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแบบแผนการออมที่เหมาะสมและจัดทำบทเรียนที่ให้ความรู้ด้านการเงินในรูปแบบคู่มือการออม และคู่มือการออมภาคประชาชน (ภาคผนวก ข และสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมในรายงานการวิจัยนวัตกรรมฉบับ

สมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ ภาคผนวก ก คู่มือการออม และภาคผนวก ข คู่มือการออมภาคประชาชน)

อนึ่ง การวิจัยแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่มีความเชื่อมโยงและความแตกต่างกับการจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาวะทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ ดังนี้ ประการแรก แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ พิจารณาถึงภาระหรือเป้าหมายการออมของประชาชนโดยทั่วไปกับภาระของภาครัฐในการจัดสรรสวัสดิการ ในขณะที่ การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาวะทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ เป็นการศึกษาชุดสวัสดิการที่แรงงานนอกระบบต้องการ การจ่ายเงินสมทบ และภาวะทางการคลังของภาครัฐในการจัดระบบสวัสดิการเพื่อดูแลแรงงานนอกระบบ ประการที่สอง แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ เน้นการเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป โดยจำแนกตามรูปแบบวิถีชีวิต ลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ส่วนการจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาวะทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ เน้นการเตรียมความพร้อมให้แก่แรงงานนอกระบบที่จะเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุ แต่ผลการศึกษาของทั้งสองโครงการสามารถส่งเสริมกันได้ เช่นในกรณีที่ประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป สามารถออมเงินได้บรรลุเป้าหมายตามแบบแผนการออมที่กำหนด ก็จะช่วยให้ตนเองสามารถเข้าถึงชุดสวัสดิการที่ต้องการได้มากขึ้น เป็นต้น กล่าวคือ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุของประชากรแต่ละกลุ่มอายุนั้น ควรเสริมด้วยข้อมูลภาระการออมของประชาชนและภาระของภาครัฐในการจัดสรรสวัสดิการมาน้อยเพียงใด และประการที่สาม แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ ศึกษาจุดเหมาะสมของการเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมไทย คือ การเตรียมความพร้อมของทั้งผู้ออมและมาตรการอุดหนุนของภาครัฐ โดยบทบาทของผู้ออมที่เหมาะสมคือการลดรายจ่ายที่สูงเกินความเหมาะสม และงดกิจกรรมที่มีรายจ่ายที่ไม่เหมาะสม ในขณะที่รายจ่ายที่เหมาะสมคือการดูแลเด็กและผู้สูงอายุควรได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐ และการช่วยเหลือในเรื่องการเตรียมความพร้อมสำหรับประชาชนไม่ควรเป็นการให้เงินอุดหนุนเพียงอย่างเดียวแต่สามารถช่วยเหลือในรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ การสนับสนุนการสร้างรายได้ และการสนับสนุนการสร้างเครื่องมือทางการเงินที่ให้ผลตอบแทนสูง นอกจากนี้ การอุดหนุนของภาครัฐไม่ควรให้การช่วยเหลือแบบถ่วงหน้า แต่ควรให้ความช่วยเหลือแบบพุ่งเป้าไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาวะทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ

อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย

อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทยเป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 3 ภายใต้แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพหุผลดีสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในการเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ และดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ เมื่อประชากรสูงอายุ โดยเน้นการศึกษาต้นทุนการมีที่อยู่อาศัยด้วยวิธีการเปรียบเทียบระหว่างการเช่าหรือซื้อให้กับประชากรไทยที่มีลักษณะครัวเรือนแตกต่างกันในโครงสร้างอายุ สัดส่วนวัยพึ่งพิงในครัวเรือน แหล่งรายได้ และโครงสร้างค่าใช้จ่าย การศึกษาอุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย

องค์ประกอบของการวิจัย ประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรมและการรวบรวมข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้อง การประมาณการอุปสงค์ในระยะยาว การวิเคราะห์ต้นทุนการมีที่อยู่อาศัยในสถานการณ์สังคมสูงวัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวโน้มอุปสงค์ของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในรอบ พ.ศ. 2564-2613 โดยวิเคราะห์ผลกระทบของสังคมสูงวัยต่อแนวโน้มอุปสงค์ดังกล่าว (2) ศึกษาต้นทุนของการมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ (เช่า/ซื้อ) ประกอบไปด้วย แบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืมธนาคารในสถานการณ์สังคมสูงวัย ระดับราคาที่อยู่อาศัยในระยะยาว ค่าเสียโอกาสของการมีที่อยู่อาศัย ตลอดจนการวิเคราะห์ว่าที่อยู่อาศัยยังคงรักษาความเป็น “สินทรัพย์สะสมมูลค่า” ในสังคมสูงวัยอยู่หรือไม่ และ (3) วิเคราะห์นโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่สำคัญในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมภายใต้สถานการณ์สังคมสูงวัย

วิธีการวิเคราะห์อุปสงค์ของที่อยู่อาศัยและการเช่าที่อยู่อาศัยในระยะยาวใช้แบบจำลองทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยใช้ฐานข้อมูลเชิงเศรษฐศาสตร์ในช่วง พ.ศ. 2552-2564 ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลรายได้ รายจ่าย และโครงสร้างสมาชิกของครัวเรือนจากข้อมูลการสำรวจครัวเรือน เพื่อศึกษาตัวกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจมีที่อยู่อาศัยเพื่อสังเคราะห์ออกมาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยอุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย สรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาแนวโน้มอุปสงค์ของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในรอบ พ.ศ. 2564-2613 จากผลกระทบของสังคมสูงวัย พบว่า (ก) อุปสงค์ของที่อยู่อาศัยจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยจะมีมูลค่าที่ 1.01 ล้านล้านบาทใน พ.ศ. 2565 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 9.94 ล้านล้านบาทใน พ.ศ. 2613 ด้วยอัตราเจริญเติบโตของความต้องการที่อยู่อาศัยประมาณร้อยละ 6.6 ใน 10 ปีข้างหน้า และจะมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจนถึงร้อยละ 4.1 ใน พ.ศ. 2613 (ข) อุปสงค์ของการเช่าที่อยู่อาศัยจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยจะมีมูลค่าที่ 10.7 พันล้านบาทต่อเดือนใน พ.ศ. 2565 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 13.4 พันล้านบาทต่อเดือนใน พ.ศ. 2613 โดยแนวโน้มการเติบโตของอุปสงค์ของการเช่าที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงในระยะยาวใน พ.ศ. 2613 (ค) ทิศทางการพัฒนาตลาดอสังหาริมทรัพย์ไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มเติบโตแบบไม่เท่าเทียมกัน (imbalanced development) ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาบ้านว่างที่เกิดขึ้นในต่างประเทศที่มักเกิดขึ้นกับกลุ่มอสังหาริมทรัพย์ที่มีทำเลที่ไม่ดีและถือครองโดยคนที่ไม่มีฐานะ

ผลกระทบของสังคมสูงวัยต่ออุปสงค์ของที่อยู่อาศัยทำให้อุปสงค์ลดลงประมาณร้อยละ 0.6-1.3 ต่อปี โดยอุปสงค์ของที่อยู่อาศัยในอนาคตจะเป็นการแข่งขันกันระหว่างผู้ที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้สูงและซื้อขายในระดับราคาที่สูง กับผู้ที่ไม่สามารถสร้างรายได้ให้เติบโตได้เพียงพอที่จะรองรับราคาบ้านที่เพิ่มขึ้น โดยพบว่าระดับรายได้ของกลุ่มผู้ที่มีศักยภาพในการมีที่อยู่อาศัยจะต้องเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4.48-6.02 ต่อปี (เฉลี่ยที่ร้อยละ 4.68) จึงจะสอดคล้องกับพฤติกรรมการซื้อขายที่อยู่อาศัยในอดีต และผู้ซื้อจะรับกับตลาดที่มีราคาอสังหาริมทรัพย์สูงกว่าระดับราคาสินค้าทั่วไปประมาณร้อยละ 1-2 ในปัจจุบันจนถึง พ.ศ. 2584

2. การศึกษาต้นทุนของการมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ (เช่า/ซื้อ) ประกอบไปด้วย (ก) แบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย (ข) ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืมธนาคารในสถานการณ์สังคมสูงวัย ระดับราคาที่อยู่อาศัยในระยะยาว ค่าเสียโอกาสของการมีที่อยู่อาศัย ตลอดจนการวิเคราะห์ว่าที่อยู่อาศัยยังคงรักษาความเป็น “สินทรัพย์สะสมมูลค่า” ในสังคมสูงวัยอยู่หรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า แบบแผนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับการมีที่อยู่อาศัย คณะผู้วิจัยสามารถแบ่งครัวเรือนไทยออกได้เป็น 58 กลุ่มซึ่งมีความแตกต่างกันใน

โครงสร้างอายุ สัดส่วนวัยพึ่งพิงในครัวเรือน แห้งรายได้ และโครงสร้างค่าใช้จ่าย โดยพบว่าครัวเรือนบางกลุ่มสามารถที่จะมีเงินออมได้ ในขณะที่บางครัวเรือนไม่สามารถที่จะมีเงินออมได้ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ในเชิงลึกทำให้พบว่ากลุ่มครัวเรือนที่ไม่สามารถออมเงินได้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีปัญหาการจ่ายที่สูงเกินความเหมาะสม และกลุ่มครัวเรือนที่ไม่ได้มีปัญหารายจ่ายที่สูงเกินความเหมาะสมแต่เป็นเพราะมีปัญหาการมีรายได้น้อยเกินไป

การศึกษาต้นทุนการมีที่อยู่อาศัยในที่นี้เป็นการศึกษาต้นทุนเชิงเปรียบเทียบระหว่างการเช่ากับการซื้อ ซึ่งพบว่าจะมีครัวเรือนจำนวน 13.75 ล้านครัวเรือนได้รับประโยชน์หากเปลี่ยนจากการซื้อเป็นการเช่า โดยในกรณีถ้าเป็นการซื้อด้วยเงินออมของตัวเอง ในระยะเวลา 30 ปีจะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้สูงถึง 4-6 แสนบาทโดยเฉลี่ย ในขณะที่ถ้าเป็นการซื้อด้วยการกู้ยืมธนาคารจะประหยัดได้ถึง 5-7 แสนบาทโดยเฉลี่ย

ทั้งนี้การคำนวณต้นทุนทั้งหมดได้คำนึงถึงระดับราคาที่อยู่อาศัยในระยะยาวไว้ด้วยแล้ว โดยราคาที่อยู่อาศัยสำหรับทำเลใน พ.ศ. 2613 คาดว่าจะเพิ่มขึ้น 2.875 เท่าจาก พ.ศ. 2565 หรือเพิ่มขึ้นจากราคาเฉลี่ย 2.45 ล้านบาท เป็นประมาณ 7.03 ล้านบาท ในขณะที่ ที่อยู่อาศัยในทำเลไม่ดีจะไม่มีคุณสมบัติเป็นสินทรัพย์สะสมมูลค่าและมีแนวโน้มลดลงเข้าสู่ศูนย์ในระยะยาว

3. การวิเคราะห์นโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่สำคัญในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมภายใต้สถานการณ์สังคมสูงวัย พบว่านโยบายอสังหาริมทรัพย์ที่สำคัญของไทยคือ (ก) ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงแนวคิดและนโยบายที่สำคัญในระดับประเทศและระดับสากลเข้ากับสถานการณ์ที่อยู่อาศัยของไทย (ข) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งบัญญัติให้บุคคลมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ โดยเน้นที่การพัฒนาในทุกระดับ ทุกมิติ เพื่อให้ประชาชนมีครอบครัวที่อบอุ่น มีรายได้ มีที่อยู่อาศัย (ค) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เน้นที่ผู้ที่มีรายได้น้อย และ (ง) มติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2559 เห็นชอบมาตรการสินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ หรือ Reverse Mortgage เพื่อช่วยเหลือการวางแผนทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุที่มีบ้านเป็นของตนเองสามารถจำนองกับธนาคารและยังใช้ที่อยู่อาศัยและมีรายได้รายเดือนเพื่อนำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้กู้เสียชีวิตหรือตัดสินใจขายบ้านก่อนจะครบสัญญา บ้านก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคาร

ในระดับสากลมีนโยบายและมาตรการที่สำคัญคือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ เป้าหมายที่ 11 ที่กำหนดให้เมืองเป็นที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะทั่วถึง (inclusive) มีความปลอดภัย (safe) มีความคงทน (resilient) และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable) ซึ่งรวมถึง การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานที่รองรับที่อยู่อาศัย มีความยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุ และกลุ่มที่มีสถานะเปราะบาง อาทิ เด็ก ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย และมีการวางแผนการตั้งถิ่นฐานของประชากรอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเรื่องเมืองสุขภาวะ หรือ Healthy City ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผลักดันโดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ที่กำหนดกรอบประเด็นที่เกี่ยวข้อง 8 ประเด็น ได้แก่ (1) ความเป็นชุมชนและระบบสุขภาพ (2) การคมนาคมขนส่ง (3) ที่อยู่อาศัย (4) การเข้าร่วมกับสังคม (5) พื้นที่ภายนอกและตัวอาคาร (6) การให้ความเคารพและการมีส่วนร่วมในสังคม (7) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการจ้างงาน และ (8) การสื่อสารและข้อมูล

การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ

การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 4 ภายใต้แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ที่ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในการเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ และดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ เมื่อประชากรสูงอายุ โดยการวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่ 4 นี้ เน้นทำการทดลองการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการออกกำลังกายของกลุ่มคนวัยรุ่นและกลุ่มคนวัยทำงานด้วยการนับจำนวนก้าวเพื่อ (1) หามาตรการ (intervention) ที่จะช่วยกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น (2) หามาตรการที่มีประสิทธิผลในการกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและคนวัยทำงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายเพิ่มขึ้นและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และ (3) พัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางในการเตรียมความพร้อมของคนวัยรุ่นและวัยทำงานที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพโดยเน้นการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น

การวิจัยการใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรม การประชุมกลุ่มย่อยระหว่างคณะผู้วิจัยกับตัวแทนกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานเพื่อหาปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้ออกกำลังกาย และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย การประชุมหารือกับผู้ทรงคุณวุฒิ และเลือกมาตรการที่ต้องการทดสอบ 2 มาตรการ คือ (1) การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม (social norm) ซึ่งหมายถึงข้อมูลการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกายเฉลี่ยของคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และ (2) การกำหนดเป้าหมาย (goal setting) ในการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย การวิจัยนี้มีอาสาสมัครเข้าร่วมการทดลองและอยู่ร่วมการทดลองจนครบระยะเวลาที่กำหนด 12 สัปดาห์รวมทั้งสิ้น 168 คน การทดลองภาคสนามนี้แบ่งผู้เข้าร่วมการทดลองออกเป็น 2 กลุ่มด้วยวิธีการสุ่ม (randomization) และผู้เข้าร่วมการทดลองใน 2 กลุ่มจะได้รับมาตรการ (intervention) ที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่ 1 ได้รับข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งหมายถึงข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายเฉลี่ยของผู้เข้าร่วมการทดลองคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และกลุ่มที่ 2 ได้รับการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมการทดลองด้วยแบบสอบถามก่อนเริ่มการทดลอง และหลังจบการทดลอง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบและประมวลผลการวิจัย

การทดลองนี้มีระยะเวลา 12 สัปดาห์ โดยระหว่างสัปดาห์ที่ 1-2 ผู้เข้าร่วมการทดลองยังไม่ได้รับมาตรการใด ๆ แต่ต้องบันทึกข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายของตนเองทุกวันในแต่ละสัปดาห์ โดยใช้แอปพลิเคชันที่เชื่อมต่อกับ smart watch ในการบันทึกข้อมูลการออกกำลังกายของตนเอง และจับภาพหน้าจอส่งให้แก่แอดมินของโครงการวิจัยทางไลน์ (LINE) หลังจากได้รับข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการทดลอง คณะผู้วิจัยทำการประมวลผลข้อมูลโดยการคำนวณค่าเฉลี่ยของจำนวนก้าวตลอดสัปดาห์ และแสดงข้อมูลในรูปแบบแผนภูมิแท่ง (bar chart) แล้วจัดส่ง dashboard ที่จัดทำขึ้นสำหรับผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนให้แก่ผู้เข้าร่วมการทดลองในวันจันทร์ ในสัปดาห์ที่ 3-12 ผู้เข้าร่วมการทดลองได้รับมาตรการ โดยกลุ่มที่ 1 ได้รับข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม และกลุ่มที่ 2 ได้รับการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย

ผลการวิจัยการใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ สรุปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์หามาตรการที่จะช่วยกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น โดยการให้มาตรการที่แตกต่างกันแก่ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละกลุ่ม พบว่า การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม หรือการให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/การมีกิจกรรมทางกายของคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย เป็นมาตรการที่กระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการออกกำลังกายมากขึ้น

2. การวิเคราะห์หามาตรการที่มีประสิทธิผลในการกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและคนวัยทำงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายเพิ่มขึ้นและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย โดยวิธีการทดลองครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบว่า การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย ต่างมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมการทดลองออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่าการศึกษานี้ไม่สามารถชี้ชัดในทางสถิติได้ว่าระหว่างสองมาตรการนี้ มาตรการใดมีประสิทธิผลที่ดีกว่ากัน

3. การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางในการเตรียมความพร้อมของคนวัยรุ่นและวัยทำงานที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพโดยเน้นการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมากขึ้น โดย คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำมาตราการการให้ข้อมูลการออกกำลังกายของผู้อื่นและการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกายที่เหมาะสมไปใช้ออกแบบเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารแก่ประชาชน และสร้างมาตรการแทรกแซงให้ประชาชนหันมาออกกำลังกายมากขึ้น

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยและการสังเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายโดยจำแนกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. การจัดทำนโยบายและมาตรการ และภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการ

1.1 ออกแบบและพัฒนาต่อยอดผ่านกองทุนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานนอกระบบและผู้สูงอายุ และมีมาตรการเพิ่มทางเลือกรับสิทธิประโยชน์ของชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ตามความสามารถในการส่งเงินสมทบ เช่น ชุดสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบรุ่นใหม่ที่มีรายได้สูง และมีการศึกษาสูง เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ สำนักงานประกันสังคม กระทรวงการคลัง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ บูรณาการการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแนวทางปฏิบัติ และ/หรือ พิจารณาให้ภาคเอกชนเป็นผู้บริหารจัดการกองทุนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.2 เพิ่มรายได้ภาครัฐ โดยอาจพิจารณาปรับเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) ในรูปแบบการนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้วยกระบวนการทางการเมืองหรือ Political Earmarked Tax ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสม และใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่นาน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ประกอบด้วย (1) กลุ่มการเมือง โดยเสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภาในการจัดทำชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ ภายใต้งบประมาณที่ได้จากการเพิ่ม VAT และ (2) กระทรวงการคลัง สำนักงานงบประมาณ และกรมสรรพากร ร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติในการเพิ่ม VAT กำหนดเพดานการใช้งบประมาณ สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนถึง

เหตุผลการเพิ่ม VAT และรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีหน่วยงานตรวจสอบการใช้งบประมาณที่โปร่งใส

1.3 สร้างแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบเปลี่ยนพฤติกรรมมาดูแลสุขภาพมากขึ้น โดยการให้ส่วนลดการส่งเงินสมทบ และ/หรือ จ่ายเงินปันผลจากกองทุน เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐ โดยการคำนวณส่วนลดและเงินปันผลวิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขภาพซึ่งเชื่อมโยงข้อมูลจากประวัติการเข้ารับรักษาในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable Diseases: NCDs)

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ สำนักงานประกันสังคม กระทรวงการคลัง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ บูรณาการการจัดทำนโยบายมาตรการ และแนวทางปฏิบัติ รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการดำเนินการตามมาตรการนี้

1.4 ส่งเสริมการสร้างอุปทานของผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนให้แรงงานเข้าถึงการฝึกอบรมอาชีพผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะแรงงานทักษะต่ำถึงปานกลางที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน และ กรมอนามัย ร่วมกันกำหนดหลักสูตรดำเนินการฝึกอบรม และช่วยเหลือแรงงานให้ได้รับการจ้างงาน

2. แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่

2.1 เตรียมความพร้อมด้านการออมให้แก่ประชาชน โดยการให้ความรู้เรื่องการออม ช่องทางการออม แนวทางการออม ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มประชากร และสนับสนุนให้ผู้ออมสามารถทำงานเพื่อสร้างรายได้ให้ยาวนานมากที่สุดเท่าที่ต้องการ เพื่อการใช้ชีวิตยามเกษียณผ่านคู่มือการออม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ประกอบด้วย ธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงแรงงาน กรมกิจการผู้สูงอายุ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมทั้งรัฐบาลและพรรคการเมือง

2.2 สร้างหลักประกันรายได้ และการคุ้มครองทางสังคม ให้แก่ประชาชนกลุ่มที่ไม่สามารถออมเงินได้ เนื่องจากข้อจำกัดในการเลี้ยงดูเด็กหรือผู้สูงอายุ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ กระทรวงการคลัง และ/หรือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการดำเนินการตามมาตรการสร้างหลักประกันรายได้ควรมีเกณฑ์ดังนี้

- 1) คริวเรือนที่มีเด็กและผู้สูงอายุควรได้รับเงินอุดหนุนเดือนละ 1,000 บาทต่อคน
- 2) คริวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำโดยเฉลี่ย ควรได้รับการช่วยเหลือแบบเฉพาะจากภาครัฐ อาทิ การได้รับเงินผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อให้มีรายได้ไม่น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำ

2.3 สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพในการออม โดยพัฒนาเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ออมได้รับผลตอบแทนเทียบเคียงกับตลาด และพัฒนาผู้จัดการกองทุนระดับโลกเพื่อตอบโจทย์การออมสำหรับคนรุ่นใหม่ในอนาคต

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. อุปสงค์การมีที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัย

3.1 ดำเนินการสร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบใหม่หรือร่วมมือกับภาคเอกชนดำเนินการสำหรับตลาดที่อยู่อาศัยของกลุ่มทำเลไม่ดี โดยเน้นการให้เช่าเพื่ออยู่อาศัยระยะยาวพร้อมกับครอบครัวแบบไม่ถือกรรมสิทธิ์ และคืนพื้นที่เมื่อผู้เช่าต้องย้ายถิ่นฐาน หรือเสียชีวิต

3.2 สนับสนุนนโยบายการเช่าที่อยู่อาศัยระยะยาวหรือการถือกรรมสิทธิ์ในสัดส่วนที่เหมาะสมโดยชาวต่างชาติ สำหรับตลาดที่อยู่อาศัยกลุ่มทำเลดีเพื่อให้เกิดการแข่งขันเพิ่มขึ้น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อ 3.1 และ 3.2 นี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบด้านการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยอยู่แล้ว นอกจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว หน่วยงานภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ สามารถนำแนวทางและทิศทางของตลาดที่อยู่อาศัยไปปรับกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ รวมถึงประชาชนโดยทั่วไป ก็สามารถนำแนวทางการมีที่อยู่อาศัยไปประยุกต์ใช้เพื่อให้การตัดสินใจมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมได้เช่นกัน

4. การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมสูงอายุ

4.1 กำหนดนโยบายและขับเคลื่อนให้ประชาชนออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ โดยให้ความรู้ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ ที่มีเนื้อหาประกอบด้วยข้อมูลการออกกำลังกายหรือการทำกิจกรรมทางกายของผู้อื่น และข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกาย เช่น สื่อสารให้กลุ่มเป้าหมายทราบว่า คนอื่นที่อยู่ในวัยเดียวกันมีจำนวนก้าวต่อวันมากน้อยเพียงใด บรรทัดฐานทางสังคมสำหรับจำนวนก้าวอยู่ที่เท่าใด เป็นต้น

4.2 ใช้มาตรการสร้างแรงจูงใจในรูปแบบของตัวเงินในการส่งเสริมให้คนออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น เช่น การให้รางวัลหรือการสะสมแต้มเพื่อใช้เป็นส่วนลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หรือ ส่วนลดค่าบริการสาธารณสุขโรค เท่ากับจำนวนแคลอรีที่ประชาชนลดได้จากการออกกำลังกาย ควบคู่กับ มาตรการสร้างแรงจูงใจที่ไม่เป็นตัวเงินคือ การให้ข้อมูลการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกายของผู้อื่น และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกายหรือการมีกิจกรรมทางกายที่เหมาะสม เช่น การดำเนินกิจกรรม “National Steps Challenge” ที่ส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย มีการก้าวเดินในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น โดยอาจให้ข้อมูลว่าคนอื่นในองค์กร กลุ่มอายุ ฯลฯ มีการออกกำลังกายหรือมีกิจกรรมทางกายวันละมากน้อยเพียงใด และการประชาสัมพันธ์หรือสื่อสารผ่านแนวคิด “เดินวันละ 10,000 ก้าวเพื่อสุขภาพ” “การออกกำลังกาย 30 นาที ต่อวัน” เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้ไปดำเนินการต่อยอด ได้แก่ กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกาย

ประเทศไทย ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการออกกำลังกายและการมีกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากมีนโยบาย แผนงาน มาตรการ โครงการ หรือกิจกรรมที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมให้คนไทยหันมาออกกำลังกายและออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว แต่หากนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้อ 4.1 และ 4.2 ไปบูรณาการด้วย จะทำให้การส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมสูงอายุมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนมากขึ้น และเพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในระดับประเทศ รัฐควรแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมกิจกรรมทางกายเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการสนับสนุนและส่งเสริมการมีกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกาย³ โดยเป็นคณะกรรมการระดับประเทศที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการมีกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกาย ควบคู่กับการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมทางกายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับมาตรการหรือแนวทางที่กำหนดในแผนแม่บทการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย พ.ศ. 2561-2573

โดยสรุปแผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพลพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ ได้ทำการวิจัยบรรลุตฤประสงค์ที่กำหนดและกรอบแนวคิดของแผนงานวิจัยที่สำคัญที่นำมาจากกรอบแนวคิดหลักขององค์การสหประชาชาติด้านผู้สูงอายุ หรือแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing: MIPAA) ใน 3 แนวทาง คือ (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (2) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะให้ผู้สูงอายุ และ (3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ใน 5 ประเด็นที่ครอบคลุมทั้ง 3 แนวทาง คือ (1) การส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะตลอดชีวิต (2) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (3) หลักประกันรายได้และการคุ้มครองทางสังคม (4) การขจัดความยากจน และ (5) งานและแรงงานสูงอายุ โดยได้ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวแล้วข้างต้น

4.3 การผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบายโดยคณะผู้วิจัย

คณะผู้วิจัยได้เริ่มผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการระดับประเทศ และสื่อสาธารณะดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอข้อเสนอบางส่วนเรื่องแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยรุ่นใหม่ ในงานประชุมประจำปีของ กลต. เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2564 (SEC Capital Market Symposium 2021, Facebook Live สำนักงาน กลต.) และในการประชุมคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565

2. การนำเสนอข้อเสนอบางส่วนเรื่องอุปสงค์การมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย ในการประชุมคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565

3. การเผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านสื่อสาธารณะ

³ รูปแบบเดียวกับคณะกรรมการสนับสนุนสุขภาพสิงคโปร์ (Health Promotion Board, Singapore) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่พิจารณาสนับสนุนการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนชาวสิงคโปร์ อาทิ การพัฒนาแอปพลิเคชัน การสนับสนุนอุปกรณ์เก็บข้อมูลกิจกรรมประจำวัน การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมทางกาย และการให้แรงจูงใจในรูปแบบตัวเงินเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น

3.1 บทความเรื่อง “แรงงานนอกระบบ สวัสดิการยามชราและการออม” ได้รับการเผยแพร่ในมติชน วันศุกร์ที่ 4 มีนาคม 2565 ปีที่ 45 ฉบับที่ 16063, Section: First Section/กระแสรศน, คอลัมน์: ดุลยภาพ ดุลยพินิจ: แรงงานนอกระบบ สวัสดิการยามชราภาพ

3.2 ข้อมูลจากผลงานวิจัยเรื่องอุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย ถูกนำไปเผยแพร่ในเว็บไซต์ dotproperty.co.th วันที่ 11 มีนาคม 2565 ภายใต้หัวข้อ “ศบศ. VS อสังหาฯ ดีเวลลอปเปอร์ กับเรื่องของการขยายสิทธิให้ต่างชาติซื้อคอนโดฯ”

3.3 ข้อมูลจากผลงานวิจัยเรื่องการใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ถูกนำไปเผยแพร่ในเว็บไซต์ <https://today.line.me/th/v2/article/vXkg3zj> วันที่ 7 เมษายน 2565 ภายใต้หัวข้อ รายงานพิเศษ: ‘ข้อมูล’ ตัวแปรสร้างนิสัย ‘ออกกำลังกาย’ เตรียมก่อนสูงวัย

3.4 ผลงานวิจัยเรื่องการใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ได้รับการเผยแพร่ในรายการ “พินิจเศรษฐกิจการเมือง” สถานีวิทยุจุฬา (CU Radio FM101.5) วันที่ 15 มิถุนายน 2565

3.5 บทความเรื่อง “ดูต่างชาติด้านหลังที่ 2 เรือธงใหม่ปลุกอสังหาเศรษฐกิจ” ได้รับการเผยแพร่ในฐานเศรษฐกิจ อาทิตย์ 24-พุธ 27 ตุลาคม 2564 ปีที่ 41 ฉบับที่ 3725 หน้า 20(กลาง)

บรรณานุกรม⁴

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552. พิมพ์ครั้งที่ 1 : มิถุนายน 2553. โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสัยย์ กรุงเทพฯ.

วราเวศม์ สุวรรณระดา. (2558) “สังคมสูงวัย” โจทย์วิจัยท้าทายประเทศ.
<https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/888873>. กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ คอมลัมน์ จุดประกาย, 11 กรกฎาคม 2563.

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). รายงานการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. (2555-2559). พิมพ์ครั้งที่ 1 : กันยายน 2560. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.

ศิริวรรณ อรุณทิพย์โพธิ์. (2557). การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศภายใต้กรอบพันธกรณีองค์การสหประชาชาติ : แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing : MIPAA). สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557.
https://www.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20162508144025_1.pdf

⁴ รายการเอกสารที่ปรากฏในบรรณานุกรมนี้เป็นเอกสารบางส่วนที่ใช้อ้างอิงในเล่มรายงานฉบับนี้เท่านั้น โดยผู้สนใจสามารถดูเอกสารอ้างอิงเพิ่มเติมในบรรณานุกรมของเล่มรายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาการจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยของแรงงานนอกระบบ โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย และ โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ

ภาคผนวก ก

แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ

แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยผู้สูงอายุ หรือ MIPAA ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติหลัก (Priority Directions) 3 แนวทางคือ

- (1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (Older Persons and Development) ประกอบด้วย 8 ประเด็นสำคัญ ได้แก่
 - (1.1) การมีส่วนร่วมในสังคมและการพัฒนา (Active Participation in Society and Development)
 - (1.2) งานและแรงงานสูงอายุ (Work and the Ageing Labour Force)
 - (1.3) การพัฒนาชนบท การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง (Development in Rural/Urban Setting and Migration)
 - (1.4) การเข้าถึงความรู้ การศึกษา การฝึกอบรม (Access to Knowledge Education and Training)
 - (1.5) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างรุ่น (Intergenerational Solidarity)
 - (1.6) การขจัดความยากจน (Poverty Eradication)
 - (1.7) หลักประกันรายได้ การคุ้มครองทางสังคม/ประกันสังคม การป้องกันความยากจน (Income Security Social Protection, Poverty Prevention)
 - (1.8) สถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Situations)
- (2) การส่งเสริมสุขภาพ/สุขภาวะให้ผู้สูงอายุ (Advancing Health and Well-being into Old Age) ประกอบด้วย 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่
 - (2.1) การส่งเสริมสุขภาพและความอยู่ดีตลอดชีวิต (Health Promotion and Well-being throughout Life)
 - (2.2) การเข้าถึงบริการดูแลสุขภาพถ้วนหน้า/เท่าเทียม (Universal and Equal Access to Health-Care Service)
 - (2.3) ผู้สูงอายุกับโรคเอดส์ (Older Persons and HIV/AIDs)
 - (2.4) การฝึกอบรมผู้ดูแลและบุคลากรสาธารณสุข (Training of Care Providers and Health Professionals)
 - (2.5) การดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ (Mental Health needs of Older Persons)
 - (2.6) ผู้สูงอายุกับความพิการ (Older Persons and Disabilities) และ
- (3) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (Ensuring, Enabling and Supportive Environments) ประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่
 - (3.1) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม (Housing and the Living Environment)
 - (3.2) การสนับสนุนผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care and Support for Caregivers)
 - (3.3) ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งแสวงหาผลประโยชน์หรือถูกกระทำรุนแรง (Neglect, Abuse and Violence)
 - (3.4) การส่งเสริมภาพลักษณ์ผู้สูงอายุ (Images of Ageing)

ภาคผนวก ข

คู่มือการออม

คู่มือการออมขั้นต่ำเพื่อมีเงินไว้ใช้ยามเกษียณ

สำหรับผู้ที่มียาได้เท่ากับค่าแรงขั้นต่ำและใช้จ่ายตามเส้นความยากจน

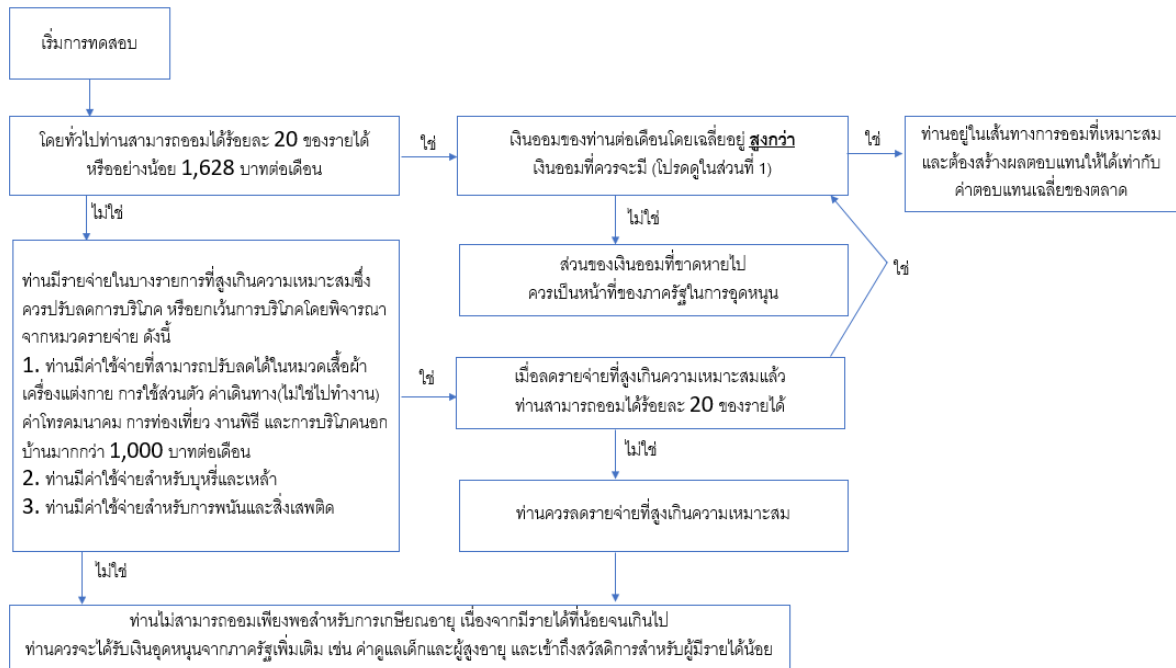
คู่มือฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินตนเองว่ามีเงินออมที่เพียงพอสำหรับการเกษียณอายุหรือไม่? เพื่อที่จะควบคุมรายจ่ายให้เหลือเป็นเงินออมที่จะเพียงพอในยามเกษียณ โดยตัวเลขที่นำเสนอในส่วนนี้เป็นการประเมินรายจ่ายที่เหมาะสมโดยอ้างอิงจากความสามารถในการออม และในกรณีที่มีเงินออมน้อยกว่าที่เหมาะสมจะแสดงรายการรายจ่ายที่อาจจะสูงเกินความเหมาะสม รวมถึงค่าเสียโอกาสที่เกิดขึ้นจากรายจ่ายดังกล่าว

วิธีการใช้

คู่มือจะนำเสนอรูปแบบการประเมินอย่างง่ายว่าผู้ออมมีรายจ่ายเกินความเหมาะสมหรือไม่? และถ้ามี น่าจะอยู่ในหมวดใด รวมทั้งนำเสนอต้นทุนค่าเสียโอกาสที่เกิดขึ้น โดยผู้ออมจะเลือกตอบคำถามตามเส้นทางที่ปรากฏตั้งแต่จุดเริ่มจนถึงข้อสรุป

ข้อสมมติที่สำคัญ

1. คร่าวเรือ้นทั่วไปสามารถมีเงินออมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของรายได้
2. ต้นทุนค่าเสียโอกาสของการใช้จ่ายในปัจจุบันเท่ากับผลตอบแทนจากการลงทุนเทียบกับค่าเฉลี่ยของตลาด คูณกับระยะเวลาที่ออม (หรือก็คือ อายุในปัจจุบันเทียบกับอายุเกษียณของผู้ออม)

Q: ท่านทราบไหมว่า... การจ่ายเงิน 100 บาทต่อเดือน มีต้นทุนค่าเสียโอกาสเท่าใด?

A: ค่าเสียโอกาสของเงิน 100 บาท จะทำให้ท่านเสียเงินก้อนที่ควรจะมีใช้ในยามแก่เฒ่าเป็นหลักแสนบาท โดยขึ้นกับอายุที่ท่านเริ่มจ่ายเงินแบบเปล่าประโยชน์ ดังนี้

ค่าเสียโอกาสของการจ่ายเงิน 100 บาทต่อเดือน

อายุที่เริ่มใช้จ่าย (ปี)	ค่าเสียโอกาสของการใช้จ่าย 100 บาททุกเดือน
20	343,518
25	267,537
30	207,204
35	159,296
40	121,254

หมายเหตุ: การจ่ายเงิน 100 บาทต่อเดือนตั้งแต่อายุที่เริ่มจนถึงเสียชีวิต

Q: ท่านทราบไหมว่า... รายจ่ายบางหมวดสามารถปรับลดได้ และควรพิจารณาปรับให้เท่ากับครัวเรือนอื่น ๆ โดยทั่วไป?

รายจ่ายครัวเรือนในหมวดรายจ่ายที่มีโอกาสปรับลดได้ (หน่วย: บาทต่อเดือน)

หมวดค่าใช้จ่าย	Quartile 1 (รายจ่ายเป้าหมาย)	Quartile 2 (รายจ่ายระดับปานกลาง)	Quartile 3 (รายจ่ายระดับสูง)
เสื้อผ้า/ เครื่องแต่งกาย	290	555	596
ใช้จ่ายส่วนบุคคล	513	841	904
การเดินทาง (ไม่ใช่เพื่อทำงาน)	123	314	441
โทรคมนาคม	463	832	922
การท่องเที่ยว	225	240	316
งานพิธี	24	38	58
บริโภคนอกบ้าน	130	288	415

หมายเหตุ: คำนวณจากค่าเฉลี่ยของครัวเรือน ตัวเลขจริงจะขึ้นกับการบริโภคของแต่ละบุคคล

Q: ท่านทราบหรือไม่ว่า... การปรับลดค่าใช้จ่ายจะช่วยให้คุณสามารถมีเงินไว้ใช้จ่ายจำนวนมากหลังเกษียณ?

A: หากปรับลดค่าใช้จ่ายลงในหมวดที่ควรปรับได้ และลดการใช้จ่ายในรายการที่ไม่เหมาะสมจะทำให้ท่านมีเงินไว้ใช้จ่ายหลักล้านบาท!

มูลค่าของเงินที่เพิ่มขึ้นหากท่านปรับลดค่าใช้จ่ายในแต่ละหมวดได้

อายุที่เริ่มปรับลด ค่าใช้จ่าย (ปี)	ค่าใช้จ่าย 7 หมวด ที่ปรับลดได้ (บาท)	การบริโภค เหล้าและบุหรี (บาท)	การพนันและสิ่งเสพติด (บาท)
20	4,603,144	2,542,035	6,777,614
25	3,585,000	1,979,776	5,278,511
30	2,776,535	1,533,310	4,088,137
35	2,134,568	1,178,791	3,142,912
40	1,624,809	897,282	2,392,349

หมายเหตุ: คำนวณจากค่าเฉลี่ยของครัวเรือน ตัวเลขจริงจะขึ้นกับการบริโภคของแต่ละบุคคล

คู่มือการออมภาคประชาชน

1. ความสำคัญของการออม

เพราะว่าโลกนี้ไม่มีอะไรที่ได้มาเปล่า ๆ ทุกสิ่งที่เราใช้จ่ายเพื่อความสุข ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่ อาศัย ที่ดิน ยารักษาโรค รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือโทรศัพท์มือถือ ต่างก็เป็นสิ่งที่ต้องแลกมาด้วยหยาดเหงื่อการทำงาน การสร้างรายได้ของเราทั้งนั้น

การออมจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตที่เราจะต้องเตรียมสะสมเงินเอาไว้เพื่อสถานการณ์ฉุกเฉินในระยะสั้น และสะสมเงินไว้เพื่อใช้ยามชรา ซึ่งเรี่ยวแรงของเราถดถอยลงจนไม่สามารถสร้างรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายต่อไป

2. จุดเริ่มต้นของการออม

การออมจะเริ่มต้นขึ้นได้จากตัวเราเอง โดยจะต้องตระหนักรู้ว่าการเข้าใจถึงสถานะทางการเงินในปัจจุบันของตนเองและครอบครัวมีความสำคัญ การจะมีเงินออมได้อย่างยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นอย่างจริงจังที่ตัวเราเอง

การทบทวนสถานะการเงิน คือ การทบทวนว่าตนเองและครัวเรือนมีเงินออมในแต่ละเดือนหรือไม่? และหากทบทวนแล้ว พบว่าไม่มีเงินออม เหตุผลที่ไม่มีคืออะไร? การขาดรายได้ การมีรายจ่ายที่สูงเกินไป หรือ ทั้งสองเหตุผลร่วมกัน?

3. ต้นแบบในการออม

บางคนอาจจะไม่ให้ความสำคัญกับการออม แต่รู้หรือไม่ว่า... คนทั่ว ๆ ไปในสังคมสามารถจัดกลุ่มตามความสามารถของการออมได้เป็น 7 กลุ่ม (ตามลำดับความสามารถการออมต่ำไปยังสูง) แล้วท่านอยู่ในกลุ่มไหน?

(ดัดแปลงจาก Sabatier, 2019)

กลุ่มที่ 1: เริ่มทำการประเมินรายรับ-รายจ่าย

กลุ่มที่ 2: คริวเรือนที่ไม่มีปัญหาหนี้ในระบบ

กลุ่มที่ 3: คริวเรือนที่มีรายรับพอกับรายจ่าย แต่ยังต้องกู้เงินเพื่อนำมาใช้จ่าย เช่น หนี้บัตรเครดิต หนี้รถจักรยานยนต์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 4: คริวเรือนที่มีรายรับพอกับรายจ่าย แต่ไม่ต้องกู้เงินเพื่อนำมาใช้จ่าย

กลุ่มที่ 5: คริวเรือนที่มีเงินออมฉุกเฉินรองรับการหยุดทำงานได้ 3-6 เดือน

กลุ่มที่ 6: คริวเรือนที่มีเงินออมในระดับที่สูง สามารถให้ดอกเบี้ยสูงกว่ารายได้จากการทำงาน

กลุ่มที่ 7: คริวเรือนที่ไม่จำเป็นต้องทำงานอีกต่อไปเพราะสามารถใช้ชีวิตจากดอกผลของเงินออมได้

4. ยกระดับความสามารถในการออมของตนเอง

ทางออกในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เพิ่มความสามารถในการออมเงินมีดังนี้

4.1 การลดข้อจำกัดของตนเอง

เราสามารถหาคนรู้จักและญาติเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระได้หรือไม่? ทำอย่างไรเราจะสามารถมีเวลามากขึ้น? ทำอย่างไรเราจะสามารถลดภาระดอกเบี้ยได้?

การลดข้อจำกัดของตนเอง คือ การหาคนที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของตนเองให้เบาบางลง ในช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อให้ตนเองสามารถที่จะจัดการกับปัญหาหนี้สินที่พอกพูนของตนเองได้

4.2 การแสวงหาความช่วยเหลือจากมาตรการภาครัฐ

ภาครัฐมีกลไกการช่วยเหลืออยู่หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการปรับโครงสร้างหนี้ มาตรการลดภาระดอกเบี้ย ลดต้นลดดอก คลินิกแก้หนี้ เงินอุดหนุนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เราสามารถเข้าถึงได้ โดยเราต้องหาข้อมูลจากคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน คนในชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และเข้าไปรับความช่วยเหลือนั้น ๆ

4.3 การรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา

ไม่ใช่เราที่มีหนี้คนเดียว เราจึงควรจัดตั้งกลุ่มคนที่สนิท ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน คนในชุมชน หรือคนในกลุ่มโทรศัพท์มือถือ ที่จะร่วมกันตั้งมั่นว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ร่วมแบ่งปันข้อมูล แลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหา ประสบการณ์ในอดีต การสร้างความอดทนอดกลั้นเพื่อรับมือกับปัญหาเฉพาะหน้า การปรับแก้ตามสถานการณ์ ตลอดจนการร่วมกันสร้างหลักยึดเหนี่ยวทางความคิด ไม่ว่าจะเป็นศาสนา ครอบครัว เช่น ออมเพื่อลูก ออมเพื่อพ่อแม่ ออมเพื่อฝึกจิตใจให้บรรลุธรรมะ ออมเพื่อใช้ชีวิตแบบพอเพียง เป็นต้น

4.4 การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

รายจ่ายที่ไม่จำเป็นที่ควรจะเลิกจ่าย ประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ การพนัน ยาเสพติด

รายจ่ายที่ควรจะจ่ายให้น้อยลง ประกอบด้วย รายจ่ายเพื่ออุดหนุน การจัดงานที่ใหญ่โต เช่น งานหมั้น งานแต่งงาน งานบวช หรือรายจ่ายซื้อสิ่งของที่ไม่จำเป็น เช่น สินค้ามีเยื่อหุ้มแพง ๆ เป็นต้น

4.5 การสร้างรายได้เพิ่มเติม

อยากมีรายได้เพิ่ม? แปลว่าเราต้องมีความสามารถเพิ่มขึ้น อาจจะเป็นทักษะใหม่ ๆ ความสามารถในการทำงานที่สูงขึ้น หรือเราอาจจะต้องหางานใหม่เลยก็เป็นได้ การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดขึ้นง่าย ๆ แต่หากเราเพิ่มความสามารถและทักษะของเราทุกวัน วันหนึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในที่สุด

ภาคผนวก ค

การเผยแพร่ผลงาน

มติชน กรอบบ่าย	Section: First Section/กระแสรายวัน		
	วันที่: ศุกร์ 4 มีนาคม 2565		
Matchon (Mid-Day) Circulation: 950,000 Ad Rate: 1,100	ปีที่: 45	ฉบับที่: 16063	หน้า: 9(ล่าง)
	Col.Inch: 103.08	Ad Value: 113,388	PRValue (x3): 340,164
คอลัมน์: ดุลยภาพ ดุลยพินิจ: แรงงานนอกระบบ สวัสดิการยามชราและการออม			

แรงงานนอกระบบ

สวัสดิการยามชราและการออม

ดุลยภาพ
ดุลยพินิจ

สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์ • อุษณีย์ ศรีจันทร์

กระแสวิตกภาวะเด็กเกิดน้อยที่เป็นข่าวเมื่อเดือนที่แล้ว เป็นกระแสสะท้อนให้เห็นปัญหาหามตะที่ใหญ่กว่านั้นของประเทศไทย ในปัจจุบันและในอนาคตนับสิบปี คือปัญหาสังคมสูงอายุ เพราะไม่มีหน้าในประเทศไทยจะเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) จะมีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) 14 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และก้าวหน้าไม่ช้าไม่ได้รับการแก้ไข ในอีก 14 ปี ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super aged society) มีประชากรสูงอายุถึง 21 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด

เมื่อพูดถึงสังคมสูงอายุ ปัญหาสำคัญคือ สวัสดิการ หรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และที่น่าห่วงมาก คือ แรงงานนอกระบบ เนื่องจากไม่มีสวัสดิการคุ้มครองทางสังคมที่มั่นคงรองรับ ซึ่งคำว่าแรงงานนอกระบบ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) หมายถึง "ผู้จ้างทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง หรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ" กล่าวคือ ไม่มีประกันสังคม

มาตรา 33, 39 หรือ 40

เพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ แรงงานนอกระบบหมายถึงผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ตั้งแต่หารแ่ แผลงลอย เก็บของเก่าขาย ขายลูกชิ้นมิ่ง กล้วยทอดข้างห้องเบ็ดเตล็ด ที่ไม่มีนายจ้าง ฯลฯ แรงงานภาคเกษตร แรงงานแพลตฟอร์มไรเดอร์ ลูกจ้างทำความสะอาดบ้านและสำนักงาน งานชั่วคราว (gig workers) เป็นต้น

แรงงานนอกระบบถือเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางทั้งจาก (1) รายได้ต่ำและไม่แน่นอน (2) ไม่มีสวัสดิการคุ้มครองครอบคลุมในหลายกรณี และ (3) การออมเงินน้อยและปัญหาหนี้สิน

ประเทศไทยมีแรงงานนอกระบบ 19.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 52 ของผู้จ้างทำ 37.7 ล้านคน โดยอยู่ในภาคเกษตร ป่าไม้และประมงร้อยละ 58 ในการขายส่ง ขายปลีก และการซ่อมยานยนต์ ร้อยละ 17 ในอุตสาหกรรมที่พักแรมและบริการด้านอาหาร ร้อยละ 8 และในภาคก่อสร้างร้อยละ 4 (สสช. 2564)

แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ ในภาคเกษตรกรรมมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 5.4 พันบาท ในภาคการผลิตเดือนละ 7.6 พันบาท และในภาคการค้าและบริการเดือนละ 7.4 พันบาท ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะสามารถออมเงินไว้ใช้ยามเกษียณชราได้เพียงพอ เพราะไม่มีเงินออมเพียงพอ สวัสดิการยามชราภาพของแรงงานนอกระบบเป็นเรื่องน่าเป็นห่วง

มีผู้สูงอายุหลังเกษียณเพียงร้อยละ 6 ที่มีรายได้จากบำนาญ/บำนาญ และเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้นที่มีรายได้จากดอกเบี้ยเงินออม

รหัสข่าว: C-220304038050 (3 มี.ค. 65/07:37)

หน้า: 1/2

InfoQuest Limited | 888/178 Ploenchit Rd., 17th FL Mahatun Plaza Bldg., Lumpini, Patumwan, Bangkok 10330
02-253-5000, 02-651-4700 02-253-5001, 02-651-4701 help@iqnewsclip.com

 <p>Matichon (Mid-Day) Circulation: 950,000 Ad Rate: 1,100</p>	<p>Section: First Section/กระแสรายวัน วันที่: ศุกร์ 4 มีนาคม 2565 ปีที่: 45 ฉบับที่: 16063 หน้า: 9(ล่าง) Col.Inch: 103.08 Ad Value: 113,388 PRValue (x3): 340,164 คลิก: ชาว-ต้า คอลัมน์: คุณภาพ คุณยพินิจ: แร้งงานนอกระบบ สวัสดิการยามชราและการออม</p>

ในขณะที่ผู้สูงอายุร้อยละ 20 ได้รับเบี้ยยังชีพจากราชการ (การสำรวจประชากรสูงอายุ 2560)

ขณะที่ สสช.นับว่าผู้ประกันตนทั้งหมด 40 เป็นแรงงานในระบบ จึงมีคำถามว่าแรงงานนอกระบบที่ได้อุปตัวผ่านประกันสังคมมาตรา 40 แล้ว จะมีสวัสดิการยามชราที่ขึ้นและเทียบเท่ากับผู้ที่ได้รับบำนาญชราภาพตามประกันสังคมมาตรา 33 หรือไม่ ค่าตอบแทนยังห่างไกลกันมาก

การประกันตนตามมาตรา 40 มี 3 ทางเลือกในการจ่ายเงินสมทบ คือเดือนละ 70 บาท 100 บาท และ 300 บาท โดยจะได้รับสิทธิประโยชน์ 5 กรณี คือ 1) ประกันอันตรายหรือเจ็บป่วย 2) พุพพลภาพ 3) เสียชีวิต 4) ชราภาพ และ 5) สงเคราะห์บุตร ซึ่งในแต่ละทางเลือกจะได้รับสิทธิประโยชน์ในระดับต่างกัน จ่ายน้อยได้น้อย จ่ายมากได้มาก

ในกรณีชราภาพ (อายุ 60 และสิ้นสุดการประกันตน) ผู้ประกันตนตามมาตรา 40 จะไม่ได้รับบำนาญ (ที่จ่ายเป็นเดือนจนตลอดชีวิต) แต่จะได้รับบำเหน็จครั้งเดียวในระดับต่างกัน คือ ทางเลือกที่ 1 ไม่ได้รับทางเลือกที่ 2 รัฐจะกันเงินสมทบเป็นเงินออมของผู้ประกันตนเดือนละ 50 บาท เมื่ออายุครบ 60 ปี และสิ้นสุดการประกันตนจะได้รับบำเหน็จจากเงินออมสะสมดังกล่าว + ผลตอบแทนตามที่สำนักงานประกันสังคมกำหนด รวมเป็นเงินบำเหน็จประมาณ 25,000 บาท กรณีทางเลือกที่ 2 นี้ ผู้ประกันตนสามารถออมเพิ่มได้ไม่เกินเดือนละ 1 พันบาท ซึ่ง

จะได้คืนพร้อมผลตอบแทนเมื่ออายุ 60 ปี และสิ้นสุดการประกันตน ทางเลือกที่ 3 นอกจากสิทธิประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นกว่าทางเลือกอื่น รัฐจะกันเงินสมทบไว้เป็นเงินออมของผู้ประกันตนเดือนละ 150 บาท เมื่ออายุครบ 60 ปี และสิ้นสุดการประกันตนจะได้รับบำเหน็จจากเงินออมสะสมดังกล่าว + ผลตอบแทน + รางวัล รวมเป็นเงินบำเหน็จประมาณ 87,000 บาท และเช่นเดียวกับทางเลือกที่ 2 ผู้ประกันตนสามารถออมเพิ่มได้ไม่เกินเดือนละ 1 พันบาท

นอกจากประกันสังคมมาตรา 40 แล้ว ยังมีกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ที่แรงงานนอกระบบสามารถสมัครเป็นสมาชิกและออมเงินเพื่อวัยเกษียณได้โดยจ่ายเงินสมทบไม่ต่ำกว่าครั้งละ 50 บาท แต่เมื่อรวมแล้วต้องไม่เกิน 13,200 บาทต่อปี (เฉลี่ยเดือนละ 1,100 บาท) โดยรัฐจะสมทบเงินออมให้ตามระดับอายุสมาชิก ยิ่งอายุมากขึ้นได้รับสมทบมากขึ้นแต่ไม่เกินปีละ 1,200 บาท สมาชิก กอช. มีสิทธิที่จะได้รับบำนาญรายเดือนตลอดชีวิตเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ หรือกรณีทุพพลภาพก่อนอายุครบ 60 ปี ลาออกจากกองทุน หรือเสียชีวิตจะได้รับเงินเป็นเงินก้อนตามที่ กอช.กำหนด

นอกจากนี้ยังมีเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซึ่งเป็นบำนาญสังคม (Social pension, universal pension หรือ universal social pension) และ ตามกรอบแนวคิดของ ADB (2012) เป็นเรื่องของการช่วยเหลือทางสังคม (Social assistance) ไม่ใช่การออมหรือประกันสังคมและไม่ได้จำกัดเฉพาะแรงงานนอกระบบ กระนั้นก็ตาม เบี้ยยังชีพนับเป็นส่วนสำคัญในสวัสดิการยามชราของแรงงานนอกระบบ

สำหรับหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าไม่มีข้อจำกัดที่ไม่ครอบคลุมการดูแลระยะยาว (Long-Term Care: LTC) ของผู้ป่วยที่อยู่ที่บ้าน จึงเป็นความเสี่ยงด้านสุขภาพ และค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นกับแรงงานนอกระบบยามชราภาพ (สสช. 2563) พุดถึงการขยายระบบดูแลผู้ป่วยติดบ้านติดเตียงแต่ไม่ทราบรายละเอียด

เมื่อปีที่แล้วที่ตีอาโอ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) ได้สัมภาษณ์แรงงานนอกระบบ พบว่า แรงงานนอกระบบมีวัตถุประสงค์ในการออมเพื่อข้ามจุดเงินมากที่สุด รองลงมาคือการสร้างค้ำประกันให้ทั้งชีวิตและออมเพื่อการลงทุน ซึ่งเข้าใจได้ว่าเนื่องจากการล้มล้างเงินในช่วงการระบาดโควิด-19 ขณะประชาชนเกิดความกังวลต่อค่าใช้จ่ายในการรักษา ดังจะเห็นได้จากยอดซื้อกรมธรรม์ประกันสุขภาพในช่วงโควิด-19 ในปี 2562 (ไตรมาสที่ 1) 4,156,798 ฉบับ เทียบกับในปี 2563 (ไตรมาสที่ 1) 292,561 ฉบับ เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 1,320 (การสำรวจประกัน 2564) ซึ่งสอดคล้องผลการสำรวจโดยธนาคารแห่งประเทศไทย (2564) ว่า สัดส่วนผู้มีเงินออมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75 ในปี 2563 (จากร้อยละ 72 ในปี 2561) และให้เหตุผลว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นของการออมเงินมากขึ้นเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินและเพื่อการเกษียณ แต่สำหรับวัยคน ไทยส่วนใหญ่ออมไม่นาน เกือบร้อยละ 90 ออมน้อยกว่า 1 ปี และอีกประมาณร้อยละ 9 ออมน้อยกว่า 5 ปี (สสช. 2561) และข่าวร้ายพอๆ กับการสำรวจโดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจ ป๋วยอึ๊งภากรณ์ (2562) คือ 1 ใน 3 ของผู้มีบัญชีเงินฝากธนาคาร หรือ 12 ล้านคนจากผู้มีบัญชีเงินฝากทั้งหมด 38 ล้านคน มีเงินในบัญชีไม่ถึงบัญชีละ 500 บาท และคนไทยเกือบร้อยละ 90 ฝากเงินไว้ในบัญชีออมทรัพย์เท่านั้นไม่ได้ฝากประจำ ทำให้ได้รับผลตอบแทนต่ำ รวมถึงรายได้เฉลี่ยของแรงงานนอกระบบมีเพียงเดือนละ 6,600 บาท เทียบกับแรงงานในระบบที่เฉลี่ยเดือนละ 15,500 บาท (สถิติแรงงานประจำ ปี 2563) ดังนั้น การออมด้วยตัวเองเป็นระยะยาวอย่างประกันสังคมจึงแทบเป็นไปไม่ได้

การสร้างวินัยการออมของแรงงานนอกระบบเป็นสิ่งสำคัญที่ท่วงกลางความท้าทายจากสภาวะรายได้ต่ำและความไม่แน่นอนของรายได้ ความพยายามของภาครัฐในการบรรเทาปัญหาดังกล่าวโดยการให้ประกันสังคมมาตรา 40 และ 39 และ กอช. ยังเป็นประเด็นที่ท้าทายผู้กำหนดนโยบายของประเทศอยู่เป็นอย่างมาก

ในโครงการเดียวกัน ที่ตีอาโอได้สำรวจตัวอย่างแรงงานนอกระบบ 300 คน จาก 11 จังหวัด พบว่าเป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 เพียงร้อยละ 21 ประกอบด้วยมาตรา 40 ทางเลือกที่ 2 และทางเลือกที่ 3 ร้อยละ 14 และ 7 ตามลำดับ และได้สอบถามถึงความพึงพอใจต่อสวัสดิการรูปแบบเดิมได้แก่ ประกันสังคมมาตรา 40 (2) และมาตรา 40 (3) และหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าพบว่าประชาชนไม่พึงพอใจต่อสวัสดิการรูปแบบเดิม จากนั้นที่ตีอาโอจึงเสนอสวัสดิการรูปแบบใหม่ให้เลือกซึ่งประกอบด้วย เงินบำนาญ เงินปันผล การดูแลระยะยาว สิทธิในการเลือกโรงพยาบาล (รักษาได้ทั้งโรงพยาบาลรัฐกับเอกชน) การเข้าถึงวัคซีนในโรคอุบัติใหม่ที่ได้รับการจัดสรร (กรณีโควิด-19 หรือโรคอุบัติใหม่ในอนาคต) และการได้รับเงินชดเชยในการนอนโรงพยาบาล พบว่า มีเพียงสิทธิประโยชน์ของเงินปันผลเท่านั้นที่ประชาชนไม่มีความเต็มใจจ่าย แต่เนื่องจากการระบาดโควิด-19 ส่งผลให้ประชาชนตัดสินใจลงทุนด้านสุขภาพมากยิ่งขึ้นโดยสะท้อนมาจากสิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลทั้งหมดในชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ คือ LTC สิทธิในการเลือกโรงพยาบาล การเข้าถึงวัคซีนและการได้รับเงินชดเชยในการนอนโรงพยาบาล ส่งผลต่อความเต็มใจจ่ายขอประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ

สังคมสูงอายุยังอยู่กับประเทศไทยอีกหลายสิบปี จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานนอกระบบอันเป็นการผสมผสานกันระหว่างความมั่นคงด้านการทำงานที่ ความมั่นคงด้านรายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

*ข้อมูลบทความนี้มาจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยของทีตีอาโอ เรื่อง การจัดทำและวิเคราะห์ทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบซึ่งได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

รหัสข่าว: C-220304038050 (3 มี.ค. 65/07:37)

หน้า: 2/2

InfoQuest Limited | 888/178 Ploenchit Rd., 17th FL, Mahatun Plaza Bldg., Lumpini, Patumwan, Bangkok 10330
02-253-5000, 02-651-4700 02-253-5001, 02-651-4701 help@iqnewsclip.com

ฐานเศรษฐกิจ

Thansettakij
Circulation: 120,000
Ad Rate: 1,250

Section: ตลาดเงิน/อสังหาฯ

วันที่: อาทิตย์ 24 - พุธ 27 ตุลาคม 2564

ปีที่: 41

ฉบับที่: 3725

Col.Inch: 128.66 Ad Value: 160,825

หน้า: 20(กลาง)

PRValue (x3): 482,475

ศิลปิน: สีสี่

หัวข้อข่าว: ตลาดต่างชาติบ้านหลังที่2 เรือธงใหม่ปลุกอสังหาเศรษฐกิจ

ดูดต่างชาติ บ้านหลังที่2 เรือธง ใหม่ ปลุกอสังหา เศรษฐกิจ

พวาทไทยเผชิญวิกฤติ บ้านว่าง ช้ำรอยญี่ปุ่น นักวิชาการ - กูรูอสังหาฯ หนุน “มาตรการดึงดูด 4 กลุ่มชาวต่างชาติ” กดแทนกำลังซื้อคนไทย กู้เศรษฐกิจผ่านแรงผลักดันแห่งอสังหาฯ ด้านเอเยนซ์ฯดึง เผยโอกาส ‘นโยบายเศรษฐกิจใหม่ของจีน’ บีบคนรวยเสียภาษี หยุลดลงจน จับตาชาวจีนเปลี่ยนทิศขบไทย

วณิรัฐบาลโพเซีย ดีเดย์ “เปิดประเทศ” ช้าแฉวน รับนักท่องเที่ยวต่างชาติ กลับเข้า

มาในประเทศไทยอีกครั้ง 1 พ.ย. พร้อมยื่นยื่น เติมน้ำ “นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ และการลงทุนดึงดูด ‘ชาวต่างชาติ’ สักยภาพสูง 1 ล้านคน (ปี 2565-2569) ฟันักไทยระยะยาว” ใน 4 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1.กลุ่มประชากรโลกที่มีความมั่งคั่งสูง 2.กลุ่มผู้เกษียณอายุจากต่างประเทศ 3.กลุ่มที่ต้องการทำงานจากประเทศไทย และ 4.กลุ่มผู้มีทักษะเชี่ยวชาญพิเศษ

นับเป็นโอกาสครั้งใหญ่สำหรับภาคอสังหาฯไทย ซึ่งหวังให้ชาวต่างชาติดังกล่าวเข้ามาเติมเต็มความอ่อนแอของกำลังซื้อภายในประเทศ ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างหนัก จากสถานการณ์โควิด-19 และปัญหาโครงสร้างทางประชากร ที่เดินเข้าสู่ “ยุคสมัยของสังคมผู้สูงอายุ” เต็มตัว ทั้งนี้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) พบกลุ่มคนมีศักยภาพในการซื้อบ้าน มีอัตราลดลงเร็วกว่าการลดลงของประชากร ในระยะ 10 ปีข้างหน้า ตกค่าราว 1% ต่อปี หรือกำลังซื้อจะหายไปประมาณ 105,900 หลังต่อปี หวั่นเกิดภาพ บ้านว่าง - บ้านร้าง 8 ล้านหลัง เหมือนในประเทศญี่ปุ่น

ภาคผนวก ง

สรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 1 หน้ากระดาษ A4 (สำหรับประชาสัมพันธ์)

- ชื่อผลงาน/โครงการ แผนงานวิจัยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพหุพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์
Promotion of Active Aging and Quality of Life in Old Age and Preparation for Complete Aged Society in Thailand
- ชื่อ - นามสกุล นักวิจัย ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์
Srawooth Paitoonpong
- ที่อยู่ติดต่อได้ 565 รามคำแหง 39 (เทพลีลา) วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 10310
เบอร์โทรศัพท์: 02-718-5460 E-mail: spaitoonpong@yahoo.com
- ชื่อหน่วยงาน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- ปี พ.ศ. ที่ดำเนินการเสร็จ 2565
- คำค้น keyword สังคมสูงวัย เงินบำนาญ การดูแลระยะยาว แบบแผนการออม ความต้องการที่อยู่อาศัย เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม การออกกำลังกาย
Aged society, Pension, Long-term care, Saving schemes, Housing demand, Behavioral economics, Exercise
- อ้างอิง
- รูปภาพ หรือภาพเคลื่อนไหว

แผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพหุพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2566 และในอีก 15 ปีข้างหน้าจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอดโดยจะมีประชากรสูงอายุ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพ การออม การดำเนินชีวิต และการมีที่อยู่อาศัย โดยตระหนักถึงการคลังของภาครัฐ เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปให้เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพและดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ

ประเด็นการศึกษา	ผลการศึกษา	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์การคลังเพื่อเตรียมพร้อมการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ	ต้นแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบ	สปส. สปสช. ในการกำกับดูแลสวัสดิการรูปแบบใหม่, สร., กรมอนามัย, รว., กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ส่งเสริมการสร้างอุปทานผู้ดูแลผู้สูงอายุ, มาตรการเพิ่มรายได้เพื่อการลดการคลังของรัฐบาลโดยเพิ่ม VAT ในรูปแบบ Political Earmarked Tax
โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่	ต้นแบบการเตรียมพร้อมด้านการออมของกองทุนใหม่	รัฐให้เงินอุดหนุนการดูแลเด็กและผู้สูงอายุเดือนละ 1,000 บาทต่อราย, รัฐสนับสนุนการสร้าง financial instrument ที่สร้างผลตอบแทนให้เท่าปีนออม 2.7% ต่อปี (เทียบเท่ากับดอกเบี้ยการรักษารักษาหนี้ของภาครัฐ), ประชาชนออม 20% ของรายได้
โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงอายุของไทย	อุปสงค์ของการซื้อ/การเช่าที่อยู่อาศัยของกลุ่ม High-end และ กลุ่ม Low-end	กลุ่ม High-end มาตรการสนับสนุนกำลังซื้อจากต่างชาติดังเดิมที่เฉพาะกลุ่ม Low-end รัฐร่วมกับเอกชนสนับสนุนการเช่าที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ (reverse mortgage)
โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ	มาตรการกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น	มาตรการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนออกกำลังกายเพิ่มขึ้น ได้แก่ การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/การตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกาย/ เช่น การให้ส่วนลดค่าโดยสารสาธารณะ ค่าสาธารณูปโภค ฯลฯ ด้วยจำนวนแคลอรีที่ประชาชนออกกำลังกายออกกำลังกาย

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่:
ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)
E-mail: spaitoonpong@yahoo.com

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
โทรศัพท์: 02-579-1370 ถึง 9 และ 02-561-2445

facebook.com/nrcrtoofficial
www.nrcr.go.th

9. คำอธิบาย 1 หน้ากระดาษ A4 (font Tahoma ขนาด 10 แบบ Regular)

การเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยมีผลกระทบต่อประชาชนทุกเพศวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ ซึ่งมีภาวะพึ่งพิงที่เพิ่มขึ้นทำให้มีความต้องการสวัสดิการและบริการทางสาธารณสุขที่เพิ่มขึ้นตามมา แผนงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ (2) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ประชากรวัยสูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ และ (3) เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเตรียมความพร้อม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชากรวัยสูงอายุการเข้าสู่สังคมสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ ประกอบด้วย 4 โครงการวิจัยย่อยได้แก่ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย และ โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ

การดำเนินการวิจัยหลัก ๆ ประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรมด้านสวัสดิการ การออม ที่อยู่อาศัย และการดูแลสุขภาพ การใช้ข้อมูลitudinary ที่มีสำรวจ บันทึก และประมวลผลโดยหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการเงิน และองค์กรต่าง ๆ เพื่อทำการวิเคราะห์โดยการสร้างโมเดลและการคำนวณแล้วแต่กรณี และการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การสำรวจและการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัยที่สำคัญ (1) ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาสัดส่วนของแรงงานนอกระบบสูงวัยเพิ่มขึ้นและแรงงานนอกระบบมีความสามารถในการออมต่ำซึ่งอาจทำให้การใช้ชีวิตในวัยเกษียณประสบปัญหาเนื่องจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเมื่อแรงงานนอกระบบมีอายุมากขึ้น (2) ต้นแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบให้สามารถดูแลตัวเองได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ แรงงานนอกระบบต้องร่วมจ่ายเงินสมทบ 1,000 บาทต่อเดือน หรือ 2,000 บาทต่อเดือน ขึ้นอยู่กับการเลือกสิทธิประโยชน์ที่ต้องการ โดยการวิจัยพบว่าความเต็มใจจ่ายเงินสมทบของแรงงานนอกระบบโดยเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 2,658 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการส่งเงินสมทบ 20 ปี แต่ต้นแบบชุดสวัสดิการที่พึงประสงค์นี้มีผลกระทบต่อภาระการคลังของภาครัฐในอนาคต ซึ่งรัฐบาลต้องหาวิธีเพิ่มรายได้และระมัดระวังการใช้จ่ายเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ (3) การออมของคนไทยในระดับครัวเรือนจำแนกได้เป็น 5 กลุ่ม ตามลักษณะรายได้ รายจ่ายและการออม ซึ่งการแทรกแซงโดยภาครัฐแตกต่างกันไปตามลักษณะของครัวเรือน ในระดับปัจเจกพบว่า 1) คนที่ทำงานและได้รับค่าแรงขั้นต่ำตลอดชีวิตจะมีความสามารถออมเงินได้เองโดยภาครัฐไม่ต้องจ่ายเงินอุดหนุน 2) กรณีผู้ออมมีภาวะดูแลผู้สูงอายุและเด็กและไม่สามารถดำเนินการตามแผนการออมได้ ภาครัฐควรให้เงินอุดหนุนหรือสนับสนุนการขยายอายุเกษียณ 3) เงินออมที่ไม่เพียงพอในวัยเกษียณของผู้ออมที่ได้รายได้ขั้นต่ำเกิดจาก (ก) ผลตอบแทนจากการออมที่ได้ต่ำกว่าตลาด และ (ข) ความสามารถในการออมไม่เพียงพอที่จะดูแลตนเองและครอบครัว จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องให้เงินอุดหนุน (4) ต้นแบบคู่มือการออม และ คู่มือการออมภาคประชาชนเพื่อเป็นแนวทางให้แก่ประชาชนในการวางแผนการออมและออมเงิน (5) สังคมสูงวัยส่งผลให้ตลาดที่อยู่อาศัยพัฒนาแบบไม่สมดุล และความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาบ้านว่างในอนาคตโดยเฉพาะในตลาดที่ทำเลไม่ดีมากนัก ทางออกที่สำคัญคือ การให้ครัวเรือนบางส่วนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการซื้อที่อยู่อาศัยเป็นการเช่าที่อยู่อาศัยแทน และ (6) การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/กิจกรรมทางกายที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม และการกำหนดเป้าหมายในการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกายเป็นสองมาตรการที่ช่วยกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมออกกำลังกายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ (1) การเพิ่มทางเลือกสิทธิประโยชน์ของชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ตามความสามารถในการส่งเงินสมทบของแรงงานนอกระบบ สำนักงานประกันสังคม สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และกระทรวงการคลัง ควรบูรณาการการออกแบบและพัฒนาต่อยอดผ่านกองทุนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานนอกระบบและผู้สูงอายุโดยกำหนดนโยบายด้านสวัสดิการ/เงินบำนาญสำหรับแรงงานนอกระบบที่ชัดเจนและมีมาตรการรองรับ (2) พฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยของแรงงานนอกระบบมีผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติควรใช้วิธีสร้างแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบเปลี่ยนพฤติกรรมมาดูแลสุขภาพ (3) การเพิ่มรายได้ภาครัฐเพื่อจัดชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่อาจใช้การปรับเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้วยกระบวนการทางการเมืองหรือ Political Earmarked Tax (4) การจัดทำแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่ หน่วยงานภาครัฐควรให้ความรู้ด้านการออม หนุนเสริมรายได้ในกลุ่มประชากรที่มีข้อจำกัดในการออม และพัฒนาช่องทางการออม (5) ในกรณีประชาชนไม่สามารถออมเงินได้ตามแบบแผน เนื่องจากภาระการเลี้ยงดูเด็กหรือผู้สูงอายุ กระทรวงการคลังหรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีมาตรการให้เงินอุดหนุนหรือมาตรการช่วยเหลือแบบเฉพาะ (6) การจัดให้มีที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัย การเคหะแห่งชาติและธนาคารอาคารสงเคราะห์ควรร่วมมือกับภาคเอกชนสร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบใหม่ในทำเลไม่ดีโดยเน้นการให้เช่าเพื่ออยู่อาศัยระยะยาวแบบไม่ถือครองกรรมสิทธิ์ และคืนพื้นที่เมื่อผู้เช่าต้องย้ายถิ่นฐานหรือเสียชีวิต (7) การเคหะแห่งชาติหรือธนาคารอาคารสงเคราะห์ควรสนับสนุนการเปิดรับชาวต่างชาติให้สามารถร่วมใช้ที่อยู่อาศัยในตลาดที่อยู่อาศัยทำเลดีเพื่อให้เกิดการแข่งขันเพิ่มขึ้น โดยใช้รูปแบบการเช่าระยะยาวหรือการถือครองกรรมสิทธิ์ในสัดส่วนที่เหมาะสม และ (8) การประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลการออกกำลังกายของผู้อื่น (social norm) และข้อมูลการตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกาย (goal setting) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพิ่มขึ้น

ภาคผนวก จ

สรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย 5 บรรทัด

(สำหรับเผยแพร่ในระบบ EXPLORE ผ่านทางเว็บไซต์ www.thai-explore.net)

- ชื่อผลงาน/โครงการ แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์”
Promotion of Active Aging and Quality of Life in Old Age and Preparation for Complete Aged Society in Thailand
- ชื่อ - นามสกุล นักวิจัย ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์
Srawooth Paitoonpong
- ที่อยู่ติดต่อได้ 565 รามคำแหง 39 (เทพลีลา) วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 10310
เบอร์โทรศัพท์: 02-718-5460 E-mail: spaitoonpong@yahoo.com
- ชื่อหน่วยงาน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- ปี พ.ศ. ที่ดำเนินการเสร็จ 2565
- คำค้น keyword สังคมสูงวัย เงินบำนาญ การดูแลระยะยาว แบบแผนการออม ความต้องการที่อยู่อาศัย เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม การออกกำลังกาย
Aged society, Pension, Long-term care, Saving schemes, Housing demand, Behavioral economics, Exercise
- อ้างอิง
- รูปภาพ หรือภาพเคลื่อนไหว

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2566 และในอีก 15 ปีข้างหน้าจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดโดยจะมีประชากรสูงวัย 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพ การออม การดำเนินชีวิต และการมีที่อยู่อาศัย โดยตระหนักถึงภาระการคลังของภาครัฐ เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปให้เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างมีความสุขและมีคุณภาพและดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ

ประเด็นการศึกษา	ผลการศึกษา	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อพฤติกรรมการออมและการเข้าสู่สังคมสูงวัยของแรงงานในระบบ	ต้นแบบพฤติกรรมการที่พึงประสงค์สำหรับแรงงานนอกระบบ	ส.ปส. ส.ปสช. ในการกำกับดูแลพฤติกรรมการออมใหม่, ศร., กรมอนามัย, ร.ว., กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ส่งเสริมการสร้างอุปทานผู้ดูแลผู้สูงอายุ, มาตรการเพิ่มรายได้เพื่อลดภาระการคลังของภาครัฐโดยเพิ่ม VAT ในรูปแบบ Political Earmarked Tax
โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่	ต้นแบบการเตรียมพร้อมด้านการออมของชนรุ่นใหม่	รัฐให้เงินอุดหนุนการดูแลเด็กและผู้สูงอายุเดือนละ 1,000 บาทต่อราย, รัฐสนับสนุนการสร้าง financial instrument ที่สร้างผลตอบแทนให้แก่นักออม 2.7% ต่อปี (เทียบเท่ากับดอกเบี้ยการบริษัทยักษ์ของภาครัฐ), ประชาชนออม 20% ของรายได้
โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย	อุปสงค์ของการซื้อ/การเช่าที่อยู่อาศัยของกลุ่ม High-end และ กลุ่ม Low-end	กลุ่ม High-end มาตรการสนับสนุนกำลังซื้อจากต่างชาติในระดับที่เหมาะสม กลุ่ม Low-end รัฐร่วมกับเอกชนสนับสนุนการเช่าที่อยู่อาศัยกำลังระยะยาว (reverse mortgage)
โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมสูงวัย	มาตรการกระตุ้นให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการออกกำลังกายมากขึ้น	มาตรการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนออกกำลังกายเพิ่มขึ้น ได้แก่ การให้สิทธิการออกกำลังกาย/การนั่งเป้าหมายในการออกกำลังกาย/ เช่น การให้ส่วนลดค่าโดยสารรถสาธารณะ ค่าสาธารณูปโภค ฯลฯ ด้วยจำนวนแคลอรีที่ประชาชนลดได้จากการออกกำลังกาย

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่:
ดร.สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)
E-mail: spaitoonpong@yahoo.com

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์
วิจัยและนวัตกรรม
โทรศัพท์: 02-579-1370 ถึง 9 และ 02-561-2445

facebook.com/nrcrtofficial
www.nrcr.go.th

9. คำอธิบาย 5 บรรทัด

การเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยมีผลกระทบต่อประชาชนทุกเพศวัย ภาครัฐจึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้ประชาชนเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุข และดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักยภาพ แผนงานวิจัยนี้ดำเนินการตามกรอบแนวปฏิบัติหลักขององค์การสหประชาชาติด้านผู้สูงอายุ โดยเน้นเรื่องสวัสดิการการคุ้มครองทางสังคม การมีเงินออม การมีที่อยู่อาศัย และการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย/มีกิจกรรมทางกาย ซึ่งภาครัฐต้องบูรณาการการทำงานตั้งแต่กำหนดนโยบาย ขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ และดำเนินการร่วมกับภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

1. ตราสัญลักษณ์ของ วช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ชื่อผลงาน/โครงการ

แผนงานวิจัย “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์”

Promotion of Active Aging and Quality of Life in Old Age and Preparation for Complete Aged Society in Thailand

3. ชื่อ - นามสกุล นักวิจัย

ดร. สรวุธ ไพฑูรย์พงษ์

Srawooth Paitoonpong

4. E-mail

spaitoonpong@yahoo.com

5. ชื่อหน่วยงาน

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

6. ประมวลผลงานวิจัยสรุปเป็นภาพ info graphic ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ

แผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อม เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2566 และในอีก 15 ปีข้างหน้า จะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอดโดยจะมีประชากรสูงอายุ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ นับว่าเป็นต้นตอส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพ การออม การดำเนินชีวิต และการมี ที่อยู่อาศัย โดยกระทรวงการคลังของภาครัฐ เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากร อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุขและมีคุณภาพและดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ

ประเด็นการศึกษา

ผลการศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โครงการวิจัยย่อยที่	ผลการศึกษา	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
<p>โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการและวิเคราะห์ การคาดการณ์ต่อพฤติกรรมการออม การเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ</p>	<p>ต้นแบบพฤติกรรมการ ที่พึงประสงค์สำหรับ แรงงานนอกระบบ</p>	<p>สสส, สปสช. ในการกำกับดูแลพฤติกรรมการออมใหม่, สร., กรมอนามัย, ส.ว., กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ส่งเสริมการสร้างอุปกรณ์ผู้ดูแลผู้สูงอายุ, มาตรการเพิ่มรายได้เพื่อการออม: การคลังของรัฐโดยเพิ่ม VAT ในรูปแบบ Political Earmarked Tax</p>
<p>โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต คนไทยรุ่นใหม่</p>	<p>ต้นแบบการเตรียมพร้อม ด้านการออมของครัวเรือนใหม่</p>	<p>รัฐได้เงินอุดหนุนการดูแลเด็กและผู้สูงอายุเดือนละ 1,000 บาทต่อราย, รัฐสนับสนุนการสร้าง financial instrument ที่สร้างผลตอบแทน ให้แก่ประชาชน 2.7% ต่อปี (เทียบเท่ากับดอกเบี้ยการออมภาครัฐ), ประชาชนออม 20% ของรายได้</p>
<p>โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสรรคของการมีที่อยู่อาศัย ในระยะปานกลางถึงระยะยาว ที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย</p>	<p>อุปสรรคของการซื้อ/การเช่า ที่อยู่อาศัยของกลุ่ม High-end และ กลุ่ม Low-end</p>	<p>กลุ่ม High-end มาตรการสนับสนุนกำลังซื้อจากต่างชาติในระดับที่เหมาะสม กลุ่ม Low-end รัฐร่วมกับเอกชนสนับสนุนการเช่าที่อยู่อาศัย ค่าเฉลี่ยระยะยาว (reverse mortgage)</p>
<p>โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้ยุทธศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริม ให้คนวัยรุ่นและวัยก่อนวัยออกกำลังกาย เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมสูงวัย</p>	<p>มาตรการกระตุ้นให้คน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในการออกกำลังกายมากขึ้น</p>	<p>มาตรการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนออกกำลังกายเพิ่มขึ้น ได้แก่ การให้ข้อมูลการออกกำลังกาย/การตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกาย/ เช่น การให้ส่วนลดค่าโดยสารสาธารณะ ค่าสาธารณูปโภค ฯลฯ ด้วยจำนวนแคลอรี่ที่ประชาชนลดได้จากการออกกำลังกาย</p>

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่:
ดร. สรวุธ ไพฑูรย์พงษ์
สาขาวิจัยองค์การพัฒนาระบบประเทศไทย (ทีอาร์ไอ)
E-mail: spaitoonpong@yahoo.com

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
โทรศัพท์: 02-579-1370 ถึง 9 และ 02-561-2445

facebook.com/nrctofficial
วิจัยและนวัตกรรม
www.nrct.go.th

ภาคผนวก ข

ประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อแผนงานวิจัย/ชื่อโครงการวิจัย การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพลติพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤต และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์
Promotion of Active Aging and Quality of Life in Old Age and Preparation for Complete Aged Society in Thailand

ชื่อนักวิจัย ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์ หน่วยงาน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน 8,000,000 บาท ปีงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน 2564

วัน/เดือน/ปี ที่ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จ 16 มิถุนายน 2565

เป้าหมายดำเนินการ 1) ชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่ที่พึงประสงค์ และแนวทางดำเนินการด้านภาวะทางกรคลัง 2) แผนแผนการออมที่เหมาะสมจัดทำเป็นบทเรียนให้ความรู้ทางด้านการเงินในรูปแบบคู่มือการออม 3) แนวโน้มอุปสงค์ของที่อยู่อาศัยภายใต้สังคมผู้สูงอายุ 4) มาตรการกระตุ้นพฤติกรรมกรออกกำลังกาย พื้นที่การใช้ประโยชน์ ทั่วประเทศไทย

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

2.1 การนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (สามารถตอบได้มากกว่า 1 มิติ)

มตินโยบาย หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ ความต้องการ หรือการนำข้อมูลและแนวทางแก้ไข ซึ่งได้จากผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมมาใช้ประกอบการแก้ไขปัญหาสำคัญและปัญหาเร่งด่วน ของประเทศในองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

- การเตรียมให้ประชาชนพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุและสามารถดำรงชีวิตเมื่อสูงอายุแล้วได้อย่างมีความสุข อย่างมีศักยภาพ (ไม่เจ็บ ไม่จน) เป็นเรื่องสำคัญที่รัฐจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน เนื่องจาก ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุแล้วและจะเข้าสู่อย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2566
- ในการกำหนดนโยบายของภาครัฐต้องใช้เวลาพิจารณาพอสมควรจึงยังไม่เห็นผลเป็นรูปธรรม ในช่วงระยะเวลาของแผนงานวิจัย แต่หน่วยงานภาครัฐรับทราบข้อมูลผลการวิจัยและมีแนวโน้ม ผลการวิจัยไปพิจารณาหรือขยายผลต่อในอนาคต ดังนี้

- การนำเสนอข้อเสนอบางส่วนเรื่องแบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยรุ่นใหม่ ใน งานประชุมประจำปีของ กลต. เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2564 (SEC Capital Market Symposium 2021, Facebook Live สำนักงาน กลต.) และในการประชุมคณะที่ปรึกษาด้าน ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565 (หนังสือเชิญประชุมสำนักงาน สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ นร. 1105/ว.873 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2565)

- การนำเสนอข้อเสนอบางส่วนเรื่องอุปสงค์การมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย ในการประชุมคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565 (หนังสือเชิญประชุมสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ นร.1105/ว.873 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2565)
- การนำเสนอผลการวิจัยเรื่องการใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงาน ออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ในการประชุม Policy Forum เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2565 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย มีแนวโน้มนำข้อมูลจากผลการวิจัยนี้ไปบูรณาการกับมาตรการที่หน่วยงานดำเนินการขับเคลื่อนอยู่แล้ว เพื่อส่งเสริมให้การดำเนินการเหล่านั้นมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนมากขึ้น

มิติวิชาการ หมายถึง การมีเอกสารแสดงถึงการอ้างอิง (citations) บทความวิจัย ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ซึ่งมี peer-review (โปรดแนบเอกสาร/หลักฐานอ้างอิง)

- ผลการวิจัยได้รับการเผยแพร่ผลงานในรูปแบบบทความผ่านสื่อสาธารณะ 2 เรื่อง 1) “แรงงานนอกระบบ สวัสดิการยามชราและการออม” มติชนกรอบข่าย วันศุกร์ที่ 4 มีนาคม 2565 ปีที่ 45 ฉบับที่ 16063 Section: First Section/กระแสทรรศน์ คอลัมน์: คุณภาพ ดุลยพินิจ: แรงงานนอกระบบ สวัสดิการยามชราภาพ 2) “ดูต่างชาตินบ้านหลังที่ 2 เรือธงใหม่ปลุกอสังหาเศรษฐกิจ” ฐานเศรษฐกิจ อาทิตย์ 24-พฤษภาคม 2564 ปีที่ 41 ฉบับที่ 3725 หน้า 20(กลาง)

มิติเชิงสังคม/ชุมชน หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร (ไม่ใช่หน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัย/หน่วยงานให้ทุน) ที่แสดงให้เห็นถึงการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร

- ผลการวิจัยเรื่องอุปสงค์การมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทยได้รับการเผยแพร่ในเว็บไซต์ dotproperty.co.th (หัวข้อ ศบค..VS อสังหาฯ ดีเวลลอปเปอร์ กับเรื่องของการขยายสิทธิ์ให้ต่างชาติซื้อคอนโดฯ. 11 มีนาคม 2565) ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ข้อเสนอของผลการวิจัยได้รับการเผยแพร่ในวงกว้าง และเป็นช่องทางที่กระตุ้นให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนรับรู้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อวางแผนกำหนดนโยบายด้านอสังหาริมทรัพย์
- รายงานพิเศษ: ‘ข้อมูล’ ตัวแปรสร้างนิสัย ‘ออกกำลังกาย’ เตรียมก่อนสูงวัย เผยแพร่ในเว็บไซต์ <https://today.line.me/th/v2/article/vXkg3zi> วันที่ 7 เมษายน 2565
- ผลการวิจัยเรื่องการใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ได้รับการนำเสนอในรายการ “พินิจเศรษฐกิจการเมือง” สถานีวิทยุจุฬา (CU Radio FM101.5) วันที่ 15 มิถุนายน 2565

มิติพาณิชย์ หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการในการนำผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรมไปพัฒนา/ปรับปรุง กระบวนการผลิตและจำหน่ายในภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม

- ภาคการผลิต/ภาคอุตสาหกรรม ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
- ช่วงเวลาที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี)

- ลักษณะการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) ..
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) ..

2.2 ทรรศนะถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย (โปรดระบุเดือน/ปี ที่ยื่นขอและได้รับ) ..

2.3 ผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (โปรดระบุหน่วยงาน บุคคล หรือพื้นที่ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์)

- สำนักงานประกันสังคม กระทรวงการคลัง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ บูรณาการการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแนวทางปฏิบัติ ในการจัดชุดสวัสดิการรูปแบบใหม่เพื่อแรงงานนอกระบบ โดยให้ภาคเอกชนเป็นผู้บริหารจัดการกองทุนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- กระทรวงการคลัง หรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีข้อมูลเกณฑ์การสร้างหลักประกันรายได้ และการคุ้มครองทางสังคม ให้แก่ประชาชนกลุ่มที่ไม่สามารถออมเงินได้
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีแนวทางพัฒนาเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ออมได้รับผลตอบแทนเทียบเคียงกับตลาด และพัฒนาผู้จัดการกองทุนระดับโลกเพื่อตอบโจทย์การออมสำหรับคนรุ่นใหม่ในอนาคต
- ประชาชนได้รับข้อมูลผลงานวิจัย (ต้นแบบคู่มือการออม) และนำไปปรับใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการออม
- การเคหะแห่งชาติ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ร่วมมือกับภาคเอกชนพัฒนาที่อยู่อาศัยของกลุ่มทำไม่ได้ และให้การสนับสนุนการเช่าที่อยู่อาศัยระยะยาวหรือการถือกรรมสิทธิ์ในสัดส่วนที่เหมาะสมโดยชาวต่างชาติ
- กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย ได้มาตรฐานสร้างแรงจูงใจให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพิ่มขึ้น โดยการประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลการออกกำลังกายของผู้อื่น (social norm) และข้อมูลการตั้งเป้าหมายในการออกกำลังกาย (goal setting) และสามารถร่วมกับภาคเอกชนสนับสนุนมาตรฐานสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวเงิน เช่น สละสมแต่้มจากจำนวนแคลอรีที่ลดได้จากการออกกำลังกายนำไปแลกเป็นส่วนลดราคาสินค้าอุปโภคและบริโภค เป็นต้น

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

ไม่มีปัญหาและอุปสรรค

มีปัญหาและอุปสรรค (โปรดระบุสาเหตุ)

การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูลทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่มย่อย และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ต่าง ๆ จึงอาศัยความร่วมมือจากพันธมิตรในพื้นที่ ช่วยสำรวจข้อมูล และ/หรือ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย รวมถึงสำรวจข้อมูล ดำเนินการทดลองสัมภาษณ์ และ/หรือจัดประชุม ด้วยวิธีออนไลน์ เมื่อสถานการณ์ดีขึ้นและสามารถลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้ คณะผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลซ้ำอีกครั้ง

2.5 ผลกระทบจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

ไม่มีผลกระทบ

มีผลกระทบ (โปรดระบุสาเหตุ)

.....
.....

ลงชื่อ

(ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์)

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

รายนามคณะผู้วิจัย

แผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพละพลังสำหรับผู้สูงอายุในภาวะวิกฤตและการเตรียมพร้อมการเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์

ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์	ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นางสาว ชนิดา ชัยชาติ	ผู้ช่วยผู้อำนวยการและประสานแผนงานวิจัย	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การจัดทำนโยบายและมาตรการ และวิเคราะห์ภาระทางการคลังต่อชุดสวัสดิการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแรงงานนอกระบบ

ดร. ญัฐนันท์ วิจิตรอักษร	หัวหน้าโครงการ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
ดร. สมชัย จิตสุชน	ที่ปรึกษา	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
ผศ.ดร. สันติ แสงเลิศไสว	ที่ปรึกษา	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน
นาย ยศ วัชรคุปต์	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นาย อลงกรณ์ ฉลาดสุข	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นางสาว อุษณีย์ ศรีจันทร์	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แบบแผนการออมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยรุ่นใหม่

นาย พนธกร วรภมร	หัวหน้าโครงการ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
ดร. นณริฎ พิศลยบุตร	ที่ปรึกษา	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นางสาว สุนันท์ พุ่มคำ	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นางสาว สรลชนา ธิติสุวรรณค์	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 อุปสงค์ของการมีที่อยู่อาศัยในระยะปานกลางถึงระยะยาวที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยของไทย

นาย วัชรินทร์ ตันติสันต์	หัวหน้าโครงการ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นาย ธรรมรัตน์ บุญเจริญพรสุข	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นางสาว สรลชญา ธิติสุวรรณค์	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การใช้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนวัยรุ่นและวัยทำงานออกกำลังกายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ

ดร. กรรณิการ์ ธรรมพานิชวงศ์	หัวหน้าโครงการ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
ดร. จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์	ที่ปรึกษา	
ผศ.ดร. เรวดี จรุงรัตนางค์	นักวิจัยร่วม	สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
นาย กัญญาภักดิ์ เกาศรี	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นางสาว ภาตรี วิฑูรชาติ	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
นาย พร้อมพัฒน์ ภูมิวัฒน์	นักวิจัยร่วม	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย